

PROBLEME DE PREDARE A LIMBILOR ÎN ȘCOLILE ALOLINGVE DIN REPUBLICA MOLDOVA:

O ANALIZĂ DE NECESITĂȚI

CZU 37.016:811.111

P 93

Punctele de vedere exprimate în prezenta lucrare sînt cele ale autorilor și nu angajează în nici un fel instituțiile de care aceștia aparțin, tot așa cum nu reflectă poziția instituției care a finanțat elaborarea sau care a asigurat managementul proiectului.

Centrul Educațional PRO DIDACTICA

Str. Armenească, 13, MD 2012

tel.: 54 25 56, fax: 54 41 99

e-mail: prodidactica@prodidactica.md

Această carte a apărut cu sprijinul Înaltului Comisar pentru Minorități Naționale al OSCE (Haga), în cadrul proiectului „Needs assessment: Improving conditions for a better social integration of students from minority schools” (“Analiză de nevoi: optimizarea condițiilor pentru o mai bună integrare socială a elevilor din școlile alolingve”), implementat în perioada septembrie-decembrie 2008.

Coordonator de proiect: Silvia Barbarov

Echipa de experți:

Conținuturi: Liliana Nicolaescu-Onofrei (coord.), Iulia Caproș, Tamara Cazacu, Rima Bezede, Alexandra Barbăneagră, Maria Ianioglo, Tatiana Nagnibeda-Tverdohleb, Alla Nichitcenco, Liuba Petrencu

Cercetare pe teren, procesare și analiză de date: Igor Andrei, Mihai Nani, Ion Bejan, Violetta Deordieva, Galina Filip, Alexandru Gherman, Iulia Iordăchescu, Lilia Trinca

Colecția *Biblioteca PRO DIDACTICA*

Seria *Quo Vadis?*

Redactor stilizator: Mariana VATAMANU-CIOCANU

Coperta, design: Nicolae SUSANU

Tehnoredactare: Maria BALAN

Tipar: Tipografia Centrală

PROBLEME DE PREDARE A LIMBILOR ÎN ȘCOLILE ALOLINGVE DIN REPUBLICA MOLDOVA: O ANALIZĂ DE NECESITĂȚI

Ediția I, 2009 (în limba română)

© ÎCMN al OSCE, 2009

© Centrul Educațional PRO DIDACTICA, 2009

Toate drepturile rezervate.

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Probleme de predare a limbilor în școlile alolingve din Republica Moldova: o analiză de necesități / Centrul Educațional PRO DIDACTICA ; coord. de proiect: Silvia Barbarov; experți: Liliana Nicolaescu-Onofrei (coord.), Iulia Caproș, Tamara Cazacu [et al.]. – Ch.: PRO DIDACTICA, 2009, (F.E.-P. “Tipografia Centrală”). – 84 p. – (Colecția PRO DIDACTICA) (Seria *Quo Vadis?*).

Apare cu sprijinul financiar al Înaltului Comisar pentru Minorități Naționale al OSCE (Haga). – 500 ex.

ISBN 978-9975-9763-9-8

37.016:811.111

P 93

Cuprins

CUVÎNT DE MULȚUMIRE	5
ACRONIME ȘI ABREVIERI	5
I. SUMAR EXECUTIV	6
II. ARGUMENTE	8
III. CONTEXT	8
3.1. Cadrul legal și de politici. Statistici relevante	9
3.2. Limba română în școlile alolingve. Prevederi curriculare. Cadre didactice	10
3.3. Limbile materne ale etniilor conlocuitoare. Prevederi curriculare. Cadre didactice	10
3.4. Unele considerații privind nivelul de cunoaștere a limbilor de către elevi	12
3.5. Proiecte anterioare în sprijinul procesului de predare a limbilor în școlile alolingve	13
IV. METODOLOGIA CERCETĂRII	14
4.1. Domenii abordate	14
4.2. Aspecte-cheie ale studiului	14
4.3. Organizarea studiului. Instrumente și metode	14
4.4. Profilul elevilor respondenți	15
4.5. Profilul profesorilor respondenți	15
V. REZULTATE CANTITATIVE ȘI CALITATIVE ALE STUDIULUI	17
5.1. Procesul de predare-învățare-evaluare a limbii și literaturii române în școlile alolingve	17
5.1.1. Motivația pentru studierea limbii române	17
5.1.2. Nivelul de cunoaștere a limbii române	19
5.1.3. Curriculum, manuale, materiale didactice	21
5.1.4. Diversitatea materialelor și mijloacelor didactice	23
5.1.5. Aspecte didactice și psihopedagogice. Schimbări dorite	24
5.1.6. Evaluarea	26
5.1.7. Mediu și aplicare (mediul de comunicare în limba română în afara lecțiilor)	26
5.1.8. Formarea continuă a cadrelor didactice de limba și literatura română pentru alolingvi	27
5.1.9. Importanța acordată studiului limbii române. Schimbări necesare. Resurse	29
5.1.10. Predarea altor discipline în limba română. Posibilități pentru instruirea multilingvă	30
5.2. Procesul de predare-învățare-evaluare a limbii și literaturii ucrainene	33
5.2.1. Motivația pentru studierea limbii ucrainene	33
5.2.2. Nivelul de cunoaștere a limbii ucrainene	34
5.2.3. Curriculum, manuale, materiale didactice la limba și literatura ucraineană	36
5.2.4. Diversitatea materialelor și mijloacelor didactice la lecțiile de limba și literatura ucraineană	37
5.2.5. Aspecte didactice și psihopedagogice. Schimbări dorite pentru lecțiile de limba și literatura ucraineană	38
5.2.6. Evaluarea la limba și literatura ucraineană	39
5.2.7. Mediu și aplicare (mediul de comunicare în limba ucraineană în afara orelor)	40
5.2.8. Formarea continuă a cadrelor didactice de limba și literatura ucraineană	41
5.2.9. Importanța acordată studiului limbii și literaturii ucrainene. Schimbări necesare. Resurse	42
5.2.10. Predarea altor discipline în limba ucraineană. posibilități pentru instruirea multilingvă	43
5.3. Procesul de predare-învățare-evaluare a limbii și literaturii găgăuze	45
5.3.1. Motivația pentru studierea limbii găgăuze	45
5.3.2. Nivelul de cunoaștere a limbii găgăuze	46
5.3.3. Curriculum, manuale, materiale didactice la limba și literatura găgăuză	47

5.3.4.	Diversitatea materialelor și mijloacelor didactice la lecțiile de limba și literatura găgăuză	48
5.3.5.	Aspecte didactice și psihopedagogice. Schimbări dorite la limba găgăuză	49
5.3.6.	Evaluarea la limba și literatura găgăuză.....	50
5.3.7.	Mediu și aplicare (mediul de comunicare în limba găgăuză în afara orelor)	51
5.3.8.	Formarea continuă a cadrelor didactice de limba și literatura găgăuză	52
5.3.9.	Importanța acordată studiului limbii găgăuze. Schimbări necesare. Resurse	53
5.3.10.	Predarea altor discipline în limba găgăuză.....	55
5.4.	Procesul de predare-învățare-evaluare a limbii și literaturii bulgare.....	57
5.4.1.	Motivația pentru studierea limbii bulgare	57
5.4.2.	Nivelul de cunoaștere a limbii bulgare.....	58
5.4.3.	Curriculum, manuale, materiale didactice la limba și literatura bulgară.....	59
5.4.4.	Diversitatea materialelor și mijloacelor didactice la orele de limba și literatura bulgară	60
5.4.5.	Aspecte didactice și psihopedagogice. Schimbări dorite la lecțiile de limba și literatura bulgară.....	61
5.4.6.	Evaluarea la limba și literatura bulgară.....	62
5.4.7.	Mediu și aplicare (mediul de comunicare în limba bulgară în afara orelor)	62
5.4.8.	Formarea continuă a cadrelor didactice de limba și literatura bulgară.....	63
5.4.9.	Importanța acordată studiului limbilor. Schimbări necesare. Resurse	64
5.4.10.	Predarea altor discipline în limba bulgară.....	65
5.5.	Procesul de predare-învățare-evaluare a limbii și literaturii ruse	67
5.5.1.	Motivația pentru studierea limbii ruse	67
5.5.2.	Nivelul de cunoaștere a limbii ruse	68
5.5.3.	Curriculum, manuale, materiale didactice la limba și literatura rusă.....	69
5.5.4.	Diversitatea materialelor și mijloacelor didactice la lecțiile de limba și literatura rusă.....	70
5.5.5.	Aspecte didactice și psihopedagogice. Schimbări dorite la limba rusă.....	71
5.5.6.	Evaluarea la limba și literatura rusă	72
5.5.7.	Mediu și aplicare (mediul de comunicare în limba rusă în afara orelor).....	73
5.5.8.	Formarea continuă a cadrelor didactice de limba și literatura rusă	74
5.5.9.	Importanța acordată studiului limbii ruse. Schimbări necesare. Resurse.....	75
VI.	CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI	77
6.1.	Concluzii de ordin general.....	77
6.2.	Recomandări.....	79
6.2.1.	Implicații pentru acțiuni la nivel de instituție școlară	79
6.2.2.	Implicații pentru acțiuni la nivel de direcții de învățământ	79
6.2.3.	Implicații pentru acțiuni la nivel de prestatori de servicii de formare inițială și continuă.....	79
6.2.4.	Implicații pentru acțiuni la nivel de politici (MET și alți factori de decizie).....	80
6.2.5.	Considerații privind posibile proiecte de sprijin	80
VII.	CONSIDERAȚII FINALE. LIMITĂRI ALE STUDIULUI	82
	REPERE BIBLIOGRAFICE.....	83

Cuvînt de mulțumire

Echipa de implementare a proiectului exprimă recunoștință persoanelor implicate în procesul de desfășurare a cercetării:

- profesorilor și elevilor care au completat chestionarele, pentru timpul acordat și dorința de a-și împărtăși părerile;
- directorilor, directorilor adjuncți și elevilor intervievați, pentru aportul la o mai bună înțelegere a unor aspecte investigate;
- profesorilor filologi și inspectorilor care au participat la interviurile de grup, pentru receptivitate și interesul manifestat în găsirea/propunerea de soluții;
- reprezentanților Direcțiilor Generale Învățământ, Tineret și Sport din orașele Chișinău, Bălți, Comrat și Taraclia, pentru facilitarea activităților din teren;
- reprezentanților Administrației Bașcanului UTA Găgăuzia și ai primăriilor municipiilor Chișinău și Bălți, pentru expunerea punctelor de vedere cu privire la aspectele cercetate;
- reprezentanților Agenției de Examinare și Evaluare și ai Fondului Extrabugetar pentru Manuale, pentru oferirea de informații cu privire la aspectele cercetate vizînd evaluarea și asigurarea cu manuale;
- Ministerului Educației și Tineretului, pentru susținerea proiectului și facilitarea accesului echipei de implementare în școli.

Acronime și abrevieri

FG – Interviu de grup (focus grup)

ID – Interviu cu director (sau director adjuncț) de școală

IE – Interviu cu elev

APL – Autoritate Publică Locală

MET – Ministerul Educației și Tineretului

DGRÎTS – Direcție Generală Raională Învățământ, Tineret și Sport

Prezentul raport include rezultatele cantitative și calitative ale unui proiect de cercetare, implementat de Centrul Educațional PRO DIDACTICA în perioada septembrie-decembrie 2008, cu suportul financiar al Înaltului Comisar pentru Minorități Naționale al OSCE.

Cadrul conceptual al proiectului de cercetare a fost elaborat ținându-se cont de specificul predării și învățării limbilor de către elevii școlilor alolingve din Republica Moldova:

- limba română în calitatea sa de limbă de stat este disciplină obligatorie în toate școlile alolingve;
- limbile ucraineană, găgăuză și bulgară, ca limbi materne ale etniilor minoritare, sînt predate doar ca obiecte de studiu, nefiind limbi de predare a tuturor disciplinelor (cu foarte puține excepții: datele oficiale indică o școală cu instruire în limba ucraineană și una cu instruire în limba bulgară);
- limba rusă, și nu limba de stat, este limba de predare în școlile frecventate de majoritatea elevilor reprezentanți ai etniilor minoritare;
- elevii din școlile alolingve sînt de etnii diferite. Limba maternă studiată este, de obicei, cea a majorității.

Unele considerații au avut un caracter axiomatic pentru grupul de autori:

- nivelul de posedare a limbii materne are o influență deosebită asupra formării identității individului și dezvoltării sale;
- nivelul de posedare a limbii române este un factor important pentru integrarea socială a cetățenilor – reprezentanți ai minorităților naționale;
- procesul de predare-învățare-evaluare în școală trebuie să le ofere elevilor șansa de a atinge un nivel suficient de posedare atât a limbii materne, cât și a limbii române.

Prin urmare, cercetarea a pus accentul pe identificarea situației curente privind procesul de predare-învățare-evaluare a limbilor în școlile alolingve din Republica Moldova (cu excepția celor din regiunea transnistreană). Rezultatele obținute sînt prezentate pe fiecare limbă în parte: româna ca limba a doua; limbile materne studiate ca obiecte separate:

ucraineana, găgăuza, bulgara; limba maternă ca limbă de instruire.

Întrucît studiul nu a urmărit scopul de a face comparații între limbile-țintă, rezultatele investigației sînt prezentate pentru fiecare limbă în parte (ocazional, s-au făcute referințe la studierea limbilor străine), în vederea conturării unor planuri de acțiune întru ameliorarea situației pentru următoarele aspecte-cheie:

- interesul și motivația elevilor;
- nivelul de posedare a limbii-țintă;
- corespunderea subiectelor din curriculum și manuale intereselor elevilor;
- diversitatea materialelor și mijloacelor didactice utilizate la lecții;
- demersul de predare-învățare în cadrul lecțiilor;
- aspecte de evaluare;
- aplicarea în afara lecțiilor (în mediul real) a cunoștințelor și abilităților formate;
- necesitățile de dezvoltare profesională a cadrelor didactice;
- suportul didactic, tehnic și material în domeniul-țintă;
- posibilitățile pentru implementarea unor modele de educație multilingvă.

Ne exprimăm speranța că recomandările echipei de implementare a proiectului, care se bazează, nu în ultimul rînd, pe opiniile elevilor, profesorilor și managerilor școlari, vor fi utilizate de toate părțile interesate de rezolvarea problemelor din domeniu. De asemenea, raportul de față are scopul de a iniția o discuție mai amplă despre dezvoltarea politicilor lingvistice în Republica Moldova pe următoarele direcții:

- asigurarea unor standarde înalte pentru procesul de predare-învățare-evaluare a limbii române;
- asigurarea unor condiții adecvate de dezvoltare a limbilor materne ale minorităților naționale conlocuitoare;
- elaborarea unei concepții cu privire la limbile de instruire în școli: de la studierea acestora ca discipline separate la utilizarea lor în calitate de instrumente pentru realizarea educației plurilingve.

II. Argumente

Începînd cu anul 1998, Centrul Educațional PRO DIDACTICA a implementat cîteva proiecte axate pe necesitățile școlilor alolingve (școlile cu instruire în limba rusă, în care învață elevi reprezentanți ai minorităților naționale), în special în domeniul predării limbii române ca limbă de stat și în cel al educației interculturale.

Experiența unei cooperări directe cu profesorii din școlile cu instruire în limba rusă și cu autoritățile din învățămînt din diferite zone ale țării au reliefat existența unor probleme legate de calitatea **predării limbii române și a limbilor materne ale elevilor reprezentanți ai etniilor conlocuitoare.**

Conștientizarea acestora a dus la elaborarea unui cadru conceptual pentru prezenta analiză de necesități, care include 3 domenii principale:

- ameliorarea procesului de predare-învățare-evaluare a limbilor;
- îmbunătățirea procesului de dezvoltare profesională continuă a cadrelor didactice;
- elaborarea politicilor educaționale în domeniu.

Analiza de necesități a presupus obținerea nemijlocită a

informațiilor din teren, informații de importanță majoră pentru toate părțile interesate (*stakeholder-ii*), în vederea stabilirii priorităților, planificării acțiunilor, obținerii de sprijin din partea administrației locale și a finanțatorilor și/sau oferirii de suport în calitate de finanțatori etc.

Sperăm că rezultatele, concluziile și recomandările vor servi drept surse de informare și instrumente utile pentru diferiți actori (care trebuie/ar putea fi) interesați de ameliorarea condițiilor în vederea unei mai bune integrări sociale a elevilor din școlile alolingve:

- pentru factorii de decizie de diferit nivel, local și central, în scopul optimizării politicilor și conjugării acțiunilor în respectivul domeniu-țintă;
- pentru comunitățile școlare (administratori, profesori, părinți, elevi), în scopul selectării celor mai bune opțiuni/scenarii de acțiune potrivit instituțiilor respective;
- pentru potențiali finanțatori, interesați de susținerea domeniului sau a beneficiarilor-țintă prin intermediul unor proiecte și granturi specifice.

III. Context

3.1. CADRUL LEGAL ȘI DE POLITICI. STATISTICI RELEVANTE

Principiile de bază privind protecția minorităților naționale și învățământul pentru aceste grupuri de cetățeni sînt reflectate într-un șir de documente, cele mai importante fiind:

- Constituția Republicii Moldova (1994);
- Legea cu privire la funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul Republicii Moldova (1989);
- Legea cu privire la drepturile persoanelor aparținînd minorităților naționale și la statutul juridic al organizațiilor lor (2001);
- Planul național de acțiuni în domeniul drepturilor omului (2004-2008);
- Legea învățămîntului (1995).

De menționat că deși organismele internaționale au recomandat cu insistență Guvernului Republicii Moldova să inițieze măsuri concrete întru susținerea minorităților naționale în procesul de integrare socială*, acțiuni majore în această direcție abia urmează a fi elaborate și implementate.

Statistici relevante

- *Populația după naționalitățile de bază*

RECENSĂMÎNTUL POPULAȚIEI (2004)
Populația după naționalitățile de bază, în mii (fără raioanele din stînga Nistrului)

Total	Etnie							
	Moldoveni	Ucraineni	Ruși	Găgăuzi	Români	Bulgari	Altele	Nu au declarat
3383332	2564849	282406	201218	147500	73276	65662	34401	14020
	75,8%	8,4%	5,9%	4,4%	2,2%	1,9%	1,0%	0,4%

- *Numărul școlilor în funcție de limba de instruire*

Număr total de școli	1534
Cu predare în limba română	1154
Cu predare în limba rusă	284
Cu predare în limba ucraineană	1
Cu predare în limba bulgară	1
Cu predare în limba engleză	2
Școli mixte	87
Școli tip sanatoriu	5

Notă: date oferite de Biroul Național de Statistică pentru anul de studii 2007-2008.

- *Numărul de elevi în funcție de limba de instruire*

Număr total de elevi	461000	100%
Elevi care învață în limba română	366956	79,60%
Elevi care învață în limba rusă	93122	20,20%
Elevi care învață în limba ucraineană, bulgară sau engleză	922	0,20%

* Cel de-al treilea raport al Comisiei Europene împotriva Easismului și Intoleranței (ECRI) cu privire la Republica Moldova, adoptat la 14 decembrie 2007, publicat la 29 aprilie 2008, Strasbourg (pp. 23-25, 29-33) (în limba engleză).

- Școli în care limba maternă a unei minorități naționale se învață ca obiect de studiu

Conform informației oferite de MET, din numărul total de școli cu instruire în limba rusă, una din limbile etniilor conlocuitoare este predată ca obiect de studiu în următoarele:

Școli cu predare în limba rusă și cu predarea limbii materne a unei minorități naționale ca obiect de studiu	
Școli în care se predă limba ucraineană ca obiect de studiu	50
Școli în care se predă limba găgăuză ca obiect de studiu	52
Școli în care se predă limba bulgară ca obiect de studiu	30

De asemenea, ca obiect de studiu, într-o școală se predă limba poloneză și în două școli – limba idiș.

3.2. LIMBA ROMÂNĂ ÎN ȘCOLILE ALOLINGVE. PREVEDERI CURRICULARE. CADRE DIDACTICE

Prevederi ale planului de învățământ

Limba română este una dintre materiile importante din planul de învățământ. Numărul de ore distribuit studierii acesteia este semnificativ: 3 ore pe săptămână în clasele I și II și câte 4 ore pe săptămână în celelalte clase.**

Prevederi curriculare

Curriculumul de limba română în școlile alolingve (nivel primar și secundar) a fost publicat în 1998-1999, cu susținerea Băncii Mondiale (clasele I-IX) și a Fundației SOROS-Moldova (clasele X-XII). O variantă revizuită a fost editată în anul 2006. Curriculumul conține obiectivele de referință pe care trebuie să le atingă elevul, acestea fiind structurate pe cele patru deprinderi integratoare (înțelegere după auz, vorbire, lectură și scriere); oferă recomandări pentru domenii și subiecte ce vizează lărgirea ariei de comunicare (familie, școală, societate, cultură etc.); sugerează strategii metodologice și de evaluare. Cu toate acestea, curriculumul nu ține cont de *Cadrul European Comun de Referință pentru Limbi**** și de nivelurile de cunoaștere/stăpânire a limbii prevăzute în acest document.

Standarde

Conform informației oferite de MET, standardele de însușire a limbii române de către elevii vorbitori de alte limbi sînt în proces de elaborare.

Asigurarea cu manuale

În cadrul proiectului de reformă a învățământului, finanțat de Banca Mondială, au fost editate manuale pentru clasele I-IX. Ulterior, Ministerul a aplicat o schemă de închiriere care a permis publicarea manualelor pentru clasele X-XII. În prezent, lipsește un singur titlu pentru predarea românei elevilor alolingvi – manualul de literatură română pentru clasa a XII-a.

Cadre didactice

Circa 1250 de profesori predau limba română elevilor alolingvi. Conform informației oferite de reprezentanții Institutului de Științe ale Educației, aproximativ 80% sînt profesori cu studii în domeniul filologic (de limba română, de limbi străine, de limba rusă) și 20% – profesori cu studii nefilologice. Circa 3% din numărul total de profesori au fost estimați ca avînd un nivel insuficient de cunoaștere a limbii române.

Formarea inițială a cadrelor didactice. Principalele instituții

Universitatea Pedagogică de Stat Ion Creangă din Chișinău admite studenți, în special absolvenți ai școlilor cu predare în limba rusă, la următoarele specialități (duble):

- *Limba și literatura română (în școlile cu predare în limba rusă)/Limba și literatura rusă (în școlile cu predare în limba română);*

** Planurile de învățământ pentru învățământul primar, gimnazial și liceal, 2008-2009, MET, Chișinău, 2008.

*** *Cadrul European Comun de Referință pentru Limbi. Învățare. Predare. Evaluare.* Disponibil la următoarea adresă electronică: http://www.coe.int/T/DG4/Portfolio/documents/Framework_EN.pdf (în limba engleză).

- *Limba și literatura română (în școlile cu predare în limba rusă)/Limba și literatura bulgară;*
- *Limba și literatura română (în școlile cu predare în limba rusă)/Limba și literatura engleză.*

În urma intrării în vigoare a ultimului regulament cu privire la admitere, în anul 2007 a absolvit ultima promoție de studenți de la specialitatea *Limba și literatura română (în școlile cu predare în limba rusă)/Limba și literatura găgăuză.*

Universitatea de Stat Alecu Russo din Bălți admite studenți la următoarele specialități:

- *Limba și literatura română/Limba și literatura rusă;*

- *Limba și literatura rusă/Limba și literatura română;*
- *Limba și literatura ucraineană/Limba și literatura română.*

Formarea profesională continuă a cadrelor didactice

Programe de formare continuă în domeniul limbii române pentru alolingvi, finanțate de stat, sînt oferite, în cea mai mare parte, de Institutul de Științe ale Educației (pentru cca 120-180 profesori pe an) și de Universitatea Pedagogică de Stat *Ion Creangă*. Unica instituție neguvernamentală licențiată care oferă cursuri de formare în domeniu este Centrul Educațional PRO DIDACTICA.

3.3. LIMBILE MATERNE ALE ETNILOR CONLOCUITOARE. PREVEDERI CURRICULARE. CADRE DIDACTICE

După cum a fost menționat mai sus, cele mai frecvente modele de instruire în școlile unde învață elevi reprezentanți ai minorităților naționale sînt următoarele:

- cu instruire în limba rusă (în care învață elevi de diferite etnii);
- cu instruire în limba rusă și cu predarea limbii materne a unei minorități naționale ca obiect de studiu (ucraineană, găgăuză sau bulgară, în funcție de numărul de elevi reprezentanți ai etniei naționale care predomină în școala respectivă).

Prevederi ale planului de învățămînt

Planul de învățămînt pentru școlile alolingve unde se predă una din limbile minorităților naționale prevede următorul număr de ore:

Nr. de ore	Școală primară				Gimnaziu					Liceu					
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	Profil umanistic			Profil real		
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	X	XI	XII
Limba și literatura rusă	8	7	7	7	6	6	5	5	5	5	5	5	4	4	4
Limba și literatura ucraineană/găgăuză/bulgară	3	3	3	3	3	3	3	3	3	4	4	4	3	3	3

Prin urmare, numărul de ore alocat pentru studierea limbii ruse este același în toate școlile cu predare în limba rusă (7-8 – în ciclul primar, 5-4 – în clasele de liceu), acesta fiind mai mare decît numărul de ore prevăzut pentru limbile materne ale minorităților.****

Prevederi curriculare

Curricula pentru limbile respective au fost publicate în aceeași perioadă și în cadrul aceluiași proiecte ca și în cazul limbii române. Merită menționat faptul că, în timp ce curricula pentru limba ucraineană, găgăuză și bulgară conțin o componentă de comunicare mult mai solidă și o tendință mai explicită de a integra studiul limbii cu cel al literaturii, curriculumul la limba și literatura rusă a rămas fidel abordărilor tradiționale.

Standarde

Ca și în cazul limbii române, acestea sînt în proces de elaborare.

**** *Planurile de învățămînt pentru învățămîntul primar, gimnazial și liceal, 2008-2009, MET, Chișinău, 2008.*

Asigurarea cu manuale

Dificultățile în ceea ce privește asigurarea cu manuale, în special pentru limbile bulgară, ucraineană și găgăuză, de datorează numărului mic de exemplare necesare. Ca rezultat, costurile de producție fiind mari, prețurile de închiriere a manualelor sînt aproape inaccesibile pentru părinți.

Conform informației oferite de reprezentanții Fondului extrabugetar pentru manuale, situația la zi este prezentată în următorul tabel:

Clasa	Limba rusă			Limba bulgară			Limba găgăuză			Limba ucraineană		
	Număr de unități	Anul ultimei ediții	Prețul unui ex. MDL	Număr de unități	Anul ultimei ediții	Prețul unui ex. MDL	Număr de unități	Anul ultimei ediții	Prețul unui ex. MDL	Număr de unități	Anul ultimei ediții	Prețul unui ex. MDL
I	10000	2008		900	2006	221,00	3800	2006	106,00	1200	2006	195,00
II	12800	2006	26,50	800	2006	195,00	3700	2006	91,00	1100	2006	195,00
III	12500	2005	39,50	900	2008	*	2200	2008	*	1200	2008	*
IV	13000	2005	35,00	900	2008	*	2300	2008	*	1200	2008	*
V	13500	2005	37,00	1000	2005	150,00	2900	2005	134,00	1000	2005	198,00
VI	14800	2006	37,90	1000	2006	168,00	3000	2006	128,00	1100	2006	155,00
VII	13660	2007	33,30	1100	2007	196,00	2750	2007	128,00	1100	2007	165,00
VIII	13500	2008	33,30	1100	2008	218,00	2700	2007	135,00	1500	2008	190,00
IX	18800	2003	61,00	1500	2003	275,00	3600	2003	160,00	3000	2003	174,00
X	7000	2007	55,00	-	-	-	-	-	-	-	-	-
XI	6500**	2008	60,00	-	-	-	-	-	-	-	-	-
XII	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

* – prețul nu este cunoscut

“-“ – nu există manuale editate și nici în proces de aprobare

** – manuale în proces de aprobare

Pe lângă prețul înalt, există un alt factor care influențează nefavorabil editarea manualelor prin intermediul unor mecanisme de competiție onestă: de curînd, Guvernul Republicii Moldova a schimbat regulamentul de editare a manualelor, eliminînd, practic, din acest proces editurile private și cerînd autorilor să prezinte manuscrisul integral, în design și format final, fapt pe care nu și-l poate permite realmente nici un autor. *****

Formarea inițială a cadrelor didactice

- Formarea inițială a cadrelor didactice pentru școlile primare în care se studiază limba ucraineană, bulgară sau găgăuză este oferită de colegiile pedagogice din or. Lipcani, Taraclia și Comrat;
- Universitatea de Stat *Alecu Russo* din Bălți pregătește profesori de limba ucraineană;
- Universitatea Pedagogică de Stat *Ion Creangă* din Chișinău oferă specializări duble (româna/rusa, româna/bulgara și, pînă nu demult, româna/găgăuză).

Totuși, în ultimii ani s-au înregistrat probleme în ceea ce privește recrutarea studenților la aceste specializări.

- Universitatea de Stat din Comrat oferă cursuri pentru profesori de găgăuză/română și bulgară/română. Întrucît se atestă un deficit de personal didactic, se recurge la invitarea profesorilor de la Chișinău. Cursurile de bază, chiar și în cadrul specializărilor sus-numite, sînt predate în limba rusă.
- În 2004 a fost inaugurată Universitatea din Taraclia, cu intenția de a pregăti specialiști de limba bulgară. În prezent, aceasta oferă următoarele specializări: *Limba și literatura bulgară* și *Limba și literatura română*. Dar, în lipsă de cadre profesionale, multe dintre cursurile de bază sînt predate în limba rusă, și nu în bulgară sau română.
- Universitatea de Stat din Tiraspol (cu sediul la Chișinău) realizează formarea inițială a cadrelor didactice la două specializări: *Limba și literatura rusă/Limba și literatura engleză* (dublă) și *Limba și literatura rusă*.
- Universitatea de Stat din Moldova oferă programe de pregătire la specializarea *Limba și literatura rusă/Limba și literatura engleză*.

***** Pentru mai multe detalii vezi *Afacerea manualul sau cine cîștigă cînd alții pierd* de Vitalie Dogaru, accesibil la <http://www.azi.md/ro/story/941>

Conform datelor furnizate de reprezentanții MET, școlile din republică sînt asigurate aproape în totalitate cu profesori de limbi ale minorităților naționale. Pe parcursul anilor 1993-2008, la instituțiile de învățămînt superior au fost pregătiți:

- 154 profesori de limba și literatura ucraineană;
- 209 profesori de limba și literatura găgăuză;
- 232 profesori de limba și literatura bulgară.

Formarea profesională continuă a profesorilor de limbi materne ale etniilor conlocuitoare

Și la acest capitol furnizorii de bază sînt Institutul de Științe ale Educației și universitățile care pregătesc cadre didactice în domeniu: Universitatea Pedagogică de Stat *Ion Creangă* din Chișinău, Universitatea de Stat *Alecu Russo* din Bălți și Universitatea de Stat din Comrat.

3.4. UNELE CONSIDERAȚII PRIVIND NIVELUL DE CUNOAȘTERE A LIMBILOR DE CĂTRE ELEVI

Rezultatele evaluării școlare

Toți elevii absolvenți ai liceelor cu predare în limba rusă susțin examene la limba maternă și la limba română.

Rezultatele examenelor de bacalaureat din anul 2008, pe domeniile-țintă ale studiului, oferite de reprezentanții Agenției de Evaluare și Examinare, se prezintă astfel:

Obiect de studiu/Note/Nr. de elevi	10	9	8	7	6	5	4-1 (notă insuficientă)	Nr. total de elevi	Nota medie
<i>Româna pentru alolingvi, toate profilurile</i>	450	908	1327	1719	1268	1031	94	6797	7,13
<i>Rusa ca limbă maternă, profil umanistic</i>	61	273	504	790	718	674	22	3042	6,70
<i>Rusa ca limbă maternă, profil real, arte și sport</i>	68	330	584	1003	832	777	78	3672	6,68
<i>Limba și literatura ucraineană, profil real</i>	5	15	6	1	0	0	0	27	8,89
<i>Limba și literatura ucraineană, profil umanistic</i>	27	54	47	30	13	3	0	174	8,25
<i>Limba și literatura bulgară, profil real</i>	14	23	29	8	1	0	0	75	8,55
<i>Limba și literatura bulgară, profil umanistic</i>	31	77	71	37	8	0	0	224	8,38
<i>Limba și literatura găgăuză, profil real</i>	24	32	26	11	12	6	0	111	8,24
<i>Limba și literatura găgăuză, profil umanistic</i>	57	93	123	49	10	5	0	337	8,36

Nota medie la limba rusă ca limbă maternă (aceasta fiind și limba de predare) este cea mai mică dintre mediile la obiectele de studiu incluse în sesiunea de examene de bacalaureat (a se compara cu limba română ca limbă maternă (profil umanistic, de artă) – 7,25; româna ca limbă maternă (profil real, sportiv) – 7,13; limba turcă (în liceele moldo-turce) – 9,06. Examenele la limba română ca limba a doua și la limba rusă ca limbă maternă au avut loc doar în formă scrisă. Examenele la limbile ucraineană, găgăuză și bulgară au inclus o componentă orală și una scrisă.

În cazul limbii române pentru alolingvi deocamdată nu au fost elaborate nivelurile de competențe. Profesorii și autorii de manuale nu sînt familiarizați cu prevederile *Cadrului European Comun de Referință pentru Limbi* și, ca urmare, evaluarea nu este focalizată pe determinarea unui anumit nivel de cunoaștere a limbii.

3.5. PROIECTE ANTERIOARE ÎN SPRIJINUL PROCESULUI DE PREDARE A LIMBILOR ÎN ȘCOLILE ALOLINGVE

Moldova-Language Teacher Training: formarea continuă a profesorilor de limba română în școlile alolingve

2000-2004

Finanțator: Înalțul Comisar pentru Minorități Naționale, OSCE

Instituția care a implementat proiectul: Centrul Educațional PRO DIDACTICA

Scopul: susținerea eforturilor Guvernului Republicii Moldova în eficientizarea procesului de predare-învățare a limbii române ca limbă de stat, în calitatea ei de instrument de integrare socială a elevilor din școlile alolingve.

Activități: formarea formatorilor, formarea și certificarea profesorilor, elaborarea materialelor didactice suplimentare, crearea și susținerea unor centre de resurse în școli.

Să ne cunoaștem mai bine

Educație pentru înțelegerea alterității. Curs opțional pentru licee și universități, centrat pe promovarea toleranței și a înțelegerii alterității prin intermediul literaturii etniilor conlocuitoare în Republica Moldova (română, ucraineană, rusă, găgăuză, bulgară)

2003-2005

Finanțator: USAID și Fundația SOROS-Moldova

Instituția care a implementat proiectul: Centrul Educațional PRO DIDACTICA

Scopul: elaborarea unui curs opțional pentru liceeni și studenți ai instituțiilor de învățământ superior.

Activități: formarea formatorilor, formarea autorilor, elaborarea și publicarea manualului, formarea și certificarea profesorilor.

Toleranță și integrare socială. Informare și formare

2003-2005

Finanțator: Fundația SOROS-Moldova

Instituția care a implementat proiectul: Centrul Educațional PRO DIDACTICA

Componenta 2: Româna ca limbă a doua pentru studenții instituțiilor de învățământ superior

Scopul: promovarea metodologiei interactive și a abordări-

lor comunicative în procesul de predare a limbii române la nivel universitar studenților vorbitori de alte limbi.

Activități: training pentru profesori universitari, publicarea de materiale didactice (suport de curs pentru studenți).

Promovarea toleranței și înțelegerii diversității. Instrumente pentru profesorii filologi

2005-2006

Finanțator: Consiliul Europei, Programul *Confidence Building measures*

Instituția care a implementat proiectul: Centrul Educațional PRO DIDACTICA

Scopul: ridicarea nivelului de pregătire a profesorilor filologi în domeniul educației pentru toleranță, înțelegerii și promovării diversității și depășirii stereotipurilor la lecțiile de limbă și literatură.

Participanți: profesori de limba română din școlile alolingve, profesori de limba rusă din școlile cu predare în limba română, profesori de limba ucraineană, găgăuză, bulgară, franceză, engleză și germană.

Activități: formarea formatorilor, formarea și certificarea profesorilor.

Prevenirea conflictelor interetnice prin politici educaționale de integrare

Finanțator: Fundația Olandeză *CORDAID*

Instituții care implementează proiectul: parteneriat între Centrul de Resurse pentru Drepturile Omului (CReDO), Centrul pentru Problemele Minorităților și Asociația tinerilor ucraineni din Republica Moldova *ZLAGODA-CONCORDIA*.

Scopul: prevenirea conflictelor interetnice și lingvistice în societatea moldovenească, promovarea integrării minorităților etnice cu ajutorul educației multilingve.

Obiective: 1) promovarea cunoașterii practicilor și standardelor europene cu privire la educația multilingvă; 2) promovarea adoptării politicilor publice cu privire la educația multilingvă; 3) implementarea unor modele de educație multilingvă la treapta preșcolară și cea primară.

IV. Metodologia cercetării

4.1. DOMENII ABORDATE

Domeniile abordate de prezentul studiu au vizat:

- procesul de predare-învățare-evaluare a limbii și literaturii române în școlile alolingve (limba română ca limba a doua);
- procesul de predare-învățare-evaluare a limbii și literaturii ucrainene, a limbii și literaturii găgăuze și a limbii și literaturii bulgare (limbi și literaturi materne ca discipline de studiu în școlile cu instruire în altă limbă (în limba rusă));
- procesul de predare-învățare-evaluare a limbii și literaturii ruse (limba și literatura maternă în școala cu instruire în aceeași limbă);
- formarea continuă a cadrelor didactice.

4.2. ASPECTE-CHEIE ALE STUDIULUI

Aspectele-cheie luate în considerare la construirea modelului logic al studiului au fost structurate pe 3 direcții principale:

Aspecte aferente optimizării procesului de predare-învățare-evaluare:

- interesul și motivația elevilor pentru studiu;
- nivelul de cunoaștere a limbii, în opinia elevilor și a profesorilor;
- corespunderea temelor din curriculum și manuale intereselor elevilor;
- diversitatea materialelor și mijloacelor didactice suport utilizate la ore;
- atitudini față de modul de organizare a evaluării sumative;
- schimbări dorite în predarea curentă;
- aplicarea cunoștințelor (comunicarea) în afara orelor.

Aspecte aferente optimizării procesului de formare continuă a cadrelor didactice:

- literatura metodică necesară profesorilor;
- nevoile de formare continuă.

Aspecte aferente dezvoltării de politici educaționale:

- importanța acordată studiului limbilor în societate *versus* alocarea resurselor didactice și tehnico-materiale corespunzătoare;
- percepția privind schimbările de ordin general necesare;
- percepția privind posibilitățile de implementare a unor modele de instruire multilingvă.

4.3. ORGANIZAREA STUDIULUI. INSTRUMENTE ȘI METODE

Studiul a avut o componentă de evaluare cantitativă, axată pe determinarea măsurii în care este prezent un anumit proces sau o anumită nevoie, și o componentă calitativă, care a urmărit înțelegerea factorilor percepuți ca necesități concrete.

Grupurile-țintă ale analizei de nevoi au inclus:

- elevi ai școlilor alolingve din clasele absolvente de treaptă (a IX-a și a XII-a, în cazul liceelor; a IX-a și a XI-a, în cazul școlilor generale);
- profesori de limba și literatura română, rusă, ucraineană, găgăuză și bulgară care predau în aceste clase;
- manageri școlari (directori sau directori adjuncți);
- reprezentanți ai autorităților educaționale și publice.

În procesul de **colectare a datelor cantitative** au fost aplicate chestionare structurate, adresate elevilor și profesorilor. Acestea au fost completate de respondenți sub observarea experților din proiect.

Pentru **colectarea datelor calitative** s-a recurs la **interviuri aprofundate individuale și interviuri aprofundate de grup** (focus grup). Subiecți ai interviurilor aprofundate individuale au fost directorii sau directorii adjuncți și elevii școlilor alolingve incluse în studiu. De asemenea, au fost realizate interviuri cu reprezentanți ai autorităților educaționale și ai administrației publice.

Pentru stabilirea unui eșantion reprezentativ la scara republicii (cu excepția regiunii transnistrene) au fost utilizate datele oferite de Ministerul Educației și Tineretului al Republicii Moldova privind: numărul total de școli cu instruire în limba rusă, inclusiv numărul de școli în care limbile materne ale minorităților (ucraineana, găgăuza, bulgara) se învață doar ca discipline de studiu; distribuția școlilor pe raioane; distribuția conform tipului de școală (liceu, școală medie, gimnaziu).

Din acestea, în mod proporțional, pentru a reprezenta mediul de amplasare (urban/rural), tipul și mărimea școlii („mică” – până la 225 elevi; „medie” – 225-450 elevi; „mare” – mai mult de 450 elevi), au fost selectate aleatoriu câte ¼ din numărul total de instituții pe o anumită limbă de studiu.

În fiecare școală au fost aplicate câte 3 chestionare privind învățarea limbii române și câte 3 privind învățarea limbii materne. În instituțiile cu mai mult de o clasă absolventă în

aceiași ciclu a fost selectată aleator doar una. În liceele cu o singură clasă de a XII-a (absolventă în 2009), chestionarele au fost aplicate în clasa a XI-a (absolventă în 2010).

Elevii respondenți au fost selectați după următoarea schemă: numărul celor înscriși în lista catalogului de clasă s-a împărțit la 6 (numărul de chestionare necesar de distribuit). Cifra obținută indică pasul utilizat pentru identificarea elevilor care au răspuns la chestionare. În cazul când elevul ales nu a fost prezent la oră, chestionarul a fost oferit elevului ce ocupă, conform listei, poziția imediat următoare.

4.4. PROFILUL ELEVILOR RESPONDENȚI

Categoria socio-demografică	Subcategoria							
Total: 684 elevi								
Mediul de reședință	Urban – 53,4%				Rural – 46,6%			
	Școli cu studiul l. ucr. 25,5%	Școli <i>cu instr.</i> în l. rusă 85,1%	Școli cu studiul l.găg. 23,0%	Școli cu studiul l. bulg. 33,3%	Școli cu studiul l. ucr. 74,5%	Școli <i>cu instr.</i> în l. rusă 13,6%	Școli cu studiul l.găg. 77,0%	Școli cu studiul l. bulg. 66,7%
Sexul	Masculin – 37,3%				Feminin – 62,6%			
	Școli cu studiul l. ucr. 46,8%	Școli <i>cu instr.</i> în l. rusă 41,8%	Școli cu studiul l.găg. 29,9%	Școli cu studiul l. bulg. 28,9%	Școli cu studiul l. ucr. 53,2%	Școli <i>cu instr.</i> în l. rusă 58,2%	Școli cu studiul l.găg. 70,1%	Școli cu studiul l. bulg. 71,1%
Clasa	cl. XII – 38,4%		cl. XI – 7,8%		cl. IX – 53,8%			
Tipul de școală	Liceu – 76,2%		Gimnaziu – 9,9%		Școală medie – 13,5%			
Nr. de școli după limba studiată	Școli cu studiul l. ucr. – 14,1%		Școli <i>cu instr.</i> în l. rusă – 46,2%		Școli cu studiul l.găg. – 26,1%		Școli cu studiul l. bulg. – 13,5%	
Limba vorbită preponderent în familie	Româna 6,7%	Ucraineana 13,7%	Rusa 56,7%	Găgăuza 16,0%	Bulgara 6,6%	Alta 0,2%		

4.5. PROFILUL PROFESORILOR RESPONDENȚI

Profesori de limba și literatura română în școlile alolingve

Categoria socio-demografică	Subcategoria			
Total: 66 profesori				
Mediul de reședință	Urban – 32		Rural – 34	
Sexul	Masculin – 0		Feminin – 66	
Vârsta	Media de vîrstă – 42 ani Cel mai tînăr profesor – 22 ani Cel mai în vîrstă profesor – 64 ani			
Vechimea în muncă	Media vechimii de muncă pedagogică – 20 ani Media vechimii în muncă în calitate de profesor de l.și lit. română – 17 ani			
Studiile de specialitate	Limba română ca limbă maternă – 26		Limba română ca limba a doua – 23	Alte specializări – 17
Gradul didactic	Fără grad – 16	Gradul II – 40	Gradul I – 9	Grad superior – 1

Profesori de limbile și literaturile minorităților naționale

Categoria socio-demografică	Subcategoria			
Total: 63 profesori				
Mediul de reședință	Urban – 32		Rural – 31	
Sexul	Masculin – 0		Feminin – 63	
Vârsta	Media de vîrstă – 45 ani Cel mai tînăr profesor – 22 ani Cel mai în vîrstă profesor – 63 ani			
Vechimea în muncă	Media vechimii de muncă pedagogică – 23 ani Media vechimii în muncă în calitate de profesor de limba și literatura N – 17 ani			
Studiile de specialitate	Limba și literatura (ucraineană, găgăuză, bulgară, rusă) – 40	Altă specializare filologică – 15	Altă specializare, nefilologică – 8	
Gradul didactic	Fără grad – 10	Gradul II – 34	Gradul I – 16	Grad superior – 1

V. Rezultate cantitative și calitative ale studiului

5.1. PROCESUL DE PREDARE-ÎNVĂȚARE-EVALUARE A LIMBII ȘI LITERATURII ROMÂNE ÎN ȘCOLILE ALOLINGVE

Număr de elevi chestionați: 351

Număr de profesori chestionați: 66

5.1.1. MOTIVAȚIA PENTRU STUDIAREA LIMBII ROMÂNE

Elevii participanți la studiu conștientizează **importanța cunoașterii limbii române**, majoritatea afirmând că aceasta este *o necesitate* – 44,4%; *o șansă pentru viitor* – 27,1%; *o datorie de cetățean* – 20,2% și doar o mică parte selectând opțiunea *o preferință* – 5,4%. Numărul celor ce au considerat că *nu au nevoie de limba română* este redus – 1,7%.

În mod similar, 65% din elevi au semnalat **interesul personal** față de acest obiect ca fiind *foarte mare* sau *relativ mare*. Analizând **interesul elevilor față de studierea limbii române conform aprecierii făcute de profesorii lor**, observăm că 2/3 din profesorii respondenți consideră că acesta este *mare* (*foarte mare* – 4, *relativ mare* – 39) – cifră care coincide cu cele relevate de chestionarul pentru elevi (65% indicând un *interes foarte mare* sau *relativ mare* față de studierea limbii române). În același timp, 21 de profesori afirmă că elevii lor demonstrează un *interes nu prea mare* pentru studierea disciplinei pe care o predau, iar 2 au optat pentru varianta *interes minim*.

Fig. 1. Interesul elevilor

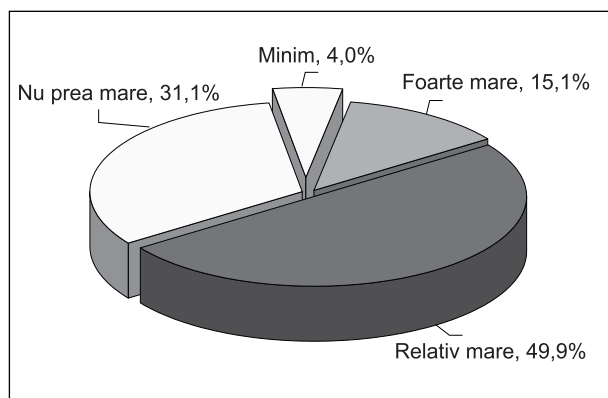
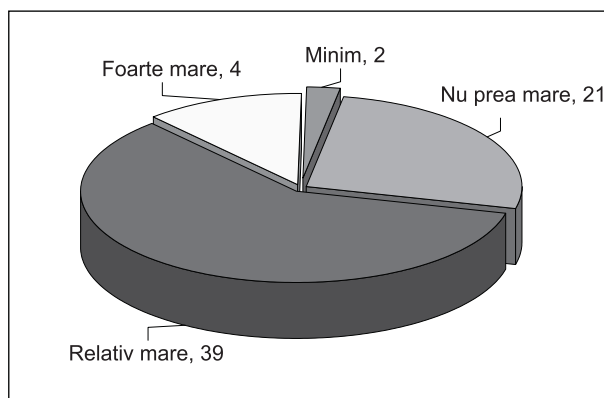

Fig. 2. Interesul elevilor (opinia profesorilor)

Conform datelor chestionarului pentru elevi, **interesul personal foarte mare** sau **relativ mare** este determinat într-o măsură însemnată de *temele propuse în manual*, precum și de *nevoia de a susține un examen* la sfârșitul treptei respective (gimnaziale sau liceale). Alte aspecte ce contribuie la asigurarea unui interes crescut față de studierea limbii române sînt *notele* și *necesitatea de a comunica cu vecinii, cu prietenii* etc. Observăm însă că elevii sînt mai puțin motivați de posibilitatea de a-și continua studiile în limba română sau consideră cunoașterea acesteia mai puțin importantă pentru carieră.

Opinia directorilor de școală intervievați în cadrul acestui studiu corespunde într-o oarecare măsură cu cele elucidate prin chestionarea elevilor – majoritatea consideră că elevii au o atitudine serioasă față de respectiva disciplină datorită faptului că au de susținut un examen atît la absolvirea clasei a IX-a, cît și la bacalaureat.

Analiza motivelor care determină interesul sporit al elevilor față de disciplina *Limba și literatura română* a reliefat unele discrepanțe dintre mediul rural și cel urban. În mediul rural, de exemplu, *notele* (29,1% față de 13,3% în mediul urban) și *necesitatea de a susține un examen* (68,4% față de 61,9% în mediul urban) au fost indicate cu o frecvență mai mare. Pentru cei din orașe nevoia de a comunica cu prietenii este mai importantă: 31,0% (față de 21,4% în mediul rural). Totodată, acest fapt presupune că în mediul urban sînt mai multe posibilități de a avea prieteni vorbitori de română decît în satele cu populație preponderent alolingvă. De asemenea, *temele interesante propuse în manual* au fost menționate ca factor motivant de 76,1% din respondenții din mediul urban și de 65,8% din respondenții din mediul rural, ceea ce sugerează că manualele de limba și literatura română sînt mai adaptate nevoilor sau intereselor celor de la orașe. Analiza a mai indicat că, în comparație cu băieții, fetele au o motivație sporită pentru învățarea limbii române. Se pare că și conținutul manualelor răspunde mai bine intereselor de comunicare ale elevilor, pe cînd băieții sînt mai puțin satisfăcuți de temele propuse.

Interesul scăzut sau *minim* față de studierea limbii române, exprimat de 35,1% din elevii chestionați, este cauzat, în primul rând, de *lipsa posibilităților de comunicare în viața cotidiană*, motiv urmat de *lipsa intențiilor de a-și continua studiile în română, importanța mică acordată respectivei discipline în școală și lipsa de importanță pentru dezvoltarea unei cariere profesionale*.

Ca și elevii, **profesorii** opinează că **interesul mare** sau *relativ mare* față de studierea disciplinei *Limba română* este determinat de: *necesitatea susținerii unui examen – 25; dorința de a obține note bune – 15; dorința de a-și continua studiile în limba română – 13; importanța pentru activitățile cotidiene – 10; cerințele părinților – 9; temele interesante propuse în manuale și nevoia de a comunica cu colegii, prietenii etc. – fiecare câte 8; dorința de a obține un serviciu bine plătit – 7*. Concomitent, 21 de profesori susțin că la creșterea interesului față de studierea obiectului în cauză au contribuit *metodele eficiente* pe care le aplică în cadrul lecțiilor.

„Este un mare plus faptul că părinții, asistând la lecții, se bucură că copiii lor cunosc româna și regretă că, deoarece pe timpuri nu erau metode captivante, ei nu pot comunica în această limbă.” (FG)

De asemenea, reprezentanții autorităților publice locale au menționat o creștere a interesului din partea părinților.

„Aproape 90% din absolvenții școlilor noastre au fost admiși în universități, cea mai mare parte studiind la Chișinău. Părinții au devenit mai interesați de cunoașterea limbii române de către copiii lor, asta însemnând că vor avea note mai mari la bacalaureat și mai multe șanse la admiterea la facultate.” (APL)

Interesul scăzut sau lipsă al elevilor față de studierea limbii române, în opinia profesorilor participanți la studiu, este cauzată de următorii factori: *lipsa mediului de comunicare în limba română – 16; lipsa interesului (sau a posibilităților? n.a.) pentru a-și continua studiile în limba română – 16; oportunitatea de a realiza activități cotidiene fără a fi necesar de a cunoaște limba română – 11; lipsa de cerințe din partea părinților – 11*, celelalte opțiuni din chestionar obținând câte un vot sau două.

„Mulți părinți sînt plecați peste hotare și copiii au rămas singuri, în voia soartei. Părinții fiecăruia al patrulea elev din școala mea muncesc în străinătate.” (FG)

Uneori, întrucît elevii din clasele absolvente de liceu știu

că vor pleca la studii în străinătate, avînd invitație de la instituțiile respective încă de pe la mijlocul anului școlar, interesul lor pentru studierea limbii române, dar și a celorlalte obiecte scade – fapt subliniat de mai mulți profesori participanți la interviurile de grup.

“Unii elevi nu cred că trebuie să știe limba, deoarece pe viitor vor să-și facă studii superioare peste hotare: „Eu voi pleca la studii în Bulgaria”, “Voi merge în Rusia.” (FG)

La întrebarea **ce ar contribui la sporirea motivației elevilor față de studierea limbii române** profesorii au avut posibilitatea să atribuie un anumit grad de importanță (optînd pentru „în primul rînd”, „în al doilea rînd” și „în al treilea rînd”) unui șir de factori. Calculînd indicatorul sintetic* al importanței acordate, am obținut următoarea ierarhizare:

- *îmbunătățirea și diversificarea materialelor didactice (37,15)*
- *dezvoltarea mediului de comunicare în școală (36,03)*
- *promovarea cunoașterii limbii române prin politici de stat mai eficiente (35,23)*
- *o atenție sporită din partea părinților (29,90)*
- *utilizarea mai eficientă a TIC în cadrul lecțiilor (21,65)*
- *o atitudine mai serioasă din partea administrației (20,48)*
- *îmbunătățirea și diversificarea metodelor de predare (17,10)*
- *organizarea activităților extracurriculare (12,13)*
- *luarea în considerație a stilurilor individuale de învățare (10,95)*
- *altele (4,40)*

În cadrul **interviurilor de grup**, au fost discutate pe larg **motivele ce contribuie sau ar putea contribui la creșterea motivației elevilor aolingvi față de studierea limbii române**. Mai mulți profesori au semnalat o ameliorare a motivației elevilor pe parcursul ultimilor ani. În opinia lor, necesitatea studierii limbii române a încetat să mai fie un factor politic care tensionează relațiile interetnice. Elevii au conștientizat beneficiile stăpînirii ambelor limbi, româna și rusa, cel puțin la nivel formal, chiar dacă aria de aplicare a acestor cunoștințe rămîne a fi destul de limitată. Situația din Republica Moldova este de așa natură încît, pentru un vorbitor nativ de limba rusă cunoștințele de română reprezintă

* La calcularea indicatorului sintetic, primei opțiuni i se oferă greutatea “1”, celei de a doua – “0,75”, și celei de a treia – “0,5”. Valoarea maximă pe care o poate căpăta acest indicator este de 225.

un avantaj la obținerea unui loc de muncă mai bun (de exemplu, în cadrul unei organizații internaționale sau ambasade, unde, de obicei, se cere cunoașterea ambelor limbi, pe lângă o limbă străină). În afară de aceasta, multe organizații etc. au început să promoveze o politică de adaptare la necesitățile și dorințele clientului, or, angajaților li se cere să poată comunica în limba în care li s-a adresat clientul, română sau rusă. De asemenea, la unele instituții de învățământ și specialități există doar grupuri cu predare în limba română (este cazul unor programe de masterat recent deschise), fapt ce stimulează studenții să învețe româna dacă vor să obțină diploma respectivă.

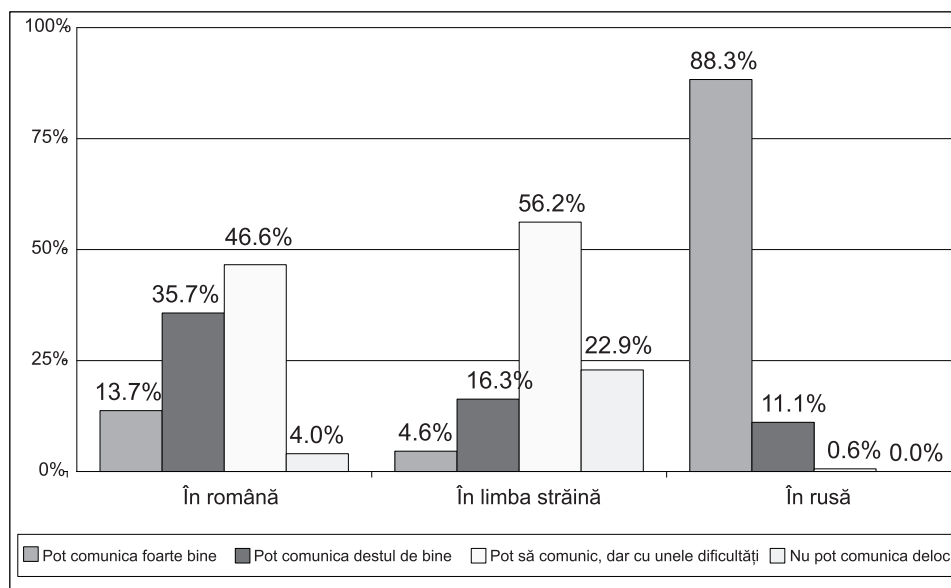
5.1.2. NIVELUL DE CUNOAȘTERE A LIMBII ROMÂNE

Elevii au fost rugați să-și autoaprecieze competențele de comunicare la limba română. De asemenea, a fost solicitată și opinia profesorilor.

Aproximativ jumătate din elevii respondenți și-au apreciat **abilitățile de comunicare în limba română** ca fiind bune: 13,7% consideră că *pot comunica foarte bine* și 35,7% – *destul de bine*. Conform datelor chestionarului, abilitățile de comunicare în limba română sînt mai bune decît cele de comunicare în limba străină studiată (engleza, franceza sau germana), dar totuși incomparabile cu abilitățile de comunicare în limba rusă, pe care 88,3% din respondenți le-au apreciat ca fiind foarte bune.

Cealaltă jumătate din elevii respondenți și-au apreciat abilitățile de comunicare în limba română ca fiind limitate. Pentru răspunsul *pot să comunic, dar cu unele dificultăți* au optat 46,6% – o cifră considerabilă. Urmează să se clarifice ce înseamnă a comunica *cu dificultăți* și care este gradul lor, întrucît acesta poate varia de la foarte mare pînă la unul relativ mic. În anumite cazuri, dificultățile ar putea reduce nivelul de comunicare aproape de cea de-a patra opțiune (*nu pot comunica deloc* în limba română), pentru care au pledat 4% din respondenți (compară cu 0% răspunsuri la aceeași opțiune pentru limba rusă, or, nu există elevi alolingvi, indiferent de etnia părinților, care să locuiască în Republica Moldova și să nu poată comunica bine în limba rusă!).

Fig. 3. Abilitățile de comunicare pe teme cotidiene (opinia elevilor)

În ceea ce privește **profesorii**, un număr foarte mic dintre aceștia sînt de părere că *toți elevii lor au abilități necesare de comunicare în limba română*:

- pentru a întreține o discuție pe teme cotidiene – 9;
- pentru a înțelege texte artistice – 5;
- pentru a viziona emisiuni TV – 5;
- pentru a înțelege și a completa acte oficiale – 4.

De asemenea, doar 5 profesori au afirmat că *mai mult de jumătate din absolvenții claselor la care au predat posedă limba română la un nivel care le-ar permite să își continue studiile în limba română*.

Un număr mai mare de profesori au optat pentru varianta *mai mult de jumătate* (și nu *toți – n.a.*) din elevii absolvenți posedă un nivel de cunoaștere a limbii satisfăcător:

- 28 de profesori afirmă că elevii absolvenți dispun

de abilitățile necesare pentru a întreține o discuție în limba română pe teme cotidiene;

- 39 de profesori sînt siguri că mai mult de jumătate din absolvenți sînt capabili să înțeleagă texte artistice în limba română;
- 20 de profesori consideră că mai mult de jumătate din absolvenți sînt capabili să urmărească o emisiune radio sau TV în limba română;

- 19 profesori afirmă că mai mult de jumătate din absolvenții sînt în stare să înțeleagă și să completeze documente oficiale în limba română.

Analizînd cazurile cînd s-a rîspuns *mai puțin de jumătate* sau *foarte puțini*, observăm că elevii se descurcă cel mai bine la capitolul *înțelegerea textelor artistice în română* (18 profesori au optat pentru *mai puțin de jumătate* și doar 3 – pentru *foarte puțini*) – afirmații ce par a fi contradictorii, avînd în vedere că textele literare au un grad de dificultate mult mai mare decît celelalte aspecte indicate în chestionar. În cazul altor abilități, numărul de rîspunsuri indicînd valori sub medie este mai mare pentru:

- *abilități de comunicare pe teme cotidiene* – 22 au optat pentru *mai puțin de jumătate* și 6 – pentru *foarte puțini*;
- *abilități de vizionare a emisiunilor radio/TV* – 19 și, respectiv, 21;
- *înțelegerea și completarea actelor oficiale* – 27 și, respectiv, 15;
- *abilități de continuare a studiilor în limba română* – 25 și, respectiv, 34.

În același timp, în cadrul interviurilor de grup cu profesorii și al interviurilor individuale cu managerii școlari, au fost semnalate mai multe cazuri care denotă nivelul insuficient de posedare a abilităților de comunicare în viața cotidiană:

„Observ de multe ori în troleibuz că elevii nu înțeleg despre ce este vorba.” (ID)

„Cînd mergem la spectacolele teatrului local, elevii cer să li se dea căști (pentru a audia textul în traducere – n.a.).” (FG)

Acest fapt ne permite să conturăm cîteva motive care au generat respectiva situație. Fie că profesorii și-au orientat demersul spre dezvoltarea abilităților de înțelegere a textelor literare din manuale sau recomandate în programa școlară (manualele și creștomatiile sînt cele mai utilizate materiale didactice la lecția de limba română – a se vedea mai jos rîspunsurile la întrebarea în cauză) și spre dezvoltarea abilităților de comunicare pe teme cotidiene, mai puțin spre dezvoltarea abilităților de înțelegere după auz (emi-

siuni TV/radio), precum și spre aplicarea cunoștințelor de limba română în viața socială (de exemplu, completarea actelor etc.). Un alt motiv ar putea fi și faptul că elevilor nu li se cere/elevii nu au nevoie/nu sînt interesați de ceea ce le oferă mass-media în română și, respectiv, sînt mai puțin interesați de dezvoltarea acestor abilități.

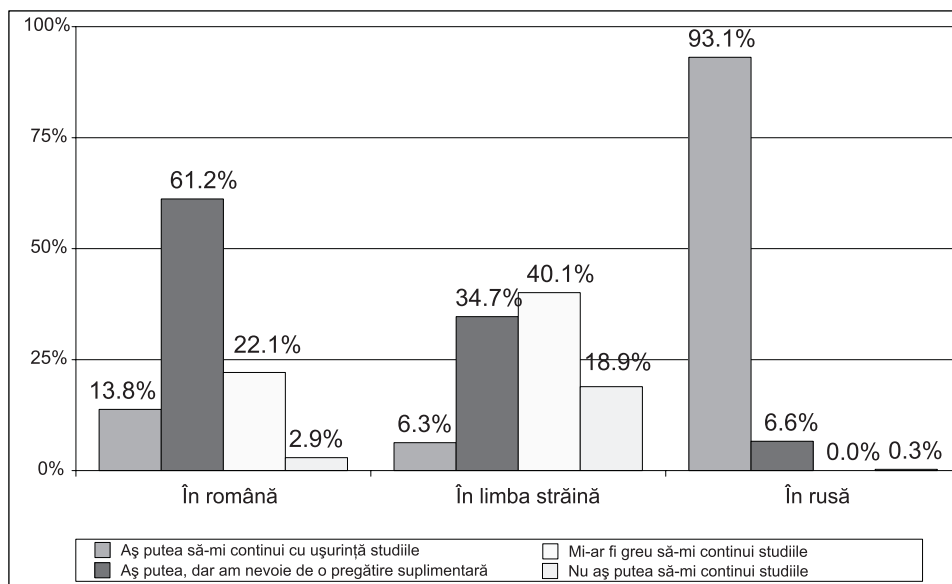
Îmbucurător este faptul că majoritatea profesorilor participanți la studiu (43) au afirmat că **abilitățile de comunicare în limba română ale elevilor s-au îmbunătățit în comparație cu anii precedenți**, spre deosebire de 18 care consideră că acest lucru nu s-a produs.

În opinia profesorilor, tabloul general al factorilor care au contribuit la îmbunătățirea abilităților arată astfel:

- *metodele eficiente folosite la lecții* – 65,1%;
- *participarea la cursurile de perfecționare* – 51,2%;
- *numărul suficient de ore* – 39,5%;
- *pregătirea profesională foarte bună a cadrelor didactice* – 34,9%;
- *motivația sporită a elevilor* – 27,9%;
- *calitatea manualelor* – 25,6%;
- *organizarea activităților extracurriculare în limba română* – 25,6%.

Existența mediului de comunicare și utilizarea metodelor TIC au fost indicate de un număr redus de profesori, discuțiile în cadrul interviurilor de grup confirmînd acest lucru. Profesorii au menționat că participarea la cursurile de perfecționare organizate în ultimii cinci ani au contribuit serios la eficientizarea procesului de predare-învățare, precum și existența unor manuale mult mai adaptate la nevoile elevului alolingv, în comparație cu cele utilizate anterior.

Fig. 4. Continuarea studiilor (opinia elevilor)

Un număr mare de elevi alolingvi sînt optimiști în ceea ce privește **posibilitatea de a-și continua studiile în limba română**: 13,8% respondenți consideră că *ar putea să își continue cu ușurință studiile în limba română*, iar 61,2% afirmă că *ar putea s-o facă, dar au nevoie de pregătire suplimentară*. Acest fapt demonstrează că elevii apreciază destul de înalt șansele de a-și continua studiile în limba română, chiar dacă numărul celor ce consideră că au abilități de comunicare este mai mic decît al celor convinși de realitatea continuării studiilor în această limbă. 22,1% din elevi au indicat că *le-ar fi greu să își continue studiile în limba română* (ceea ce nu exclude posibilitatea urmării acestora), iar 2,9% – că *nu o vor putea face*.

Bineînțeles, trebuie să luăm în considerație faptul că elevii pot fi subiectivi, supraapreciindu-și abilitățile de a comunica în limba română, precum și posibilitățile de a studia în limba dată. Dar, întrucît există numeroase exemple de succes ale unor absolvenți ai școlilor alolingve care au urmat facultăți în limba română, acest optimism ar putea duce la rezultate bune în cazul cînd admiterea elevilor alolingvi la instituții de învățămînt superior sau la școli profesionale în grupe cu predare în limba română ar fi încurajată.

„Avem un asemenea elev – G. N. care absolvește deja a doua facultate. Anume cunoașterea limbii române i-a dat posibilitatea să ocupe un fotoliu de deputat la Chișinău. A candidat și la alegerile în primărie de la noi, dar altă persoană a cîștigat. Anume cunoașterea limbii române l-a ajutat în carieră.” (ID)

„Aș putea aduce exemplul fiicei mele. A învățat în această școală, a absolvit-o și s-a înscris la Facultatea de Drept. La sfîrșitul primului semestru, aproape de Anul Nou, vorbea deja româna la perfecție, pentru că profesorul era foarte sever și cerea tuturor să vorbească în română. De asemenea, locuind cu o studentă vorbitoare nativă de română, comunica în această limbă. Astfel, după patru luni, datorită cunoașterii din școală și mediului de comunicare, și-a dezvoltat abilitățile de comunicare foarte repede.” (ID)

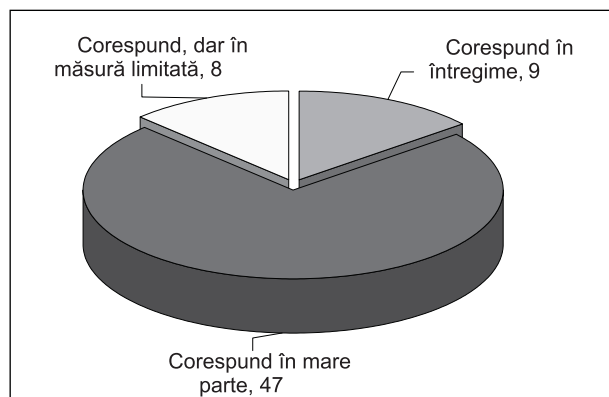
Drept confirmare poate servi următorul fapt: 40 dintre profesorii participanți la studiu au afirmat că au absolvenți care au ales să își facă studiile în limba română și doar 24 – că nu au astfel de absolvenți. Marea majoritate a absolvenților (92,8%) își continuă studiile la facultăți cu predare în limba română din Republica Moldova, 5 – în România, iar 1 studiază în limba română în Ucraina. Variază și specialitățile alese: 22 sînt înmatriculați la o facultate cu specialitatea *Limba și literatura română* plus o a doua limbă, iar 2 – la specialitatea *Limba și literatura română* (pură). Mai mulți profesori și manageri școlari au menționat că una dintre piedicile în calea motivației elevilor alolingvi de a-și urma studiile în limba română este o **regulă nescrisă**, discriminatorie, care funcționează în cadrul instituțiilor de învățămînt superior și limitează posibilitatea absolvenților școlilor alolingve de a se înscrie în grupe cu predare în limba română. Excepție fac doar cazurile cînd nu mai există locuri în grupele ruse sau acestea sînt limitate, sau cînd specialitatea în cauză nu are grupe cu predare în limba română. Faptul dat reduce motivația unor elevi alolingvi de a studia româna, această situație necesitînd, cu siguranță, o analiză mai profundă și acțiuni de rigoare.

„Unii dintre absolvenții noștri au dorința de a se înscrie la universitate într-o grupă română. Dar nu sînt întotdeauna acceptați. Ei (membrii administrației universitare – n.a.) le spun că sînt „puține locuri libere”, că „au suficienți candidați din școlile cu predare în limba română” sau le propun: „mergeți mai întîi și vă înmatriculați în grupele voastre (cu predare în limba rusă – n.a.) și apoi, dacă vor fi locuri...” (ID)

5.1.3. CURRICULUM, MANUALE, MATERIALE DIDACTICE LA LIMBA ȘI LITERATURA ROMÂNĂ

În ceea ce privește **concordanța temelor din curriculum cu interesele elevilor**, majoritatea profesorilor (47) au menționat că acestea *corespund în mare parte*, 9 au considerat că acestea *corespund în totalitate*, iar 8 – că temele *corespund doar parțial*. Opinia elevilor este relativ diferită, după cum se poate vedea în figurile imediat următoare.

Fig. 5. Corespondența subiecte-interesele elevilor (opinia profesorilor)

„În manualele de limba română pentru alolingvi nu trebuie să fie incluse subiecte de gramatică care se predau elevilor vorbitori de română ca limbă maternă, acestea fiind prea complicate. În clasa a XII-a sînt subiecte de gramatică dificile, dar nu avem materiale suplimentare. Cum să le predăm?” (FG)

„Anul acesta predau la clasa a XII-a. Părerea mea este că unele subiecte la literatura română sînt prea complicate pentru elevii din școlile alolingve: D. Cantemir, „Istoria ieroglică”; Gh. Asachi, „La Patrie”; „M. Kogălniceanu” și alții.” (FG)

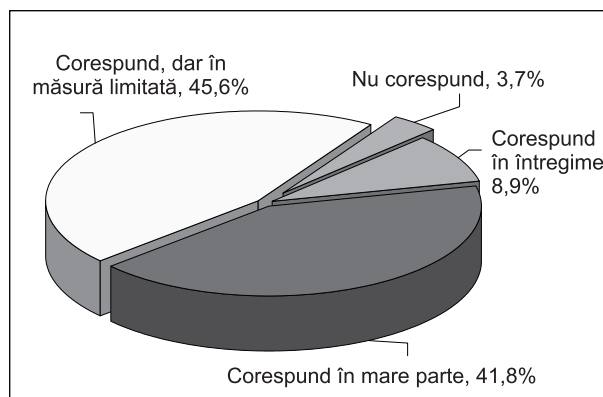
Un alt factor motivațional scos în evidență de majoritatea profesorilor este libertatea pe care o oferă curriculumul:

„Consider că noi, profesorii de limba română, într-adevăr avem un avantaj față de profesorii de alte obiecte, deoarece curriculumul ne permite să operăm cu foarte multe metode și procedee. După o oră de matematică, de fizică ori de chimie, destul de monotone, noi venim cu o pauză care le permite copiilor nu numai de a-și expune părerile, de a comunica, dar și de a se anima un pic – și aceasta, cred, e un factor foarte important.” (FG)

Deși o mare parte din profesori este **satisfăcută de manualele de limba română** (6 – pe deplin și 34 – în mare măsură), totuși numărul celor satisfăcuți *parțial* este destul de mare – 26 din 66.

Fiind întrebați **ce teme le-au plăcut mai mult**, elevii au răspuns după cum urmează: teme legate de *relații interumane* (prietenie, dragoste, caracter, comunicare părinți-copii) – 39,8%; *operele literare clasice* – 34,3%; *teme legate de natură, ecologie* – 26,9%; *teme legate de Moldova, patriotism* – 17,1%; *teme din domeniul folclorului și teme*

Fig. 6. Corespondența subiecte-interesele elevilor (opinia elevilor)

despre oameni celebri – cîte 16,2%; *teme istorice* – 11,3%; *opere literare moderne* – 11,0%. Printre temele care au acumulat de la 1% la 10% figurează cele de: *gramatică* – 6,7%; *opere din literatura veche* – 2,8%; *opere din literatura contemporană* (începînd cu anii ‘70 ai secolului XX pînă în prezent) – 9,8%; *probleme sociale, ale tineretului* – 2,8%; *artă și cultură* (film, muzică, dans, teatru, tradiții, sărbători) – 6,4%; *carieră, profesii, planuri pentru viitor* – 1,8%; *sănătate, sport* – 3,7%; *biografiile scriitorilor* – 7%; *drepturile omului* – 4,3%; *valori social-umane* (etice, morale, spirituale) – 3,1%; *aspecte filozofice, existențialiste* – 4,0%. Luînd în considerație faptul că o parte din elevi au notat temele pe care și le-au putut aminti la moment, și nu neapărat cele care le-au plăcut mai mult, putem considera acest spectru ca unul care elucidează cu un anumit grad de acuratețe preferințele respondenților (și indirect, părerea lor despre curriculumul la disciplina în cauză).

Fiind rugați să numească una-două **teme pe care nu le-au studiat, dar pe care ar fi vrut să le studieze în cadrul orelor de limba română**, elevii au specificat următoarele domenii: *relații interumane* (prietenie, dragoste, caracter, comunicare părinți-copii) – 27,7%; *artă și cultură* (film, muzică, dans, teatru, tradiții, sărbători) – 21,6%; *carieră, profesii, viitor* – 16,7%; *probleme sociale, ale tineretului* – 12,9%; *natură, ecologie* – 12,5%; *istorie* – 11,7%; *sport, sănătate* – 10,6%; *politică, evenimente, probleme politice* – 10,6%; *teme legate de Moldova, patriotism* – 10,2%.

În cadrul interviurilor, unii elevi au recunoscut că le este dificil să scrie compuneri, eseuri, dar le place să învețe lucruri pe care le pot aplica în comunicare. În opinia lor, accentul trebuie pus pe teme de conversație, pe vocabular și mai puțin pe texte cu tematică departe de realitate, depășită. La întrebarea **ce ar trebui de inclus în manuale**, unii au răspuns:

„Ar fi necesar să se includă mai multe subiecte specifice de comunicare orală, ca să ni se predea exact lucrurile de care am putea avea nevoie în stradă, la magazin, la farmacie. Avem nevoie să cunoaștem limbajul comunicării orale. Ni se predă literatură, dar aș dori mai multe aspecte de comunicare, care să mă ajute să mă descurc în viața de toate zilele.” (IE)

„Se pare că-mi lipsește vocabularul necesar comunicării orale. Pot citi bine, înțeleg ce trebuie să scriu, cum să răspund, dar, atunci când încerc să comunic cu un vorbitor nativ, îmi este greu să discut.” (IE)

Același lucru a fost exprimat și de profesori în cadrul interviurilor de grup:

„Ar fi bine și ceva ce ar suscita atenția elevilor; ceva mai actual, mai modern, așa încât ei să fie interesați să studieze.” (FG)

Unii elevi au subliniat că manualele de limba română sînt dificile, scrise pentru cei care vorbesc româna foarte bine, neluîndu-se în seamă faptul că mulți dintre educabili cunosc limba în cauză doar de la lecții și o folosesc, de multe ori, numai în cadrul acestora. Deseori, profesorii sînt nevoiți să caute ei înșiși texte care să le fie interesante elevilor, selectînd ceva legat de cotidian, și nu din literatura română veche sau din cea a secolului XIX, cu subiecte neactuale. Dificultăți de utilizare a manualelor au fost semnalate mai mult în localitățile rurale, precum și în zona de sud, unde nivelul de cunoștințe al elevilor la limba română este mai redus, din motive obiective, cum ar fi: lipsa mediului de comunicare, lipsa sau numărul limitat al cărților în limba română (literatură artistică), a posibilităților de folosire a TIC etc. Profesorii și elevii din orașe, în special din Chișinău, sînt favorizați la capitolul dat. În acest context, textele incluse în manuale sînt dificile, greu de înțeles, elevii solicitînd multe explicații sau chiar traduceri complete. Profesorii au sugerat autorilor de manuale să ia cunoștință de situația în care se află școlile din această regiune și să țină cont de ea la alcătuirea manualelor:

„Mi se pare că totuși, atunci când scriu un manual, autorii trebuie să vină să vadă cum e la noi la sud, cum se vorbește româna, deoarece la nord, în centru, acolo există un mediu de comunicare. Cei care alcătuiesc manualele ar trebui să ia în considerație că la sud trăiesc și bulgari, și găgăuzi, și ucraineni... și că noi nu auzim limba română în altă parte decît la școală: manualul trebuie să fie mai ușor pentru a acumula cunoștințe, a înțelege limba și sarcina.” (FG)

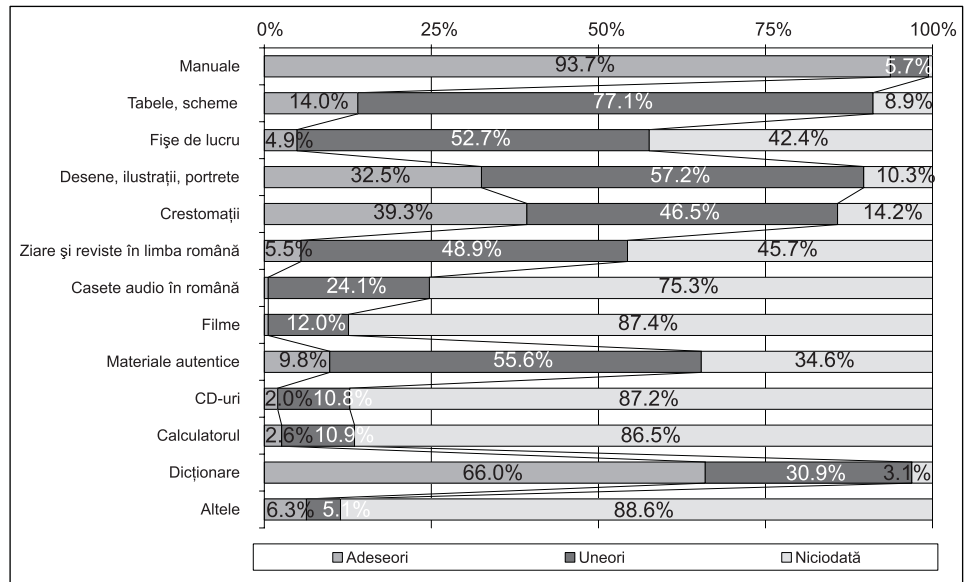
Dacă e să facem un bilanț al celor relevate de chestionarea elevilor la acest capitol, observăm că majoritatea par a fi interesați de subiecte ce țin de relații interumane (prietenie, dragoste, caracter, comunicare părinți-copii): 39,8% din respondenți le-au indicat printre subiectele care le-au plăcut mai mult, iar 27,7% – printre cele pe care nu le-au studiat, dar ar dori să le studieze, ambele categorii deținînd înțietatea la rubrica respectivă. În afară de aceasta, mai sesizăm tendința spre subiecte din viața cotidiană și evenimente ce țin de actualitatea socială și politică.

5.1.4. DIVERSITATEA MATERIALELOR ȘI MIJLOACELOR DIDACTICE

În ceea ce privește **utilizarea manualului și a altor materiale și mijloace didactice** la ore, elevii participanți la studiu au menționat că predomină cele tradiționale. Astfel, 93,7% din respondenți utilizează *adeseori manualul*, 66% – *dicționarul*, 39,3% – *crestomații, culegeri de texte*, iar 32,5% – *desene, ilustrații, portrete* etc. Alte materiale, cum ar fi: *casete video, audio; fișe de lucru; reviste sau ziare în limba română; filme; CD-uri; materiale autentice; calculatorul* etc. au fost indicate cu răspunsul *deseori* de un procent foarte mic din intervieuați. La opțiunea *uneori*, peste 50% din respondenți au notat următoarele: *tabele, scheme, fișe*

de lucru, desene, ilustrații, portrete, materiale autentice, iar la rubrica *niciodată* – *calculatorul, CD-uri; filme; casete audio; ziare și reviste în limba română, fișe de lucru*. Unele dintre ele nu sînt utilizate din cauza dotării insuficiente a școlilor cu tehnică necesară, lipsa abonamentelor etc. Un alt factor ar putea fi și lipsa de cunoștințe și competențe ale profesorilor în ceea ce privește aplicarea acestor mijloace și materiale didactice. În afară de cele propuse de chestionar, elevii respondenți au subliniat că în procesul de studiere a limbii române ar dori să folosească materiale elaborate de ei înșiși, Internetul, enciclopedii, literatură suplimentară.

Fig. 7. Utilizarea materialelor și mijloacelor didactice la lecții (opinia elevilor)

Conform răspunsurilor profesorilor, în afară de manual, la lecții sînt utilizate cel mai des: *fișe de lucru (adeseori – 48, uneori – 16); ilustrații, portrete, imagini (adeseori – 49, uneori – 17); dicționare (adeseori – 49, uneori – 15)*. Mai puțin, dar suficient de frecvent, se recurge la *tabele și scheme de gramatică (adeseori – 30, uneori – 35); culegeri de exerciții (adeseori – 31, uneori – 32); culegeri de teste (adeseori – 33, uneori – 29)*. Așadar, constatăm că

printre materialele didactice mai puțin aplicate la orele de limba română figurează *calculatorul* (47 de profesori au afirmat că nu au recurs la *prezentări Power Point niciodată*, iar 34 – la *materiale disponibile pe CD-uri*). Alte mijloace tehnice rar utilizate la lecții sînt *casetele video-audio* (16 profesori nu le-au utilizat *niciodată*), *precum și crestomațiile/culegerile de texte* adaptate la cerințele elevilor alolingvi (16 profesori nu au apelat la respectivele instrumente *niciodată*, deoarece nu le au la îndemînă sau acestea nu au calitatea dorită). Mai puțin populare sînt și *materialele autentice* – nu sînt folosite *niciodată* de 8 profesori, la fel și *articolele de ziar sau revistă* în limba română (8 profesori).

Rezultatele studiului la capitolul *materiale didactice* scot în relief **utilizarea insuficientă a posibilităților oferite de calculator și Internet**. Deși 62 din 66 de profesori respondenți au menționat că școala în care activează dispune

de calculatoare, doar 26 îl utilizează pentru a se pregăti de lecțiile de limba română, aplicarea lui la ore fiind și mai mică. 40 de profesori, aproape 2/3 din numărul total de cadre didactice participante la studiu, au afirmat că nu folosesc *niciodată* calculatorul pentru a se pregăti de lecții, ceea ce, astăzi, cînd depindem de acesta într-o măsură mare, reprezintă un factor important de luat în considerație. Deși 59 din cei 62 de respondenți din școli cu calculatoare au afirmat că în instituțiile lor există conectare la Internet, doar 30 utilizează materialele disponibile on-line pentru lecții, folosind, în mare parte, calculatoarele personale. 36 de profesori, mai mult de jumătate, nu utilizează deloc Internetul. Convorbirile cu directorii de școală au confirmat utilizarea limitată a calculatorului de către profesorii de limba română, la care recurg, în cel mai bun caz, doar la orele deschise. Unul dintre motivele utilizării limitate este, în opinia directorilor intervievați, lipsa de experiență a profesorilor în domeniul dat.

5.1.5. ASPECTE DIDACTICE ȘI PSIHOPEDAGOGICE. SCHIMBĂRI DORITE

La întrebarea **ce le place mai mult la lecțiile de limba română**, elevii au indicat la rubrica „în primul rînd” *metodele utilizate de profesori/profesoare – 44,4%*, precum și *atitudinea față de cei educați – 44,2%*. Au urmat *atmosfera de la ore – 33,9%* și *temele studiate – 32,2%*. Un număr mai mic au menționat *manualele – 12,8%* și *cîte unul-doi – lucrul în grup, activitățile interesante, audierea cîntecelor populare, acumularea cunoștințelor la diferite subiecte, posibilitatea de a comunica într-o limbă literară etc.* La întrebarea **ce ar schimba la ore**, 50,9% din respondenți au susținut că *manualele; 40,9% – temele propuse; 20,6% – atmosfera de la ore, metodele utilizate și atitudinea profesorului față de clasă* fiind notate de un număr mai mic de elevi. Alte lucruri menționate sporadic sînt: *curriculumul, temele de gramatică, atitudinea față de obiect, numărul de ore* (să fie mai mare) ș. a.

Fiind rugați să evalueze **anumite aspecte de la lecțiile de limba română**, majoritatea elevilor au apreciat atitudinea profesorului față de ei ca fiind corectă: *adeseori – 69,7%, uneori – 28,9%* și doar 1,4% (5 elevi) au notat că aceasta nu

este *niciodată* corectă, oricare ar fi motivele respectivei afirmații. Acordarea notelor a fost indicată ca fiind obiectivă: *adeseori* – 61,1% sau *uneori* – 36,9% și doar 2% (7 elevi) au sugerat că acestea nu se dau *niciodată* obiectiv. Metodele de predare au fost apreciate ca fiind interesante, interactive: *adeseori* – 53,3% din respondenți și *uneori* – 42,4%, *versus* 4,3% (15 elevi) care au optat pentru varianta *niciodată*. Aproximativ același număr de elevi au susținut că stilul de predare al profesorului este unul democratic: *adeseori* sau *uneori* – 45,8% și, respectiv, 45,2%. Pentru *niciodată* s-au pronunțat 8,6% din respondenți (30 de elevi). În ceea ce privește temele de casă, o bună parte din intervievați le-au apreciat ca fiind variate și interesante: *adeseori* – 33%, cei mai mulți optând pentru varianta *uneori* – 57,3% și numai 9,7% – pentru *niciodată*. Concomitent, aproximativ același număr de respondenți au opinat că temele de casă sînt complicate și necesită mult timp: *adeseori* – 29,4%; *uneori* – 60,5%; *niciodată* – 10,1%. Lucrările de control, testele au fost estimate ca fiind ușoare: *uneori* – de marea majoritate a respondenților (71,7%); pentru versiunea *adeseori* ușoare – 8,9%, iar pentru opțiunea *niciodată* ușoare – 19,4%. Peste jumătate din elevi (55,3%) au afirmat că cele studiate în cadrul orelor de limba română pot fi aplicate în viața de toate zilele *adeseori*; un număr mai mic (41,6%) – doar *uneori*, iar pentru 3,1% – cele studiate nu le sînt utile *niciodată*. În același timp, toți elevii intervievați au susținut că le place diversitatea metodelor folosite (lucrul în grup și individual),

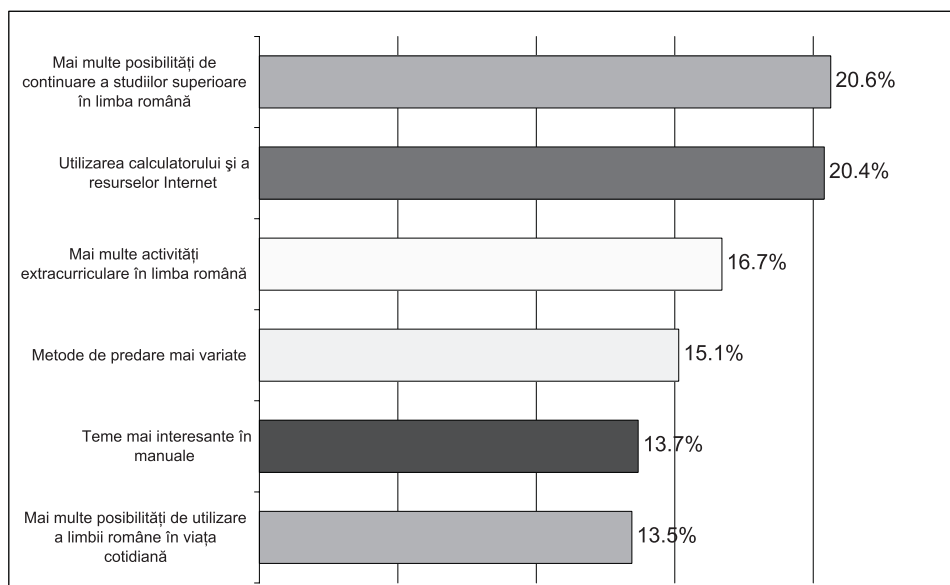
precum și faptul că lecțiile sînt aproape întotdeauna variate, interesante. În concluzie, putem afirma că aproximativ o jumătate din elevii participanți la studiu sînt în general satisfăcuți de atitudinea profesorului, de notele pe care le primesc și de metodele utilizate în cadrul lecțiilor.

O problemă majoră legată de procesul de predare-învățare-evaluare menționată atât de profesorii participanți la interviurile de grup, cât și de managerii școlari este modificarea regulii de **împărțire a clasei pe grupe** la lecția de limba română, conform căreia numărul maxim admis a fost schimbat de la 20 la 25. Astfel, în multe cazuri, profesorul de limba română este nevoit să lucreze cu 23-24 de elevi, neavînd dreptul de a împărți clasa în grupe. Acest fapt duce la reducerea eficienței procesului de predare-învățare-evaluare, elevii avînd mai puține posibilități de comunicare și participare activă la lecții decît în cadrul unei grupe mai mici, recomandabil în cazul predării limbii a doua.

Fiind întrebați ce **i-ar ajuta personal să își îmbunătățească abilitățile de comunicare în limba română**, cele mai frecvente răspunsuri au fost: *facilitarea posibilității de a-și continua studiile în limba română și utilizarea calculatorului și a resurselor Internet*. Alte opțiuni sînt reflectate în tabelul de mai jos.

Fig. 8. Factorii care pot contribui la îmbunătățirea abilităților de comunicare în limba română (opinia elevilor)

În cadrul interviurilor de grup a fost relevat rolul calculatorului în procesul de încurajare a elevilor de a utiliza limba română în afara orelor: aceștia îndeplinesc cu mai multă străduință temele care au legătură cu/solicită lucrul la calculator, caută informații pe Internet etc., ceea ce permite profesorilor să le mențină ridicat interesul, să demonstreze actualitatea și aplicabilitatea cunoștințelor dobîndite.

Rezultatele studiului indică faptul că elevii înțeleg esența factorilor externi care pot să-i ajute la dezvoltarea abilităților de comunicare. Pe lângă **factorii aferenți procesului de predare-învățare la clasă**, elevii au sesizat adecvat importanța celor ce se referă la **politicile publice**: accesul la studii în limba română, necesitatea dezvoltării și extinderii mediului de comunicare în limba română în cadrul școlii și al comunității locale.

5.1.6. EVALUAREA

Un aspect pe care a încercat să-l pună în discuție studiul în cauză a vizat metoda de **evaluare sumativă** – examenul de treaptă/de absolvire, interes determinat și de dorința de a reliefa impactul schimbărilor recente, și anume trecerea de la varianta de examen oral plus scris la varianta de examen scris în clasele absolvente. Fiindu-le solicitată părerea despre modul de organizare a examenului (oral, scris sau ambele variante), elevii au răspuns după cum urmează: 49,0 % s-au pronunțat pentru examenul *scris*, 23,6% – pentru examenul *oral*, iar 24,2% – pentru examen *atât oral, cât și scris*. Participanții la chestionar au fost rugați, de asemenea, să își motiveze opțiunea, adică să comenteze de ce consideră această modalitate drept optimă. Pentru varianta de examen *scris* s-au adus următoarele argumente: *e mai ușor de susținut* – 19,2% din elevi; *e mai ușor să îți exprimi gândurile* – 18,6%; *poți acorda mai mult timp formulării răspunsului* – 18,6%; *e mai ușor să îți concentrezi atenția* – 17,4%; *e mai ușor să gîndești, să analizezi* – 5,2% și altele pentru care s-au pronunțat doar unul-doi elevi. Argumente aduse în favoarea examenului *oral*: *e mai ușor de susținut* – 33,7%; *e mai ușor să te exprimi sau să răspunzi la întrebări* – 31,3%; *nu se observă greșelile ortografice* – 8,4%; *este mai obiectiv* – 7,2%; *este mai ușor de apreciat ce cunoaște elevul* – 6,0%; *cunoștințele acumulate pentru un astfel de mod de examinare vor fi mai utile în viața cotidiană* – 4,8%. Cei 24,2% din adepții ambelor modalități de examinare ce operează cu argumentele *pro* se divizează după cum urmează: un număr mare de respondenți consideră că *astfel se pot evalua ambele aspecte ale comunicării*, atât cel oral, cât și cel scris – 43,5%; *e mai ușor să afli ce cunoaște elevul* – 15,3%; *e mai obiectiv* – 12,9%; alte argumente au fost notate de cel mult 2 respondenți. În acest context, prezintă

interes faptul că unii elevi au remarcat insuficiența pregătire pentru examenul oral, adică nu au abilități de comunicare dezvoltate la nivel.

Opinia **profesorilor** participanți la studiu a fost diferită de cea a elevilor, 39 dintre ei optînd pentru varianta de examen *oral și scris*, 14 – pentru examenul *oral* și 12 – pentru examenul *scris*, opinie care contrastează cu cea a elevilor. Fiind rugați să argumenteze varianta selectată, majoritatea profesorilor (21 la număr, ceea ce reprezintă 1/3 din respondenți) au afirmat că sînt importante ambele forme de evaluare. După unii, avantajul examenului oral este următorul: *competențele de comunicare pot fi apreciate pe viu, pe cînd în cazul examenului scris nu întotdeauna este clar dacă elevul s-a inspirat de undeva sau nu*. Totodată, unii profesori consideră că elevii preferă forma scrisă, deoarece cea orală le trezește anumite temeri, fapt cauzat, posibil, de pregătirea inadecvată (grad scăzut de dezvoltare a abilităților de comunicare orală). În ceea ce privește testul de evaluare scrisă, profesorii și-au exprimat părerea că întrucît numărul de întrebări/item este, de obicei, mare, elevii nu întotdeauna dispun de suficient timp și din cauza grabei comit greșeli de gramatică, de ortografie.

În cadrul interviurilor individuale și de grup cu profesorii a fost accentuată o **problemă gravă** privind examenul scris: **rata de copiere îngrijorător de mare!** Profesorii au făcut referire la cazuri cînd mai mult de 30 din răspunsurile la testele de bacalaureat erau identice, elevilor oferindu-li-se răspunsurile de-a gata. Mai mult ca atât, au fost relatate și cazuri în care membrii comisiei de evaluare au mușamalizat (sau au trecut cu vederea) faptul copierii și, în loc să anuleze lucrările respective, au cerut profesorilor evaluatori să acorde note de trecere, iar cînd aceștia au refuzat, au pus singuri note mai mari.

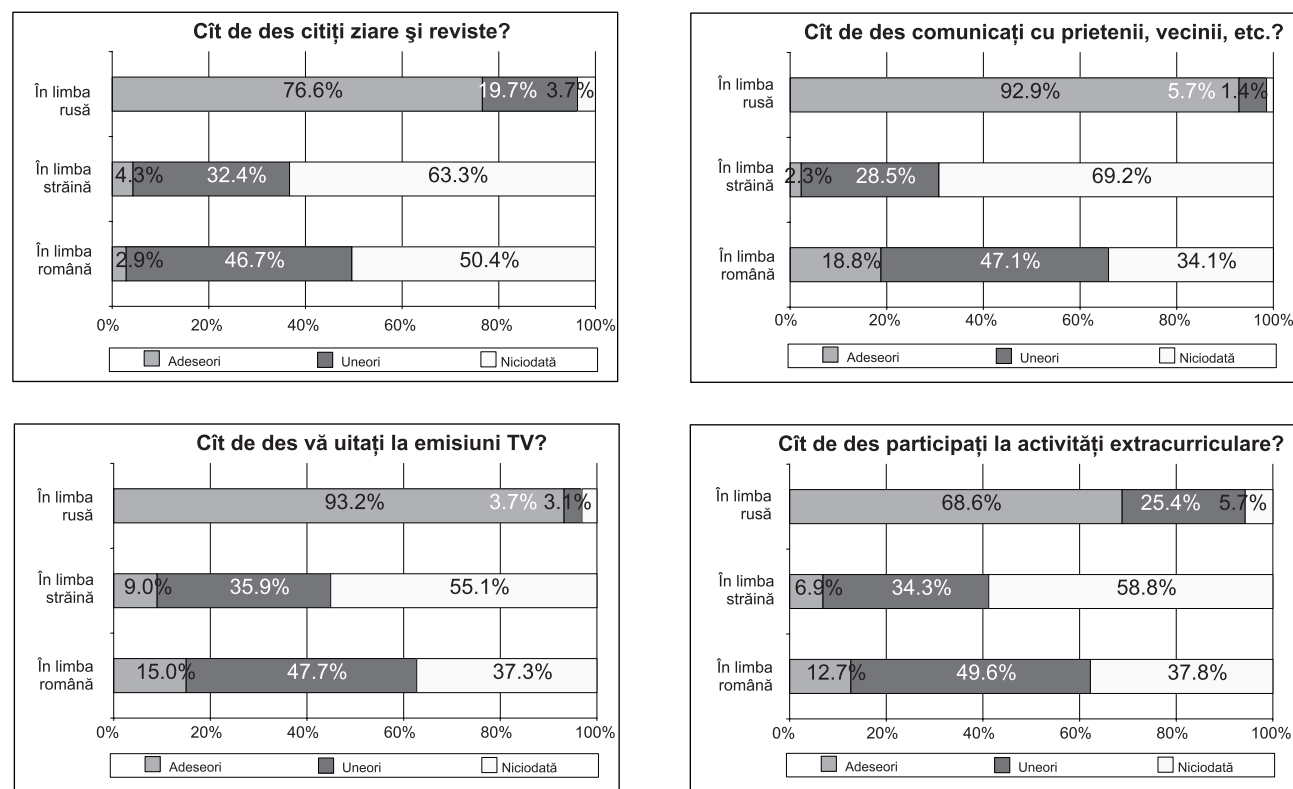
5.1.7. MEDIU ȘI APLICARE (MEDIUL DE COMUNICARE ÎN LIMBA ROMÂNĂ ÎN AFARA LECȚIILOR)

Întrebările privind **posibilitățile de aplicare în viața de toate zilele a cunoștințelor de limba română**, abordate în comparație cu cunoștințele de limba rusă sau limba străină (engleză, franceză, germană), au reliefat o situație interesantă. Aproximativ o jumătate din elevi utilizează româna *uneori* pentru a realiza următoarele acțiuni: *citesc ziare și reviste* – 46,7%, *citesc literatură artistică* – 58,0%, *ascultă radioul* – 44,5%; *privesc televizorul* – 47,7%; *caută informații pe Internet* – 46,7%; *discută cu vecinii, prietenii* – 47,1%; *participă la activități extracurriculare în limba română* – 49,6%.

Analizînd așa-zisele răspunsuri de extremă, cum ar fi *adeseori* sau *niciodată*, devine evidentă situația dominantă a limbii ruse, inclusiv la elevii reprezentanți ai altor minorități etnice, iar în cadrul unor activități limba română pierde din procentul de aplicare chiar și în fața limbii străine. Astfel, 50,4% din elevi nu citesc *niciodată* ziare sau reviste în limba română (în rusă nu citesc *niciodată* doar 3,7%); 30,2% – nu citesc *niciodată* literatură artistică în limba română (în rusă doar 1%); 34,1% – nu vorbesc *niciodată* limba română cu prietenii, vecinii, alți membri ai comunității (rusa nu este vorbită doar de 1,4% din elevi). În general, la rubrica *adeseori*, limba rusă predomină indubitabil: 76,6% din elevi citesc ziare și reviste (4,3% – în limba străină și doar 2,9% – în română, deci mai puțin decît în limba străină!); 78,9% citesc literatură artistică (doar 11,8% – în română și 5,8% – în limba străină); 78,2% ascultă emisiuni radio (față de 20,1% – în română și 14,7% – în

limba străină); 93,2% privesc posturi TV (15,0% – în limba română și 9,0% – în limba străină); 83,7% caută informații pe Internet (doar 18,2% – în română și 16,5% – în limba străină); 92,9% vorbesc cu vecinii, prietenii etc. (18,8% – în română și 2,3% – în limba străină); 68,6% participă la activități extracurriculare în limba rusă (12,7% – în limba română, 6,9% – în limba străină).

Fig. 9. Aplicarea cunoștințelor de limba română în afara lecțiilor

Deși mai mulți profesori și manageri școlari participanți la studiu au menționat că în școlile alolingve au loc **activități extracurriculare în limba română**, cele mai populare fiind „decada limbii române”, care include recitaluri, reprezentații teatrale etc., dar și concertele de colinde cu ocazia sărbătorilor de Crăciun sau de cîntece populare cu ocazia Mărțișorului, **numărul elevilor participanți la respectivele evenimente**, conform datelor furnizate de chestionarea elevilor, **pare a fi redus**. O altă problemă semnalată de elevi este lipsa mediului de comunicare în limba română: mulți nu au cu cine și nici unde comunica în română, în comunitățile lor.

5.1.8. FORMAREA CONTINUĂ A CADRELOR DIDACTICE DE LIMBA ȘI LITERATURA ROMÂNĂ PENTRU ALOLINGVI

5.1.8.1. Participarea la cursurile de formare

La întrebarea privind **participarea la cursuri de formare continuă**, răspunsurile profesorilor se constituie după cum urmează:

La **limba și literatura română**:

- majoritatea cadrelor didactice (56 sau circa 85%) au participat la cursuri de formare profesională și doar 10 nu au participat;
- ceva mai mult de jumătate (58,6%) din programele de formare au vizat metodică predării limbii române pentru alolingvi, iar celelalte au fost pentru alte domenii.

Printre motivele neparticipării se numără: *sînt proaspătă absolventă a universității; nu am avut informație despre asemenea programe; prefer să mă autoinstruiesc; nu are cine să mă înlocuiască la ore; cursurile propuse nu sînt eficiente și cauze familiale.*

De remarcat faptul că **o bună parte din profesorii care au răspuns pozitiv nu au fost încadrați în programe de formare în ultimii cinci ani**, 44,2% din programele la metodică limbii și literaturii române menționate au avut loc înainte de 2004. Situația din școli privind calitatea procesului de predare-învățare-evaluare, relevată în capitolul precedent, demonstrează că profesorii au nevoie de astfel de activități. La modul ideal, ei ar urma să își aleagă singuri instituția autorizată care să le ofere un program adecvat nevoilor lor.

Un alt aspect important ține de **locul desfășurării formărilor**.

Este bine că respectivele activități sînt organizate la diferite niveluri: de la cel local, adică al școlii unde activează profesorul, pînă la cel internațional. Dar observăm că și la acest capitol situația e departe de a fi ideală:

- 46,2% din programele de formare continuă la limba și literatura română au fost desfășurate la nivel republican;
- 43,6% – la nivel raional/regional;
- 10,3% – la nivel de școală.

Majoritatea profesorilor au participat la cursurile oferite de programele Centrului Educațional PRO DIDACTICA (32,1%) și de Institutul de Științe ale Educației (29,5%), precum și, într-un număr mai mic, la cursurile organizate de MET, UPS *Ion Creangă* sau UPS *Alecu Russo* din Bălți.

Discrepanțele observate la acest capitol: în cazul școlilor mici, **activităților de perfecționare de nivel local li se acordă o importanță redusă** – situație ce poate fi îndreptățită doar atunci cînd disciplina respectivă este predată de un număr restrîns de cadre didactice (cîte unul în instituție). Profesorii de limba și literatura română din instituțiile de învățămînt vizitate **n-au participat la cursuri de formare peste hotare** sau cu invitarea unor specialiști din afara țării. Această practică a existat prin anii 1997-1999, cînd se organizau seminarii în România. Dacă pentru profesorii de la celelalte discipline au existat asemenea oportunități, profesorii de română chestionați nu le-au avut.

5.1.8.2. Literatura metodică necesară

Solicitați să numească **literatura metodică** de care au nevoie la **limba și literatura română**, profesorii au indicat următoarele:

- materiale privind proiectarea didactică;
- materiale privind dezvoltarea celor 4 deprinderi integratoare (înțelegere după auz, vorbire, lectură și scriere);
- culegeri de teste;
- materiale privind utilizarea calculatorului la lecții.

Au fost menționate și celelalte domenii indicate în chestionar, dar în măsură mai mică.

În mod evident, **pe anumite domenii se pot elabora, într-o limbă vorbită de profesori, respectiv româna sau rusa, materiale care să vizeze întreg grupul țintă, indiferent de disciplina predată** (de exemplu, *Metode/tehnici interactive de predare; Evaluarea. Modalități tradiționale și netradiționale*). Dar, în majoritatea cazurilor, sînt necesare **materiale metodice care să respecte specificul disciplinei/limbii predate**.

5.1.8.3. Subiectele solicitate pentru programele de formare continuă

În ceea ce privește **cele mai solicitate subiecte** de către profesori pentru eventuale programe de formare la metodică predării limbii și literaturii române pentru alolingvi, situația se prezintă în felul următor (în ordinea frecvenței solicitărilor):

- *utilizarea materialelor didactice suport la lecții;*
- *metode și tehnici eficiente de evaluare;*
- *metode și tehnici interactive de predare-învățare-evaluare;*
- *activități extracurriculare la limba română;*
- *predarea limbii române în liceu;*
- *dezvoltarea vorbirii fluente;*
- *altele (lucrul cu elevii care au competențe avansate/dotați).*

În cadrul interviurilor de grup, profesorii au evidențiat nu numai necesitățile de formare continuă privind predarea disciplinei, dar și de informare în domeniul culturii – de o deosebită importanță pentru promovarea educației interculturale.

„Vrem și noi, ca toată lumea, cursuri interesante, vrem să plecăm undeva, vrem să fie organizate excursii chiar pentru profesori. Le povestesc copiilor despre Țîpova sau Căpriana, despre alte monumente de cultură, dar nu le-am vizitat niciodată.”

„Nu avem întîlniri cu scriitorii, concerte... Cum putem sta în fața copiilor, cînd sîntem săraci spiritual.” (FG)

„Este nevoie de proiecte de schimburi culturale, pentru elevi și profesori! Simțim acut această necesitate, în special în zona de sud.” (FG)

Așa cum se va putea observa mai departe, și în cazul altor limbi, **există teme de ordin general, care pot fi oferite în cadrul unor programe complexe, pentru grupuri mixte de cursanți.** Dar cel mai important lucru în organizarea formării ar ține de **respectarea specificului metodicii în cauză:** predarea unei limbi ca limba a doua (pentru aolingvi), în cazul românei, și predarea unei limbi ca maternă, în cazul celorlalte limbi vizate.

5.1.8.4. Interesul pentru programe de formare continuă la distanță

Profesorii au manifestat un interes destul de mare pentru eventuale **programe de formare la distanță prin Internet.** Majoritatea respondenților din toate grupurile chestionate au indicat însă că nu au cunoștințele necesare pentru a

participa la asemenea cursuri, chiar dacă cel mai mare procent de profesori care posedă competențe de utilizare a calculatorului și Internetului îl reprezintă cei de limba și literatura română. Un număr mic de profesori nu au răspuns la întrebare, iar câțiva au menționat că nu știu ce înseamnă domeniul vizat de întrebare.

Este îmbucurător faptul că **profesorii au confirmat deschiderea spre schimbare, spre organizarea diferitelor forme de instruire, inclusiv prin Internet.** Din păcate, ei nu sînt pregătiți pentru astfel de activități, deoarece nu au acces la Internet nici măcar în instituția în care activează sau nu știu să utilizeze computerul.

Marea majoritate a profesorilor (50 din 66) ar fi interesați să participe la un **program de formare la distanță prin intermediul unei publicații pedagogice**, 14 – nu ar dori, iar 2 – nu au răspuns.

În condițiile unui interes sporit pentru participarea la un astfel de program, se poate analiza **posibilitatea unui proiect concret**, care să permită implicarea unui grup relativ mare de participanți, la costuri mai mici decît cele aferente unui program de formare în contact direct. Este important însă ca asemenea proiecte să fie implementate doar prin asigurarea unor proceduri de concurs, pentru profesorii care au deja experiența mai multor programe de formare și care pot să lucreze individual, cu o minimă ghidare din partea experților.

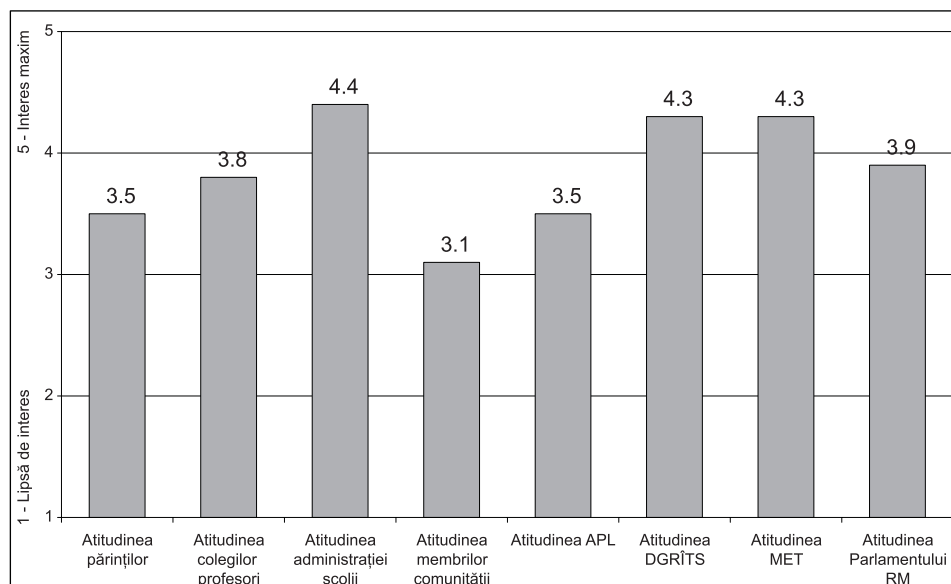
5.1.9. IMPORTANȚA ACORDATĂ STUDIULUI LIMBII ROMÂNE. SCHIMBĂRI NECESARE. RESURSE

5.1.9.1. Percepția de către cadrele didactice a importanței acordate studiului limbii române în societate

Acest aspect al cercetării a prezentat un interes deosebit, deoarece gradul de importanță acordat unui domeniu sau unei probleme dictează, de obicei, o relație direct proporțională cu nivelul de efort, cu acțiunile întreprinse, cu investițiile efectuate întru sprijinirea respectivului domeniu sau a soluționării respectivei probleme.

În ceea ce privește situația specifică pentru limba și literatura română, profesorii consideră că cel mai mare interes este demonstrat de administrația școlilor, iar cel mai mic – de membrii comunității.

Fig. 10. Atitudinea față de studiul limbii române în societate (opinia profesorilor)

5.1.9.2. Schimbările necesare pentru îmbunătățirea nivelului de cunoaștere a limbii române

Referindu-se la **schimbările care ar trebui făcute pentru a îmbunătăți nivelul de cunoaștere a limbii române de către elevii aolingvi**, majoritatea **profesorilor respondenți** au indicat, ca prioritar, schimbări ce țin de politicile publice și apoi – cele ce țin de domeniile profesionale specifice.

Fig. 11. Schimbări necesare pentru îmbunătățirea nivelului de cunoaștere a limbii române

Pentru a îmbunătăți cunoașterea limbii române de către elevi, ar trebui făcute schimbări la nivel de:	Indicatorul sintetic al importanței
politică națională	39,05
planuri de învățământ	37,20
stimulare și sprijin al cadrelor didactice	33,15
politici educaționale	27,30
promovare a limbii prin intermediul mass-media	26,55
curriculum, manuale și materiale didactice	23,55
formare profesională continuă a cadrelor didactice	22,68
pregătire inițială a cadrelor didactice în facultate	15,53

5.1.9.3. Resurse didactice și informaționale

După cum a fost menționat mai sus, importanța acordată unui domeniu (sau unei probleme concrete) dă dreptul la viață ipotezei că respectivul domeniu (sau rezolvarea problemei în cauză) beneficiază de toate resursele umane, materiale, informaționale necesare.

La acest capitol, studiul cantitativ a relevat următoarele:

- 33 din 66 de profesori au indicat insuficiența manualelor, în special a celor pentru clasele liceale;
- 51 de profesori au menționat numărul redus de lucrări literare în bibliotecile școlare;
- deși majoritatea școlilor (62) au în dotare calculatoare, acestea sînt utilizate în scopul pregătirii pentru lecții sau predării doar în cazul a 26 de profesori;
- o situație similară se atestă și în cazul conexiunii la Internet; 59 de școli dispun de conexiune, dar numai 30 de profesori au indicat că apelează la Internet pentru a se pregăti de ore;
- 13 instituții nu dispun de cabinete de limba și literatura română.

Conform percepției generale a profesorilor respondenți, gradul de interes al părinților, inclusiv al factorilor de decizie, este destul de mare. Pe de altă parte, gradul de sprijinire a domeniului nu pare să fie direct proporțional. Există **probleme în ceea ce privește asigurarea cu manuale**, în special pentru treapta liceală, și **cu literatură artistică suplimentară**. De asemenea, **gradul de utilizare a resurselor informaționale moderne pentru pregătirea de ore și predare este nesatisfăcător**, deși, în principiu, fiecare școală ar putea oferi acces la acestea.

5.1.10. PREDAREA ALTOR DISCIPLINE ÎN LIMBA ROMÂNĂ. POSIBILITĂȚI PENTRU INSTRUIREA MULTILINGVĂ

Aproape 2/3 din elevii participanți la studiu opinează că *studierea altor obiecte în limba română i-ar ajuta să o însușească mai bine*: 17,6% – *foarte mult*, iar 45,5% – *în suficientă măsură*. 22,8% din respondenți consideră că *predarea altor obiecte în limba română i-ar ajuta, dar nu prea mult*, iar 14,1% – *că nu i-ar ajuta deloc* să își îmbunătățească abilitățile de comunicare în limba română.

Fiind rugați să își expună considerațiile privind **eventualul interes al elevilor și al părinților pentru instruirea multilingvă**, profesorii au răspuns astfel:

Cu referire la elevi:

- opțiunea *toți elevii ar fi interesați* nu a fost aleasă de nimeni;
- 13 respondenți din 66 (19,7%) consideră că *majoritatea elevilor ar fi interesați*;
- 44 (66,7%) cred că *mai puțin de jumătate din elevi ar fi interesați*;
- pentru afirmația *nimeni nu ar fi interesat* au optat 8 profesori (12,1%).

Cu referire la părinți:

- 2 profesori cred că *toți părinții ar fi interesați*;

- 17 cred că *majoritatea părinților ar fi interesați*;
- 37 de profesori cred că *mai puțin de jumătate ar fi interesați*;
- 9 profesori cred că *nici un părinte nu ar fi interesat*.

Un respondent nu a oferit nici un răspuns.

Chestionarea profesorilor a scos în evidență faptul că **aproape toate școlile cu predare în limba rusă nu au discipline care să fie predate în limba română** (61 de respondenți). 5 profesori au menționat existența unor planuri individuale de învățămînt conform cărora *anumite discipline se predau în limba română*: 3 cazuri de predare a *istoriei*, 3 – de predare a *geografiei* și cîte 1 caz de predare a disciplinelor *arta plastică*, *educația fizică*, *educația tehnologică* și *matematica*.

În general, în școlile vizitate există potențial uman care să faciliteze educația multilingvă, 54 de profesori din 66 răspunzînd pozitiv la întrebarea dacă **au colegi-profesori de alte obiecte care să cunoască limba română**.

După cum se poate vedea din *Figura NN*, cei mai mulți profesori susțin unele dintre posibilele argumente în favoarea instruirii plurilingve. Astfel, marea majoritate au fost *totalmente de acord* că **predarea altor discipline în limba română**:

- *ar contribui la creșterea statutului limbii române în societate* – 55;
- *ar îmbunătăți nivelul de cunoaștere a limbii române de către elevii alolingvi* – 49;
- *ar spori gradul de încredere în sine al absolvenților* – 47.

Ceva mai puțin de 2/3 din pedagogi consideră că acestea:

- *ar spori motivația elevilor de a studia limba română* – 42;
- *ar oferi elevilor mai multe oportunități de continuare a studiilor în limba română* – 41;
- *ar contribui la integrarea eficientă a elevilor în societate* – 41.

Profesorii sînt mai puțin siguri de faptul că acestea:

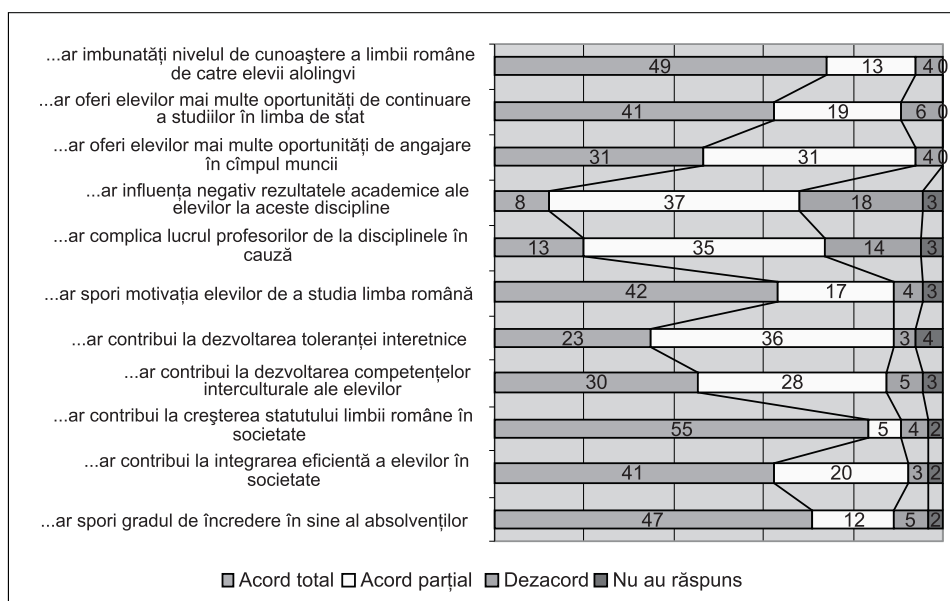
- *ar oferi elevilor mai multe oportunități de angajare în câmpul muncii* – 31;
- *ar contribui la dezvoltarea competențelor interculturale ale elevilor* – 30;
- *ar contribui la dezvoltarea toleranței interetnice*: acord total – 23; acord parțial – 36; dezacord – 3.

Dezacordul esențial a fost exprimat în legătură cu două afirmații de tip negativ:

- *predarea în limba română ar influența negativ rezultatele academice ale elevilor la respectivele discipline*: acord total – 8; acord parțial – 37; dezacord – 18; nu au răspuns – 3;
- *ar complica lucrul profesorilor de la disciplinele în cauză*: acord total – 13; acord parțial – 35; dezacord – 14; nu au răspuns – 3.

„În principiu, ar fi foarte bine să se predea cîteva discipline în limba română, asta le-ar fi de folos copiilor noștri, le-ar oferi noi perspective. Pentru aceasta însă avem nevoie de specialiști care să știe cum să o facă...” (ID)

Fig. 12. Predarea altor discipline în limba română (opinia profesorilor)

Deși profesorii de limba română consideră eventualul **interes al părinților și elevilor pentru studierea altor discipline în limba română ca fiind unul moderat**, ei conștientizează avantajele instruirii plurilingve, în special pentru optimizarea competențelor de comunicare și integrare socială a elevilor. Un număr destul de mic de pedagogi par să fie optimiști în ceea ce privește efortul necesar din partea colegilor și posibilitatea elevilor de a obține rezultate adecvate. Evident, numărul mare de răspunsuri de tip *acord parțial* denotă ezitarea și nesiguranța, generată de necunoașterea unor experiențe reale de acest fel.

5.2. PROCESUL DE PREDARE-ÎNVĂȚARE-EVALUARE A LIMBII ȘI LITERATURII UCRAINENE

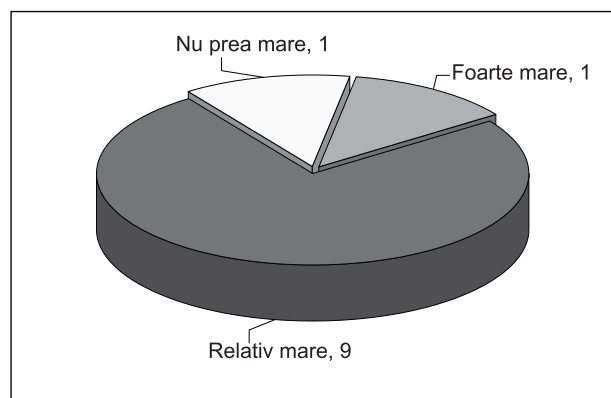
Număr de elevi chestionați: 47
Număr de profesori chestionați: 11

5.2.1. MOTIVAȚIA PENTRU STUDIAREA LIMBII UCRAINENE

Studierea limbii ucrainene are o **importanță** destul de mare pentru elevii din școlile în care se predă, reprezentând pentru aceștia: o *șansă pentru viitor* – 59,6% (28 din cei 47 de elevi chestionați); o *necesitate* – 25,5% (12 elevi); o *obligațiune* – 6,4% (3 elevi). 8,5% (4 elevi) au afirmat că este o *plăcere* să studieze ucraineana, ceea ce denotă prezența unei motivații intrinsece.

Interesul pentru studiarea limbii ucrainene este calificat de 53,2% (25 de elevi) ca fiind *relativ mare* și de 23,4% (11 elevi) – ca fiind *foarte mare*. În același timp, 14,9% (7 elevi) afirmă că au un *interes scăzut* pentru respectivul domeniu și 8,5% (4 elevi) optează pentru varianta de răspuns *interes minim*.

Fig. 13. Interesul elevilor pentru studiul limbii ucrainene (opinia profesorilor)

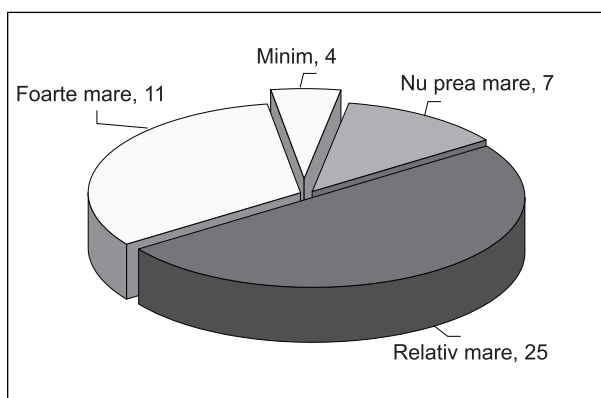

Răspunsurile **profesorilor** confirmă faptul că elevii manifestă un *interes sporit* față de acest domeniu: *foarte mare* – 1 și *relativ mare* – 9. Un singur profesor a opinat că interesul este *nu prea mare*.

Conform opiniei **profesorilor**, *interesul mare* este cauzat, în primul rând, de faptul că unii elevii au intenția de a-și continua studiile în limba ucraineană – 6; de folosirea unor metode interactive la ore – 4; de dorința de a avea note mari, de teme interesante, de importanța pentru activitățile cotidiene – 3; de nevoia de a comunica cu prietenii și vecinii – 2. 1 profesor a menționat *nevoia de a susține un examen* și importanța *cerințelor părinților*.

Răspunsurile **elevilor** la acest item au reliefat câteva momente ce au favorizat *interesul mare*: *nevoia de a susține un examen* – 23,3%; *temele interesante propuse în manual* – 17,8%; *nevoia de a comunica cu prietenii, vecinii* – 14,4%; *atitudinea profesorului* – 14,4%. De asemenea, au mai fost indicate: *notele* – 8,9%; *importanța pentru dezvoltarea carierei* – 7,8%; *dorința de a-și continua studiile în limba ucraineană* – 7,8%; *metodele utilizate de profesor* – 4,4%.

Fig. 14. Interesul elevilor pentru studiul limbii ucrainene

Prin urmare, putem conchide că **profesorii au o reprezentare oarecum incompletă asupra gradului de interes manifestat de elevi și a factorilor care îi motivează**, ceea ce îi determină să acorde o atenție insuficientă problemei în cauză. Deducem, de exemplu, că numărul elevilor care intenționează să își continue studiile în limba ucraineană este mult mai mic decât cel perceput de profesori. De asemenea, se observă că factorii de „impunere” (precum *notele și examenele*) sînt mai importanți decît nevoia propriu-zisă de comunicare în limba respectivă.

Deși numărul respondenților care au menționat interesul pentru studiarea limbii ucrainene ca fiind *scăzut* sau *minim* este destul de mic sau chiar nesemnificativ (11 elevi și 1 profesor), ar fi indicat să identificăm totuși cauzele acestei stări de lucruri. Conform chestionarelor completate de elevi, *interesul scăzut* este condiționat de: *lipsa de oportunități de comunicare cotidiană* – 36,8%; de faptul că aceștia *nu intenționează să își continue studiile în limba ucraineană* – 21,1% și de *lipsa de importanță pentru cariera profesională* – 15,8%. De asemenea, în măsură mai mică au fost relevate *temele neinteresante propuse în manual*,

atitudinea profesorului/profesoarei. Un elev a răspuns: „această limbă nu e de actualitate”.

În opinia profesorilor, lipsa de cerințe din partea părinților și posibilitatea de a obține un serviciu bine plătit fără a cunoaște limba ucraineană sînt motivele ce diminuează interesul pentru studierea acestei limbi.

“Cred că elevii sînt suprasolicitați de programa școlară, de aceea sînt selectivi în ceea ce privește unele discipline.” (FG)

“Sîntem de la un liceu rus-moldovenesc (2 torente de instruire în paralel, nu educație bilingvă – n.a.) dintr-un sat ucrainean. E prea mare povara care afectează elevii, în special în școala primară. Părinții se revoltă, pentru că elevii sînt supraîncărcați: trei limbi în același timp, iar din clasa a IV-a – a patra limbă, cea străină. Și, în cele din urmă, limba maternă este cea care trebuie exclusă, părinții motivînd că nu este necesară pentru viitorul copiilor; că nu există posibilitatea continuării studiilor în limba ucraineană.” (FG)

„Consider că limba ucraineană trebuie învățată, aceasta fiind voința copiilor și a părinților. Dar, cu siguranță, soarta ei de mai departe nu depinde de noi, ci de decizia unor instanțe de nivel înalt.” (ID)

“Copiii manifestă un grad de motivație diferit. Ei învață limba engleză pentru că vor să călătorească, pentru că utilizează Internetul, pentru că doresc să-și găsească un serviciu peste hotare. Ei învață româna, deoarece înțeleg că locuiesc în Moldova și nu o pot evita, iar rusa – întrucît le este ușor, de obicei comunică în această limbă. Și doar ucraineana o învață din interes, pentru că le place.” (FG)

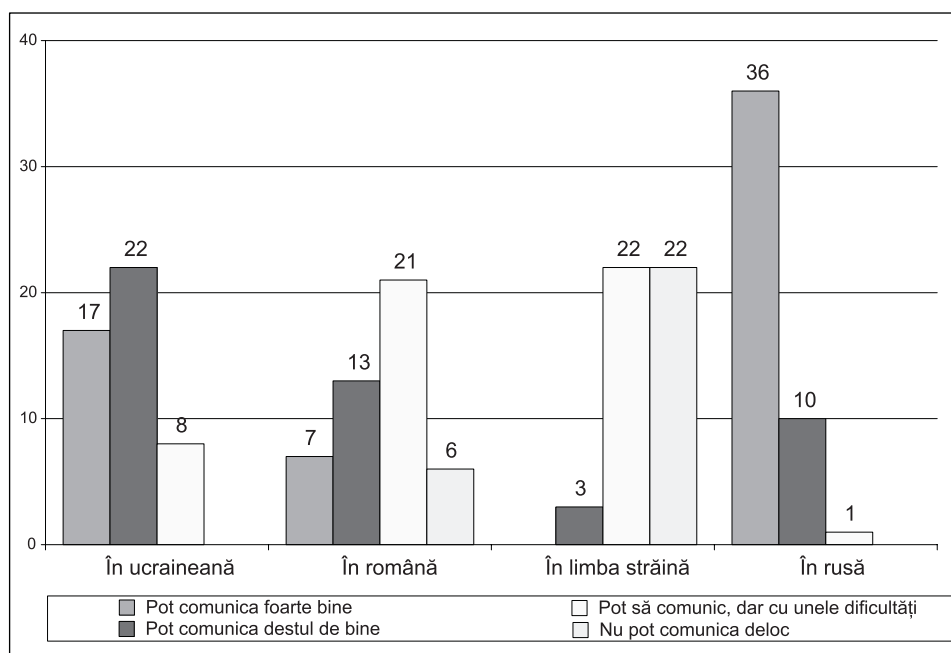
5.2.2. NIVELUL DE CUNOAȘTERE A LIMBII UCRAINENE

În ceea ce privește comunicarea pe teme cotidiene în limba ucraineană, 17 elevi respondenți au optat pentru varianta foarte bine, 22 – destul de bine și 8 – pot comunica, dar cu unele dificultăți.

Fig. 15. Abilitățile de comunicare pe teme cotidiene, opinia elevilor (școli în care se studiază limba ucraineană)

Opiniile profesorilor privind competențele de comunicare în limba ucraineană se conturează după cum urmează:

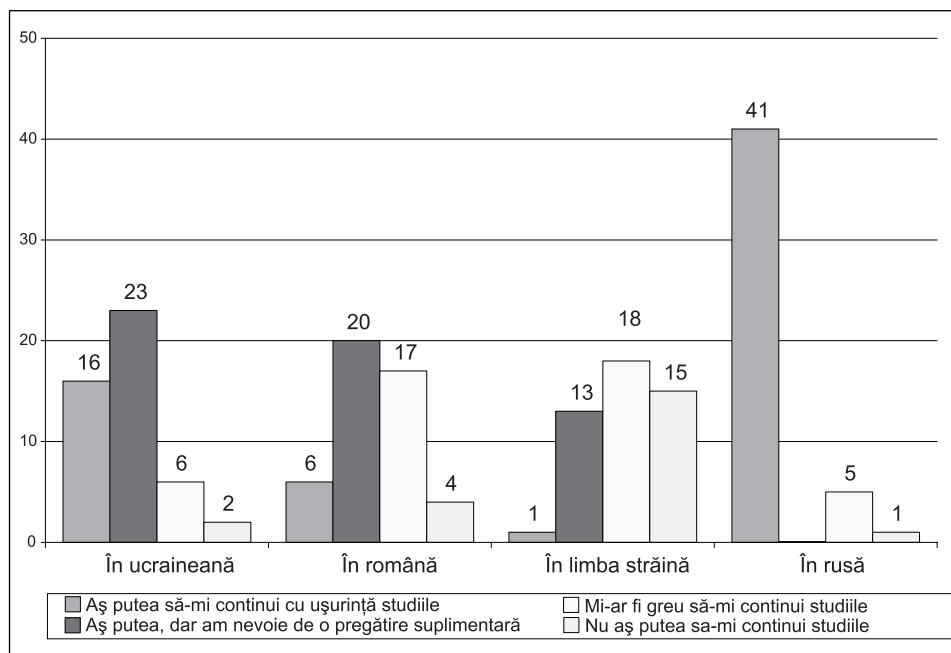
- pentru întreținerea unei discuții pe teme cotidiene – 3 profesori din 10 (unul nu a răspuns) consideră că toți elevii au competențele necesare, ceilalți – că mai mult de jumătate din elevi nu ar avea probleme la acest capitol;
- pentru înțelegerea textelor artistice – 5 profesori susțin că toți elevii au competențele necesare, iar 5 – că mai mult de jumătate;
- pentru vizionarea/audierea emisiunilor TV/radio – 7 profesori consideră că toți elevii au competențele necesare, 2 – că mai mult de jumătate, iar 1 afirmă că o pot face mai puțin de jumătate;

- pentru înțelegerea/completarea actelor oficiale în limba ucraineană: doar 1 profesor afirmă că acest lucru *poate fi făcut de toți absolvenții*, 3 – de mai mult de jumătate din absolvenți și un procent semnificativ – 6 profesori – consideră că *mai puțin de jumătate din elevii lor sînt capabili să completeze documente în limba ucraineană*.

Ca și în cazul respondenților la limba română, observăm același **fapt contradictoriu** privind o mai bună înțelegere a textelor artistice, deși aceasta necesită, în mod cert, competențe mai avansate decît pentru comunicarea pe teme cotidiene. De asemenea, de remarcat existența unui număr relativ mare de **copii care comunică cu dificultate**.

Fig. 16. Continuarea studiilor, opinia elevilor (școli în care se studiază limba ucraineană)

Cu toate acestea, 9 dintre profesorii chestionați consideră **competențele de comunicare ale elevilor claselor a IX-a și/sau a XII-a ca fiind mai bune în comparație cu anii precedenți**. Această situație se datorează următorilor factori: *numărul suficient de ore – 22,2%; motivația sporită a elevilor – 14,8%; metode eficiente folosite la lecții – 14,8%; organizarea activităților extracurriculare – 14,8%. Existența unui mediu de comunicare a fost menționată de 3 respondenți, calitatea manualelor și utilizarea TIC la lecții – fiecare de câte 2 respondenți, iar participarea profesorilor la cursurile de formare continuă și atitudinea serioasă a părinților față de studiul limbii ucrainene – fiecare de un singur respondent.*

Un singur profesor a menționat că totuși competențele de comunicare în limba ucraineană sînt *mai puțin bune decît în anii precedenți*, enumerînd printre cauzele ce au generat această situație următoarele: în primul rînd, *motivația redusă a elevilor*; în al doilea rînd, *atitudinea indiferentă a părinților față de studiul limbii ucrainene* și, în al treilea rînd, *calitatea (scăzută) a manualelor*.

34% din **elevi** au susținut că *ar putea să își continue cu ușurință studiile în limba ucraineană*, iar 48,9% – că *ar putea, dar cu o pregătire suplimentară*. Pentru 12,8% (6 elevi) acest lucru ar fi *greu de realizat*, iar 4,3% (2 elevi) – *nu ar putea să o facă*.

La capitolul **capabilitatea elevilor de continuare a studiilor în limba ucraineană**, 1 profesor din 11 consideră că *toți absolvenții pot urma o instituție cu predare în limba ucraineană*, 5 – că *mai mult de jumătate din absolvenți pot face acest lucru*, iar cîte 2 profesori au susținut că *mai puțin de jumătate* și, respectiv, *foarte puțini elevi* ar avea cunoștințele și abilitățile necesare pentru a-și face studiile superioare în limba ucraineană.

De asemenea, 7 profesori au indicat că au absolvenți care au ales să își facă studiile superioare în limba ucraineană (oferind 20 de exemple), 3 – nu au astfel de absolvenți, iar unul nu a răspuns, nefiind în cunoștință de cauză. În majoritatea cazurilor, profesorii au menționat că absolvenții instituției în care activează își continuă studiile în Ucraina (17 exemple), 2 – în Republica Moldova și 1 – în Rusia. 16 absolvenți își continuă studiile la alte specialități decît cele legate de studiul limbilor, iar 4 – la facultatea de limba și literatura ucraineană.

5.2.3. CURRICULUM, MANUALE, MATERIALE DIDACTICE LA LIMBA ȘI LITERATURA UCRAINEANĂ

În ceea ce privește **corespunderea temelor din curriculum și manuale cu interesele elevilor**, toți **profesorii** au o părere pozitivă; 4 dintre ei considerînd că **subiectele din curriculum** corespund *în totalitate* intereselor celor educați, iar majoritatea (7 persoane sau 63,6%) – că acestea corespund *în cea mai mare parte*. În cazul **manualelor** însă situația diferă: numai 4 profesori sînt satisfăcuți *pe deplin* și tot atîția – mulțumiți *în mare măsură* de manualele de limba și literatura ucraineană în uz, în timp ce 3 – doar *parțial*.

Răspunsurile **elevilor** vizavi de **corespunderea subiectelor propuse în manuale cu interesele lor** diferă mult de opinia profesorilor. Astfel, 23,4% din elevi au menționat că subiectele corespund *în totalitate*, 44,7% – corespund *în cea mai mare parte*, iar 25,5% – corespund, dar *în măsură limitată*. Un singur respondent a opinat că subiectele *nu corespund* intereselor lui de comunicare.

Fig. 17. Corespondența subiecte-interesele elevilor (opinia profesorilor de limba și literatura ucraineană)

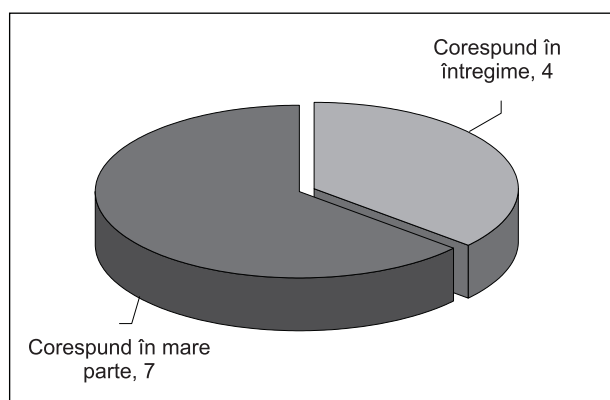
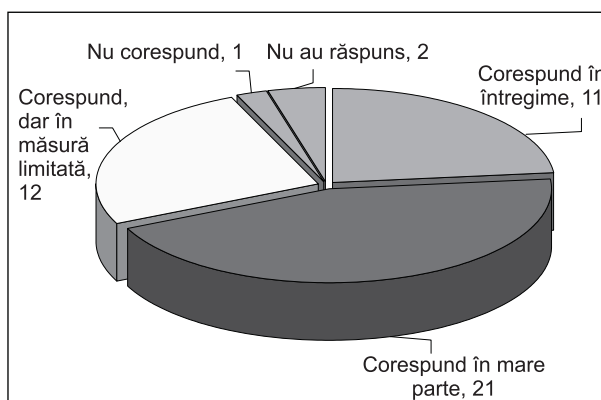

Fig. 18. Corespondența subiecte-interesele elevilor (opinia elevilor, limba și literatura ucraineană)

Întru detaliera opiniilor exprimate, fiind întrebați **ce teme le-au plăcut cel mai mult**, elevii au pledat pentru cele legate de (răspunsurile cu teme concrete au fost grupate, pentru a simplifica spectrul de opțiuni): *studiul limbii* (gramatică, ortografie, punctuație, lexic, stiluri) – 22,8%; *studiul literaturii clasice* – 20,7%; *studiul folclorului sau mitologiei* – 17,4%; *studiul literaturii moderne* – 13% și *studiul literaturii vechi* – 8,7%.

Răspunzînd la itemul referitor la **temele pe care nu le-au studiat, dar pe care ar fi dorit să le studieze** în cadrul orelor de limba și literatura ucraineană, elevii au relevat următoarele: *istorie, istoria Ucrainei* – 11,6%; *studiul limbii* (gramatică, ortografie, punctuație, lexic, stiluri) – 8,7%; *studiul textelor din literatura universală* – 8,7%; *artă și cultură* – 8,7%; *studiul textelor din literatura modernă* – 7,2%; *biografii ale scriitorilor* – 7,2%; *natură, ecologie* – 5,8%; alte subiecte menționate în egală măsură – 4,3% din opțiuni pentru fiecare: *probleme sociale (problemele tinereții); relații interumane (prietenie, dragoste, caracter, comunicare părinți-copii); carieră, profesie, viitor; călătorii și aventuri; probleme de politică; aspecte filozofice (existențialiste)*.

“După mine, curriculumul se orientează spre nivelul de dezvoltare al unui elev dintr-o zonă urbană, pe ceea ce se presupune că știe cînd vine la școală. În orașe, copiii merg la grădiniță de la o vîrstă mai fragedă și sînt pregătiți pentru școală corespunzător. Copilul dintr-o localitate rurală vine la școală fără pregătire preșcolară. Trebuie să-i învățăm ceea ce se învață, de obicei, la grădiniță plus programa școlară. Sîntem supraîncărcați, atît noi, cît și copiii.” (FG)

“Nu există o abordare interdisciplinară în clasele superioare. Uneori însă, pentru a înțelege o lucrare literară, avem nevoie și de cunoștințe de istorie.” (FG)

Observăm că spectrul de **subiecte care și-ar dori elevii să fie abordate în cadrul orelor de ucraineană** este destul de larg. În mod cert, se conturează o problemă legată de interesele acestora. Analizînd cele menționate, reiese că manualele de ucraineană oferă, cu preponderență, subiecte vizînd studiul limbii și texte literare clasice. Temele de actualitate, textele științifice sau publicistice lipsesc sau sînt prezente într-o măsură mult mai mică.

5.2.4. DIVERSITATEA MATERIALELOR ȘI MIJLOACELOR DIDACTICE LA LECȚIILE DE LIMBA ȘI LITERATURA UCRAINEANĂ

Analiza datelor furnizate de elevi și profesori referitoare la **diversitatea și frecvența utilizării materialelor și mijloacelor didactice suport** în cadrul lecțiilor a reliefat următoarele:

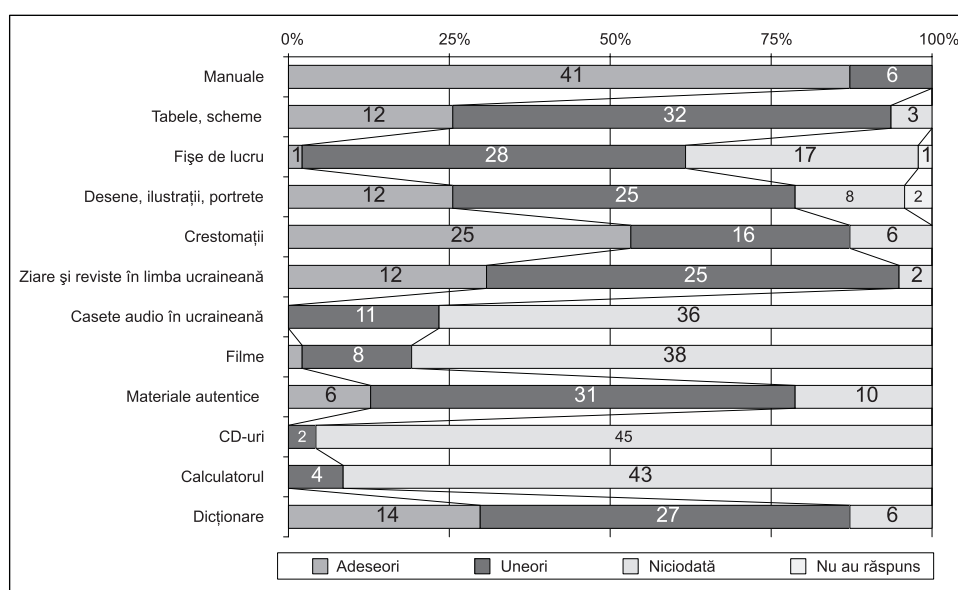
a) cel mai des sînt folosite **materialele didactice tradiționale**:

- *manuale* (adeseori – 87,2% elevi);
- *crestomații* (adeseori – 53,2% elevi și 63,6% profesori);
- *culegeri de exerciții* (adeseori – 54,5% profesori);
- *culegeri de teste* (adeseori – 45,5% profesori).

b) cel mai rar sînt folosite materiale pentru care e nevoie de **aparatură modernă**:

- *CD-uri* (niciodată – 95,7% elevi și 72,7% profesori);
- *filme* (niciodată – 80,9% elevi);
- *casele cu înregistrări audio* (niciodată – 80,9% elevi și 54,5% profesori);
- *calculatorul* (niciodată – 91,5% elevi);
- *prezentări Power Point* (nu au fost utilizate *niciodată* de 72,7% din profesori).

Fig. 19. Utilizarea materialelor și mijloacelor didactice la lecțiile de limba și literatura ucraineană (opinia elevilor)

În ceea ce privește anumite materiale didactice, se atestă o **discrepanță** între răspunsurile profesorilor și răspunsurile elevilor. Astfel:

- 81,8% din profesori au menționat că folosesc *adeseori fișe de lucru* și doar 2,2% din elevi au confirmat acest lucru, 36,2% afirmând că profesorii nu recurg la ele *niciodată*;
- 45,5% din profesori afirmă că utilizează *adeseori scheme și tabele* și doar 25,5% din elevi susțin același lucru.

Similară este situația în raport cu articolele din ziare sau reviste în limba ucraineană. Pentru a explicita această stare de lucruri, să trecem în revistă cele semnalate în cadrul interviurilor:

„Nu sîntem abonați la ziare și reviste. Ocazional, ne trimite cîte ceva Asociația Culturală a Ucrainenilor. Ambasada Ucrainei ne-a abonat pentru a doua jumătate a anului, dar deocamdată nu am primit nimic.” (IDU)

“Avem nevoie de dicționare, literatură artistică, ghiduri metodologice, proiecte didactice. Ar fi bine să ne putem abona la anumite reviste de pedagogie, ziare. Cumperi o carte în Ucraina și aceasta conține descrieri de proiecte, activități. Avem nevoie de aceasta! De ce nu avem ceva similar și aici? Nu primim nici un fel de suport.” (FG)

“Ambasada Ucrainei ne-a donat un televizor și un sistem karaoke, ne-a mai dăruit casete în limba ucraineană. Avem imnul, cîntece, povești. Folosim totul. Dispunem și de CD-uri pentru calculator, dar nu le putem utiliza la ore, pentru că nu avem această posibilitate. Dorim, visăm să o facem, dar nu avem acces. Profesorul de informatică are doar 3 ore, nu vrea să mă ajute, să caute informații pentru mine.” (ID) (Școala respectivă are o clasă de 9 calculatoare și conexiune la Internet, care sînt folosite numai la orele de informatică. – n. a.)

În ceea ce privește **utilizarea diverselor materiale didactice suport** la orele de limba și literatura ucraineană, prezintă o problemă faptul că materialele moderne, absolut indispensabile unui proces eficient de predare, sînt folosite *uneori* sau *nici-odată*. Putem conchide că **profesorii au nevoie de cunoștințe și abilități pentru conceperea și/sau selectarea și aplicarea unor instrumente imperios necesare** precum fișele de lucru, tabelele și schemele, materialele autentice, articolele de ziar, ilustrațiile ori desenele. De asemenea, avem confirmarea faptului că resursele TIC, deși sînt disponibile (toate cele 11 școli în care activează profesorii chestionați au clase de calculatoare și 10 școli au acces la Internet), nu sînt utilizate decît la orele de informatică (!). Acest lucru impune o **revedere din partea autorităților educaționale a rigorilor de utilizare a TIC în procesul de predare**, pe de o parte, și **instruirea profesorilor** pentru folosirea acestora, pe de altă parte.

5.2.5. ASPECTE DIDACTICE ȘI PSIHOPEDAGOGICE. SCHIMBĂRI DORITE PENTRU LECȚIILE DE LIMBA ȘI LITERATURA UCRAINEANĂ

În cadrul lecțiilor de limba ucraineană, **elevii sînt mulțumiți de:**

- metodele de lucru – 25,3% din totalul de opțiuni;
- temele propuse – 24,1%;
- atitudinea profesorului față de elevi – 20,5%;
- manuale și atmosfera din clasă – 13,3%.

Paradoxal, dar fiind întrebați **ce ar dori să schimbe la lecțiile de ucraineană**, elevii au menționat, în mare parte, aspectele enumerate mai sus:

- temele propuse – 31,1%;
- manualele – 23%;
- atmosfera – 16,4%;
- atitudinea profesorului față de elevi – 8,2%;
- metodele de lucru – 6,6%.

În 6,6% din opțiuni, elevii au indicat că nu ar vrea să schimbe nimic.

„Aș vrea să se îmbunătățească structura lecției. Consider că aceasta trebuie să trezească interesul elevilor pentru studierea limbii ucrainene. La noi însă, din an în an, nu se schimbă, ceea ce, desigur, ne-a plictisit nițel. Eu i-aș sugera profesorului să schimbe planul lecției, adică să proiecteze lecția în formă de joc, dacă se poate spune așa, pentru ca să ne intereseze mai mult.” (IE)

„Aș fi vrut să prezentăm mai multe informații suplimentare. Poate ar trebui să oferim mai multe sarcini creative: (compuneri, povestiri, exprimarea opiniilor proprii) sau informații care să fie mai ușor înțelese de elevi.” (IE)

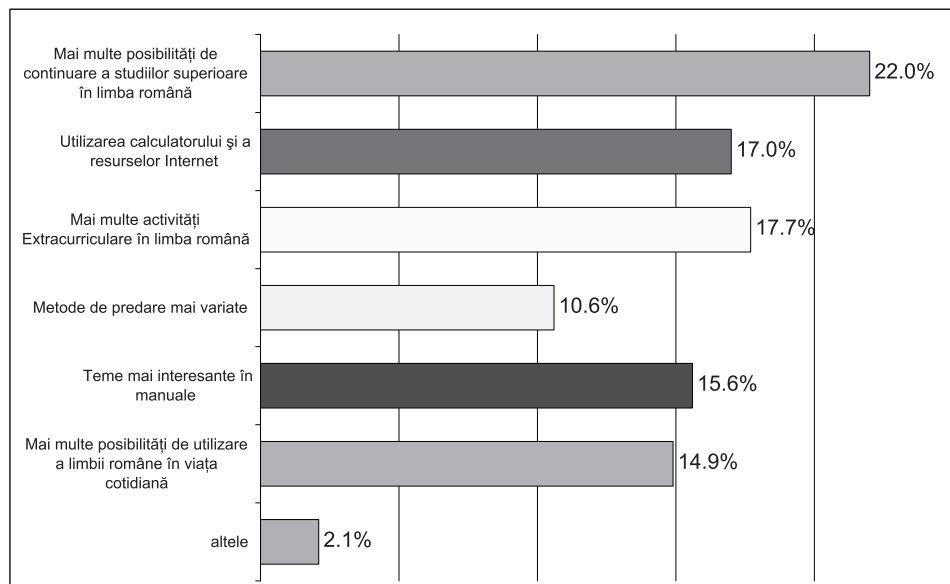
Alte aspecte psihopedagogice ale procesului de predare, analizate în cadrul studiului pe baza chestionării elevilor, au relevat următoarele:

- atitudinea profesorului/profesoarei este corectă față de fiecare elev (adeseori – 78,7%);
- notele sînt acordate obiectiv (adeseori – 83%);
- stilul de predare al profesorului este democratic (uneori – 44,7%, adeseori – 34%; 7 elevi au opinat că acesta nu este niciodată democratic);
- metodele folosite sînt interesante (adeseori – 65,2% și uneori 34,8%);
- temele de casă sînt variate (adeseori – 53,2%);
- temele de casă sînt dificile și solicită mult timp doar uneori (69,6%);
- testele sînt ușoare doar uneori (70,2%).

De menționat că 70,2% din elevii respondenți au afirmat că ceea ce învață la lecții le este *adeseori* util în viața cotidiană. La acest item nimeni nu a ales opțiunea *niciodată*.

La întrebarea **ce i-ar ajuta personal să își dezvolte abilitățile de comunicare în limba ucraineană**, răspunsurile obținute sînt oglindite în tabel.

Fig. 20. Factorii care pot contribui la îmbunătățirea abilităților de comunicare în limba ucraineană (opinia elevilor)

Prin urmare, toate aceste aspecte sînt foarte importante și trebuie luate în considerație într-un eventual demers de optimizare a procesului de predare-învățare a limbii și literaturii ucrainene.

5.2.6. EVALUAREA LA LIMBA ȘI LITERATURA UCRAINEANĂ

Modalitățile și formele de realizare/aplicare a evaluării influențează rezultatele școlare. Fiind întrebați **în ce formă ar fi bine să fie organizate examenele la limba ucraineană**, elevii au răspuns astfel:

- 53,2% au optat pentru examenul *scris*, deoarece:
  - este mai ușor să își exprime gândurile;
  - este mai ușor să răspundă la întrebări;
  - se pot concentra mai bine;
  - dispun de mai mult timp;
  - nu au emoții ca la examenul oral.
- 17% au optat pentru varianta *orală*, fiindcă:
  - își exprimă mai ușor gândurile;
  - răspund mai ușor la întrebări.
- 27,7% sînt de părere că examenele trebuie organizate *oral și scris*, deoarece:
  - se studiază și deci trebuie evaluate ambele forme ale comunicării;
  - profesorul poate aprecia mai ușor ce cunoaște elevul.

Majoritatea profesorilor însă (63,6%) consideră că examenul la limba și literatura ucraineană trebuie desfășurat *atît oral, cît și scris*, așa cum are loc în prezent, pentru că această modalitate de evaluare este mai complexă, mai amplă.

“Copiii s-au obișnuit deja cu testele în scris, ei trebuie să sublinieze sau să scrie un cuvînt, și aceasta e tot. Pe cînd examenul oral este foarte dificil.” (FG)

“Examenul oral, desigur, este varianta optimă. Pentru aceasta, elevii învață ceva, memorizează. În cazul examenului scris însă ei „mizează mai mult pe “noroc” sau pe copiere. Pe cînd în cazul unui examen oral se văd rezultatele reale.” (FG)

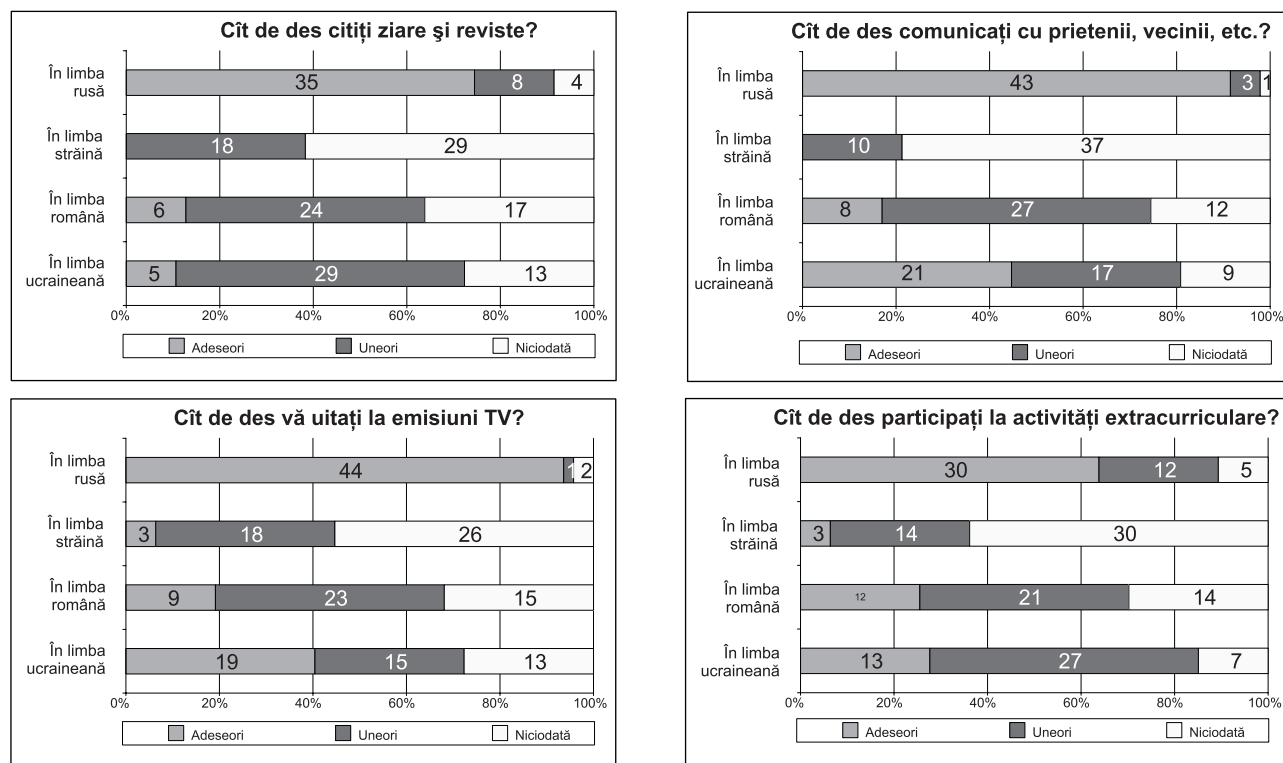
De subliniat că anume **combinarea celor două modalități, orală și scrisă**, oferă posibilitatea măsurării competențelor de comunicare urmărite de cerințele curriculare: înțelegere după auz, vorbire, lectură și scriere. De asemenea, aceasta ar permite **contracurarea sau, cel puțin, diminuarea practicilor de copiere**, care sînt îngrijorător de frecvente.

5.2.7. MEDIU ȘI APLICARE (MEDIUL DE COMUNICARE ÎN LIMBA UCRAINEANĂ ÎN AFARA ORELOR)

În afara lecțiilor, elevii comunică, de regulă, nu în limba lor maternă (limba ucraineană), ci în rusă care, de fapt, este limba de instruire în școală.

- din cele 10,6% din elevii care *citesc ziare* în limba ucraineană *adeseori*, 74,5% le preferă pe cele de limba rusă. În același timp, *niciodată* nu au citit vreun ziar în limba ucraineană 27,7% din respondenți, în limba română – 36,2% și în limba străină – 61,7%;
- în cazul *literaturii artistice*, valorile pentru categoriile *adeseori* și *uneori* sînt mai ridicate decît în cazul ziarelor, dar și aici sînt preferate sursele în limba rusă (*adeseori* citesc 78,7%). 51,1% din elevi citesc *adeseori* literatură artistică în ucraineană și 34% – în română; 42,6% nu au citit *niciodată* vreo carte artistică în limba străină;
- doar 25,5% din elevi *adeseori* ascultă *emisiuni radiofonice* și 41,3% *vizionează emisiuni televizate* în ucraineană. Concomitent, 36,2% nu au ascultat *niciodată* emisiuni radiofonice și 26,1% nu au vizionat *niciodată* vreo emisiune în limba ucraineană. Sînt preferate emisiunile în limba rusă (radio – 80,4%, TV – 93,6%); în limba străină se audiază/vizionează emisiuni doar *uneori*;
- în cazul *utilizării Internetului*, cel mai puțin vizitate sînt site-urile în limbile ucraineană și română; cel mai frecvent sînt accesate site-urile în limba rusă, după care urmează cele în engleză;
- în limba ucraineană *comunică cu prietenii adeseori* doar 44,7% din respondenți; în română nu au comunicat *niciodată* cu prietenii 25,5%; limba rusă este în mod preponderent limba de comunicare cu prietenii (*adeseori* – 91,5%).

Fig. 21. Aplicarea cunoștințelor de limba ucraineană în afara lecțiilor

După cum au menționat elevii, mai multe posibilități de utilizare a limbii ucrainene în viața cotidiană i-ar ajuta să își îmbunătățească cunoștințele. Astfel, apar câteva întrebări care reclamă un răspuns:

- Cum se poate lărgi, în condițiile actuale, **mediul de comunicare în limba ucraineană în afara orelor**? Cum se poate realiza acest lucru în propria școală?
- **De ce nu există sau nu sînt utilizate/accesate resursele informaționale disponibile în biblioteci sau on-line?** Ce trebuie întreprins în acest scop?
- **Care este ponderea mass-media, în special audio și TV, în crearea unui mediu de comunicare în limba ucraineană?** Care sînt acțiunile de întreprins în această direcție?

5.2.8. FORMAREA CONTINUĂ A CADRELOR DIDACTICE DE LIMBA ȘI LITERATURA UCRAINEANĂ

5.2.8.1. Participarea la cursurile de formare pentru predarea limbii și literaturii ucrainene

10 din cei 11 profesori chestionați au participat la cursuri de formare continuă la metodică predării limbii ucrainene. 37,5% din cursurile menționate la metodică limbii și literaturii ucrainene au avut loc **înainte de 2004**.

În ceea ce privește **locul desfășurării**, programele de formare derulate în afara țării (Ucraina) constituie 50%, cele de nivel republican – 31,2%, un procent mai mic reprezintă programele de formare de nivel raional – 18,8%. La nivel local nu a fost implicat nici unul dintre respondenți, din motiv că, de regulă, în școală există doar un singur profesor care predă disciplina respectivă. Printre ultimele programe la care au participat profesorii se numără cele organizate la IȘE – 25%, la UPS *Alecu Russo* – 18,8%, la Centrul Educațional PRO DIDACTICA și la UPS *Ion Creangă*.

În cazul școlilor mici, **activităților de perfecționare de nivel local li se acordă o importanță redusă** – situație ce poate fi îndreptățită doar atunci când disciplina respectivă este predată de un număr restrâns de profesori (cîte 1 în instituție). Profesorii de ucraineană nu colaborează, de exemplu, cu profesorii de rusă, care aplică aceeași metodică de predare a limbii materne. Coaching-ul sau schimbul de experiență nu sînt practicate.

5.2.8.2. Literatura metodică necesară la limba și literatura ucraineană

Profesorii au indicat în mod prioritar următoarele:

- *crestomații/culegeri de texte în limba ucraineană;*
- *ghiduri privind utilizarea materialelor autentice la lecția de limba ucraineană;*
- *seturi de proiecte didactice model;*
- *materiale privind metode/tehnici interactive de predare;*
- *materiale privind dezvoltarea celor patru deprinderi integratoare (înțelegere după auz, vorbire, lectură, scriere);*
- *culegeri de jocuri didactice.*

„În biblioteca școlii noastre nu sînt cărți în limba ucraineană, nici materiale didactice, nici literatură artistică. Uneori elevii trebuie să verifice un cuvînt în dicționar, dar nu avem nici dicționare! Iar pentru disciplina „Istoria, cultura și tradițiile” nu există manuale, nici în ucraineană, nici în rusă.” (FG)

“Nu sînt ghiduri metodologice pentru profesorii de ucraineană. Unui profesor care nu este specialist de limba ucraineană îi este foarte dificil să lucreze. În alte raioane se practică schimbul de experiență între profesorii din diferite școli. Ei dețin seturi de materiale, dar eu nu am nimic.” (ID) (În raionul în care activează acest respondent nu mai sînt alte școli unde să se predea limba ucraineană – *n.a.*).

5.2.8.3. Subiectele solicitate pentru programele de formare continuă

Pentru **limba și literatura ucraineană**, opțiunile s-au distribuit astfel (în ordinea descrescătoare a importanței):

- *metode și tehnici eficiente de evaluare;*
- *dezvoltarea vorbirii fluente;*
- *utilizarea materialelor didactice suport la ore;*
- *metode interactive de predare-învățare-evaluare;*
- *altele (lucrul cu elevii care au competențe avansate/dotați).*

Răspunsurile profesorilor indică faptul că **aceștia nu dispun de informație, materiale și oportunități de formare în domeniul metodologic considerate a fi de bază.**

5.2.8.4. Interesul pentru programele de formare continuă la distanță

Un profesor a indicat că *este pregătit să participe la programe de formare la distanță prin Internet, 2 – nu sînt interesați de asemenea programe, iar 8 – ar dori, dar nu au abilitățile necesare* (de utilizare a calculatorului și Internetului) – situație care ridică multe semne de întrebare în condițiile în care toate cele 11 școli dispun de clase de calculatoare, iar 10 au și conexiune la Internet.

10 profesori din 11 au manifestat un *interes destul de mare* pentru eventuale **programe de formare la distanță prin intermediul unei publicații pedagogice**.

Avînd în vedere interesul destul de mare **pentru formarea continuă la distanță**, acest tip de instruire ar putea servi drept conținut pentru proiecte concrete. Instruirea la distanță, în perspectivă, ar costa mai puțin decît instruirea directă.

5.2.9. IMPORTANȚA ACORDATĂ STUDIULUI LIMBII ȘI LITERATURII UCRAINENE. SCHIMBĂRI NECESARE. RESURSE

5.2.9.1. Percepția de către cadrele didactice a importanței acordate studiului limbii și literaturii ucrainene în societate

În opinia profesorilor, cel mai mare interes pentru **studiul limbii și literaturii ucrainene** este demonstrat de MET, iar cel mai mic – de membrii comunității.

Fig. 22. Atitudinea față de studiul limbii ucrainene în societate (opinia profesorilor)

5.2.9.2. Schimbările necesare pentru îmbunătățirea nivelului de cunoaștere a limbii ucrainene

Profesorii de **limba și literatura ucraineană** au indicat în mod prioritar nevoia de schimbare la nivel de:

- promovare a limbii prin intermediul mass-media;
- politici educaționale;
- politică națională;
- stimulare și sprijin acordat cadrelor didactice.

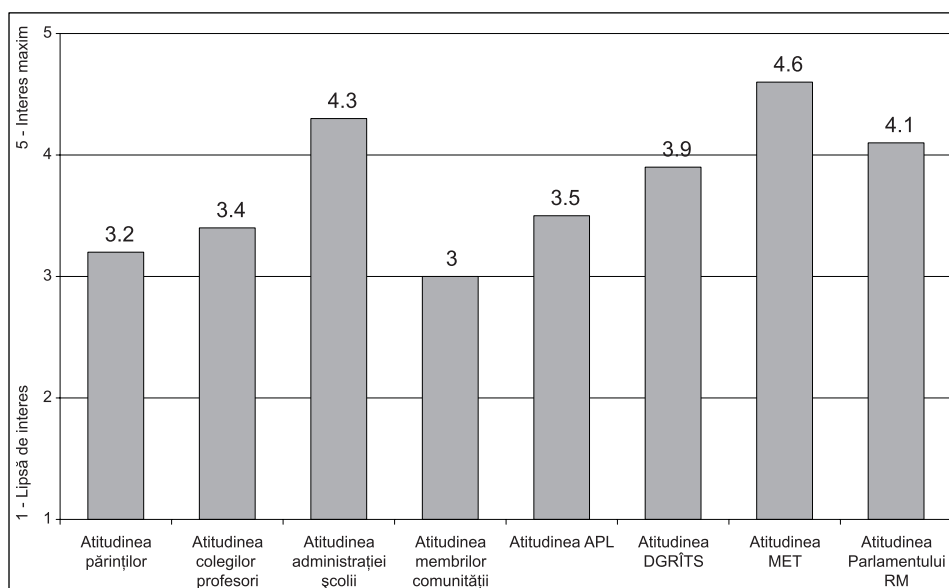

Fig. 23. Schimbări necesare pentru îmbunătățirea nivelului de cunoaștere a limbii ucrainene

Pentru a ameliora cunoașterea limbii ucrainene de către elevi, ar trebui făcute schimbări la nivel de:	Indicatorul sintetic al importanței
promovare a limbii prin intermediul mass-media	61,40
politici educaționale	43,20
politică națională	43,20
curriculum școlar, manuale și materiale didactice	20,45
planuri de învățământ	20,45
stimulare și sprijin acordat cadrelor didactice	18,17
formare profesională continuă a cadrelor didactice	13,62
pregătire inițială a cadrelor didactice în facultate	4,51

“*Ei bine, nu prea știu, dar cred că, în primul rînd, trebuie stimulat profesorul, pentru a fi interesat să-și predea disciplina. Dacă ar fi motivat, ar fi motivați și elevii.*” (FG)

5.2.9.3. Resurse didactice și informaționale pentru predarea limbii și literaturii ucrainene

Studiul cantitativ a relevat următoarele:

- 7 profesori din 11 au menționat insuficiența manualelor;
- 7 au indicat că literatura artistică în bibliotecile școlare este în cantitate redusă; 4 nu au răspuns la întrebare;
- toate școlile dispun de calculatoare, dar în 9 acestea nu sînt utilizate de profesorii filologi;
- și în cazul utilizării Internetului situația este similară: 10 școli au conexiune, dar numai o profesoară a menționat că recurge la el frecvent;

- 4 instituții nu au cabinete de limba și literatura ucraineană.

“*Nu ajung manuale, în special pentru clasa a XII-a. De fapt, trebuie să folosim cu toții un singur manual. Întreaga clasă lucrează cu un manual-două și acestea sînt aduse de profesor.*” (IE)

Rezultatele de mai sus confirmă conștientizarea de către cadrele didactice a **importanței mediului lingvistic** și a rolului mass-media pentru sprijinirea acestui mediu într-o societate unde alte limbi au o arie de utilizare mult mai mare. Din nou, deși respondenții opinează că interesul diferitelor categorii de stakeholderi este mare, sprijinul real oferit de aceștia pentru studiul limbii ucrainene este considerat insuficient.

5.2.10. PREDAREA ALTOR DISCIPLINE ÎN LIMBA UCRAINEANĂ. POSIBILITĂȚI PENTRU INSTRUIREA MULTILINGVĂ

Doar 2 profesori din cei 11 chestionați au menționat că școlile pe care le reprezintă au un plan *individual*, în baza căruia în limba ucraineană sînt predate mai multe discipline: educația fizică, arta plastică, educația tehnologică, istoria și cultura poporului ucrainean, biologia, chimia.

În 7 din cele 11 școli există profesori de la alte discipline care cunosc limba ucraineană.

Referitor la **interesul părinților** față de implementarea unui model de instruire în care **mai multe discipline să fie predate în limba ucraineană**, profesorii consideră că *majoritatea ar fi interesați – 4; mai puțin de jumătate ar putea fi interesați – 4; nimeni nu ar fi interesat – 3.*

Interesul elevilor vizavi de implementarea predării multilingve este, după părerea **profesorilor**, următorul: *majoritatea ar fi interesați – 6; mai puțin de jumătate ar fi interesați – 3; nimeni nu ar fi interesat – 2.*

La întrebarea **în ce măsură studierea altor discipline (de ex., istorie, geografie ș. a.) în limba ucraineană v-ar ajuta să însușiți mai bine această limbă, elevii** au răspuns astfel: *i-ar ajuta foarte mult – 17%; i-ar ajuta în suficientă măsură – 57,45%; i-ar ajuta nu prea mult – 21,3%; nu i-ar ajuta deloc – 4,25%.*

“*Pentru a ridica nivelul de cunoaștere a limbii ucrainene, avem nevoie, probabil, de mai multă comunicare. O soluție ar fi predarea altor obiecte în ucraineană sau inițierea unor activități opționale pentru a căuta ceva informații sau fapte interesante.*” (IE)

Majoritatea profesorilor sînt conștienți de avantajul instruirii plurilingve și de beneficiile implicite ale acesteia pentru elevi, considerînd modelul **predării mai multor discipline în limba ucraineană unul oportun pentru contextul respectiv.**

Mai mulți profesori și-au exprimat *acordul total* cu afirmațiile că *predarea altor discipline în limba ucraineană:*

- *ar îmbunătăți nivelul de cunoaștere a limbii ucrainene de către elevi – 9;*
- *ar oferi elevilor mai multe oportunități de continuare a studiilor în limba maternă – 7;*
- *ar contribui la dezvoltarea competențelor interculturale ale elevilor – 7.*

Cîte 6 pedagogi, deci mai mult de jumătate, au fost de acord cu următoarele afirmații:

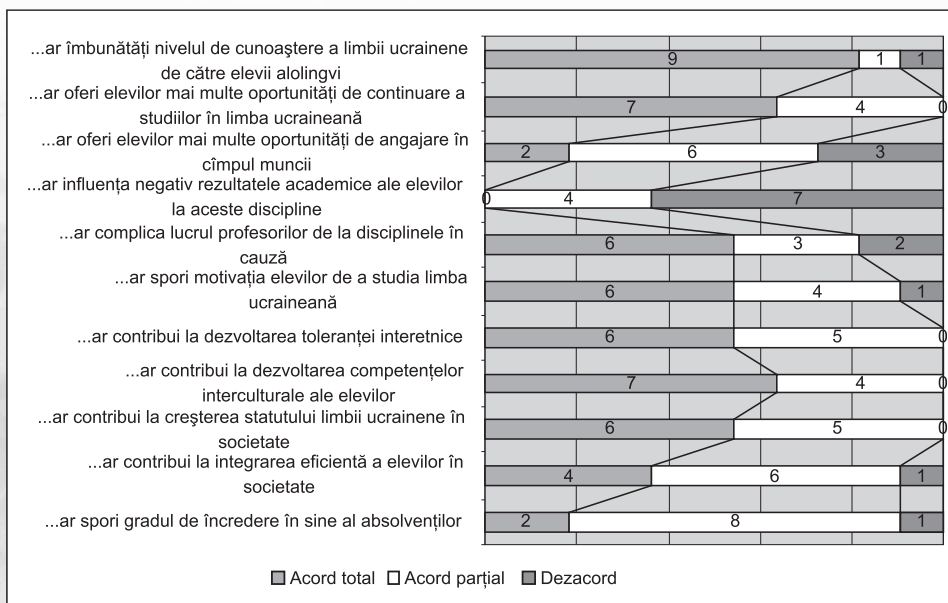
- *ar spori motivația elevilor de a studia limba ucraineană;*
- *ar contribui la dezvoltarea toleranței interetnice;*
- *ar contribui la creșterea statutului limbii ucrainene în societate, dar:*
- *ar complica lucrul profesorilor de la disciplinele în cauză.*

4 profesori consideră că aceasta *ar contribui la integrarea eficientă a elevilor în societate*, iar cîte 2 au optat pentru variantele: *ar oferi elevilor mai multe oportunități de angajare în cîmpul muncii și ar spori gradul de încredere în sine al absolvenților.*

În ceea ce privește *influența negativă a predării altor discipline în limba ucraineană asupra rezultatelor academice*

ale elevilor, 7 persoane și-au exprimat *dezacordul*, iar 4 – *acordul parțial*, adică profesorii cred că reușita școlară a elevilor nu ar avea de suferit.

Fig. 24. Predarea altor discipline în limba ucraineană (opinia profesorilor)

Unii profesori și-au împărtășit experiența de lucru în cadrul școlii duminicale.

“La școala duminicală predăm mai multe obiecte în limba ucraineană: religia, limba și literatura ucraineană, muzica, desenul, aranjamente florale, broderia tradițională. Vin și copii de bună voie, pentru a învăța limba ucraineană!” (FG)

Profesorii consideră că **interesul elevilor** pentru predarea altor discipline în limba ucraineană este mai mare decât cel al părinților, o mare parte din respondenți fiind conștienți de faptul că acest pas este în măsură să contribuie la îmbunătățirea cunoașterii respectivei limbi de către elevi. **Experiența celor două școli în care se implementează un model de instruire multilingvă este salutară și merită a fi cercetată amănunțit.**

5.3. PROCESUL DE PREDARE-ÎNVĂȚARE-EVALUARE A LIMBII ȘI LITERATURII GĂGĂUZE

Număr de elevi chestionați: 87
Număr de profesori chestionați: 16

5.3.1. MOTIVAȚIA PENTRU STUDIAREA LIMBII GĂGĂUZE

Analizând **motivația elevilor** pentru studierea limbii găgăuze, observăm că pentru 28 din cei 87 de elevi respondenți învățarea acesteia este o *obligațiune*, iar pentru 20 – o *plăcere* (ceea ce denotă prezența semnificativă a unei motivații intrinsece, în comparație cu alte limbi vizate de prezentul studiu). Pe de altă parte, cunoașterea limbii găgăuze nu prezintă *nici o importanță* pentru elevii participanți la studiu, 15 notînd că *nu cred că au nevoie să cunoască această limbă* și doar 5 – că posedarea acesteia este o *șansă pentru viitor*.

În aceeași ordine de idei, apreciindu-și **interesul personal** față de studierea limbii găgăuze, 33 de **elevi** au menționat că acesta este *scăzut*, iar 8 – l-au calificat ca fiind *minim*. Cu toate acestea, mai mult de jumătate dintre elevi au semnalat un interes *foarte mare* sau *relativ mare* față de respectivul obiect în școală. **Profesorii** au o părere puțin mai bună despre interesul elevilor față de studierea limbii găgăuze, 2 considerîndu-l *foarte mare*; 8 – *relativ mare*; 6 – *nu prea mare*.

Fig. 25. Interesul elevilor (opinia profesorilor)

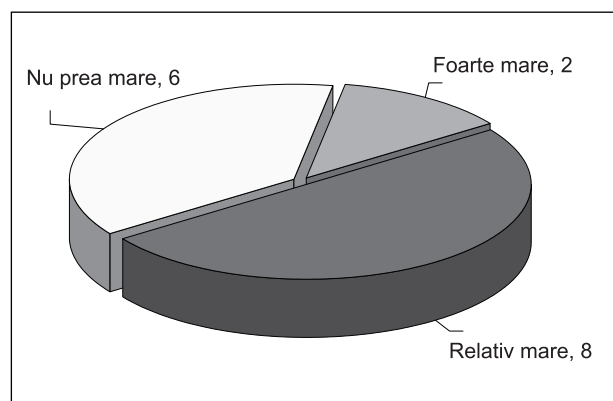
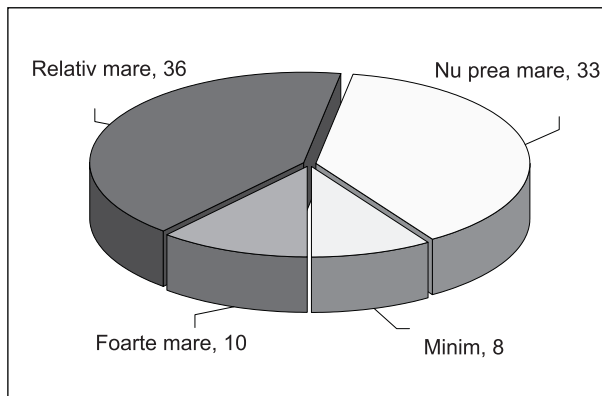

Fig. 26. Interesul elevilor pentru studiul limbii găgăuze

Conform datelor obținute, **interesul înalt** sau **relativ înalt al elevilor** este determinat într-o măsură foarte mare de *nevoia de a susține un examen* – 20,7% și de *note* – 17,2%. Interesul a 14,7% din elevi este influențat de *importanța* acestei discipline pentru dezvoltarea carierei, iar pentru alți 14,7% contează *atitudinea profesorului*. De asemenea, au mai fost menționați ca factori: *nevoia de a comunica cu prietenii, vecinii* – 13,8% și *temele interesante propuse în manual* – 6,9%.

„Înțeleg că am nevoie de această limbă pentru viitorul meu, chiar dacă nu intenționez să-mi continui studiile în limba găgăuză. Locuiesc în Găgăuzia. În plus, examenele la limba găgăuză sînt mai ușoare.” (IE)

„Atitudinea elevilor față de studierea limbii găgăuze este foarte diferită. Unii susțin că societatea și conducerea noastră nu lucrează suficient pentru ca elevii să înțeleagă că trebuie să învețe, să transmită limba viitoarelor generații. Consider că factorul cel mai important este totuși atitudinea profesorului. Dacă elevului îi place profesorul, dacă profesorul acordă egală atenție tuturor, indiferent de nivelul de pregătire, atunci și elevii vor avea o atitudine mai bună față de obiectul respectiv decît în cazul cînd nu le place profesorul.” (FG)

„Cu cîțiva ani în urmă, părinții care îi cereau Departamentului Educație să-i scutească pe copiii lor de învățarea limbii găgăuze la școală și Departamentul elibera un astfel de act. Se pare că această practică a dispărut. Observăm în școala noastră doar o atitudine pozitivă din partea părinților.” (FG)

Opinia profesorilor vizavi de cauzele interesului sporit nu coincide întru totul cu cea a elevilor. Astfel, profesorii cred că acesta este determinat, în primul rînd, de *metodele folosite de profesori la ore* – 28% și de faptul că *limba găgăuză are im-*

portanță pentru activitățile cotidiene (știri, servicii) – 20%. Alte aspecte relevate sînt: *notele* – 16%; *necesitatea susținerii unui examen* – 12%; *temele interesante propuse în manual* – 12%.

În ceea ce privește **cauzele interesului scăzut** pentru această disciplină, opiniile elevilor și ale profesorilor au coincis parțial. **Elevii** au menționat: *lipsa de importanță pentru cariera profesională* – 36,6%; *faptul că nu intenționează să își continue studiile în limba găgăuză* – 23,2%; *importanța mică acordată acestei discipline în școală* – 14,6%; *temele neinteresante propuse în manual* – 7,3%; *lipsa de oportunități de comunicare în viața cotidiană* – 6,1%. **Profesorii** au evidențiat, în primul rînd, *lipsa de cerințe din partea părinților* – 30,8%; *posibilitatea de a obține un serviciu bine plătit fără a cunoaște limba găgăuză* – 30,8%; *lipsa interesului pentru continuarea studiilor în limba găgăuză* – 15,4%.

Opțiunea a 15 elevi pentru enunțul *nu cred că am nevoie să cunosc această limbă*, într-o unitate teritorial-administrativă unde găgăuza e declarată limbă de stat, trebuie să atragă atenția, cel puțin, a profesorilor și părinților. De asemenea, factorii semnalati ca definatorii pentru interesul scăzut și minim sînt de natură să submineze succesul în ce privește calitatea predării și învățării limbii găgăuze.

5.3.2. NIVELUL DE CUNOAȘTERE A LIMBII GĂGĂUZE

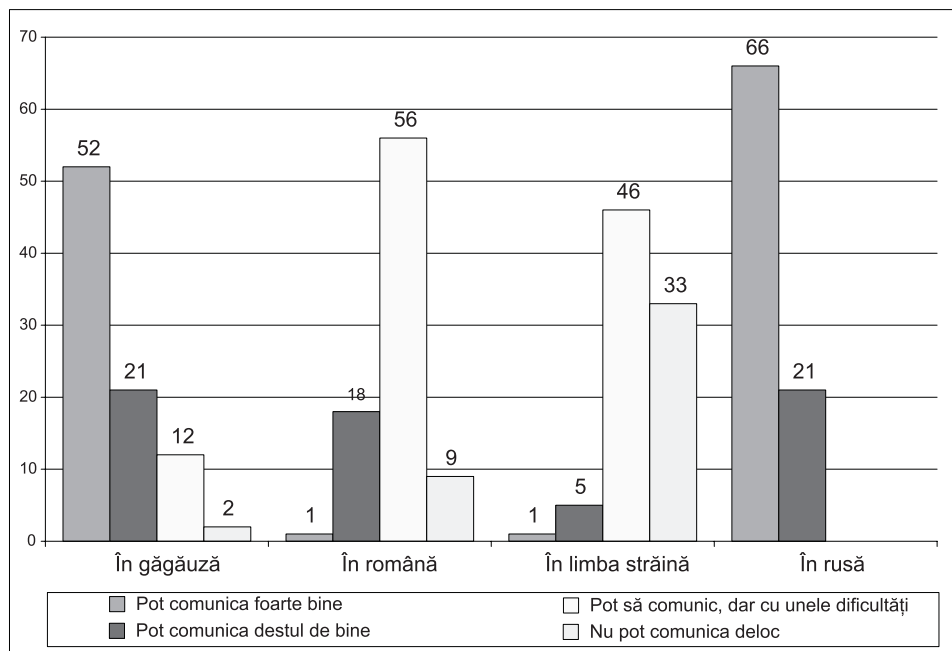
Pentru analiza nivelului de cunoaștere a limbii găgăuze au fost utilizate, pe de o parte, chestionarele completate de elevi și, pe de altă parte, cele completate de profesori.

73 din cei 87 de **elevi** au indicat că au **abilități bune de comunicare pe teme cotidiene în limba găgăuză**: 52 *pot comunica foarte bine*, iar 21 – *pot comunica destul de bine*; 12 – *întîlnesc dificultăți* și 2 – *nu pot comunica*, deși găgăuza este limba lor maternă.

Fig. 27. Comunicarea cotidiană (opinia elevilor, școli cu studierea limbii găgăuze)

Părerile **profesorilor** cu referire la acest subiect este următoarea:

- 11 profesori din 16 consideră că *toți elevii au suficiente abilități pentru întreținerea unei discuții pe teme cotidiene*;
- 7 cred că *toți elevii au suficiente abilități pentru înțelegerea textelor artistice*;
- 6 afirmă că *toți elevii au suficiente abilități pentru vizionarea/audierea emisiunilor TV/radio*;
- doar 2 susțin că *toți elevii au suficiente abilități pentru înțelegerea/completarea actelor oficiale*.

Este îmbucurător faptul că 15 din **profesorii intervievați consideră competențele de comunicare în limba găgăuză ale elevilor claselor a IX-a și/sau a XII-a ca fiind mai bune** în comparație cu anii precedenți. Optimizarea competențelor a fost influențată de: *metodele eficiente aplicate la lecții* – 24,4%; *existența mediului de comunicare* – 17,8%; *organizarea activităților extracurriculare* – 15,6%; *participarea la cursuri de formare continuă a profesorilor* – 13,3%; *numărul suficient de ore* – 11,1%.

„Nu avem examen la limba găgăuză în clasa a IX-a. Dar, la absolvirea școlii primare, toți elevii noștri au susținut examenul bine. Rezultatele sînt mult mai bune. În luna august a anului trecut am efectuat o analiză pentru întrunirile metodice și am constatat că, timp de 3 ani, cunoașterea limbii găgăuze s-a îmbunătățit de la 23% la 27%.” (ID)

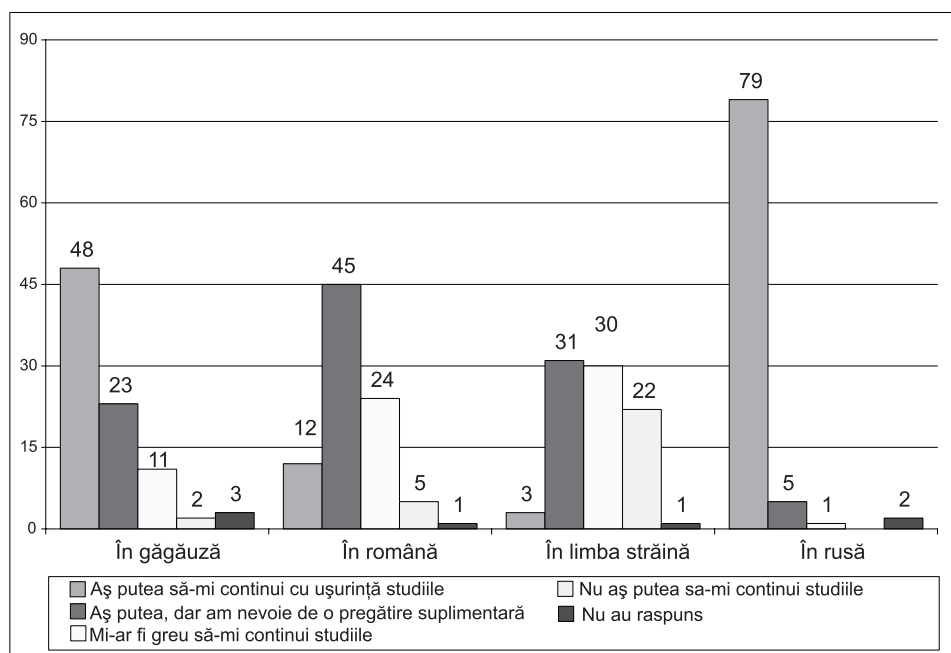
„Nivelul de posedare a limbii este mai bun. Uitați-vă la olimpiadele școlare. Ce nivel înalt de organizare și ce nivel înalt de pregătire al elevilor! Elevii vin de la sate, ei vorbesc foarte bine și scriu chiar poezii.” (FG)

4 profesori susțin că toți elevii lor au **suficiente abilități pentru continuarea studiilor în limba găgăuză**. Mai mult de jumătate din profesorii respondenți (9) au notat că **au absolvenți care își fac studiile în limba găgăuză** în instituțiile din republică, specialitățile indicate fiind: limba găgăuză și limba română (2 studenți); limba găgăuză (7 studenți); alte domenii decît filologia (1 student).

Ultima afirmație poate fi pusă la îndoială, știindu-se că nici o instituție de învățămînt superior sau mediu de specialitate din republică nu oferă la moment un program de instruire complet doar în limba găgăuză.

Fig. 28. Continuarea studiilor (opinia elevilor, școli cu studierea limbii găgăuze)

Respectiv, 48 de elevi consideră că *ar putea să își continue cu ușurință studiile* în limba găgăuză, iar 23 – *ar putea, dar au nevoie de o pregătire suplimentară*.

5.3.3. CURRICULUM, MANUALE, MATERIALE DIDACTICE LA LIMBA ȘI LITERATURA GĂGĂUZĂ

Deși mai mult de jumătate din elevi și profesori sînt mulțumiți de manuale și subiectele propuse în curriculum, numeroși respondenți au totuși anumite rezerve.

Astfel, în ceea ce privește **corespunderea temelor din curriculum și manuale intereselor elevilor**, un sfert dintre profesori consideră că acestea corespund *în totalitate*; 9 – *în mare parte*; 3 – *în măsură limitată*. O situație relativ apropiată a fost reliefată și în cazul **gradului de satisfacție** al profesorilor privind manualele de limba și literatura găgăuză în uz: 1 profesor este *pe deplin satisfăcut* de acestea, 10 sînt *satisfăcuți în mare măsură*, iar 5 sînt *satisfăcuți parțial*.

Cît privește părerea **elevilor** vizavi de **corespunderea temelor din manuale intereselor lor**, se conturează următoarea imagine: 21,8% au menționat că subiectele corespund *în întregime*, pentru 39,1% – corespund *în mare parte*, iar pentru 31,2% – corespund *în măsură limitată*. În același timp, 6,9% (6 elevi) consideră că subiectele propuse în manual *nu corespund* intereselor lor.

Fig. 29. Corespondența subiecte-interesele elevilor (opinia profesorilor; limba și literatura găgăuză)

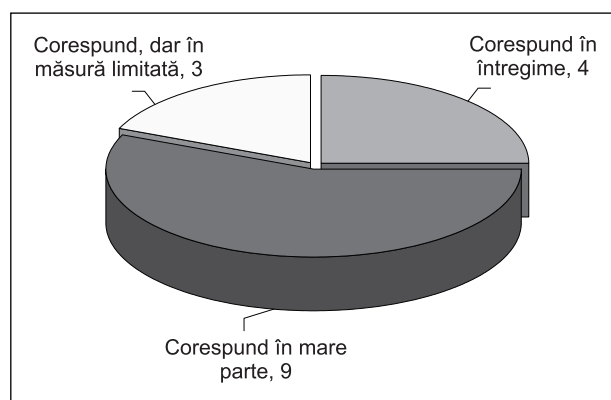
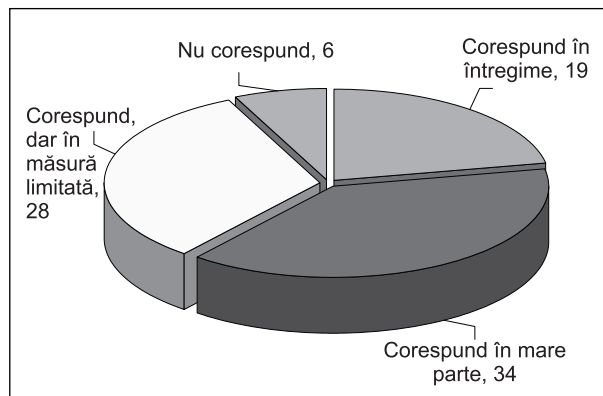

Fig. 30. Corespondența subiecte-interesele elevilor (opinia elevilor; limba și literatura găgăuză)

Fiind întrebați **ce teme le-au plăcut cel mai mult, elevii** le-au menționat pe cele ce țin (în ordine descrescătoare) de: *studiul limbii* (gramatică, ortografie, punctuație, lexic, stiluri) – 26,5%; *relații interumane* (prietenie, dragoste, caracter, comunicare părinți-copii) – 18,3%; *istorie* – 14,2%; *Moldova – patria mea, patriotism* – 9,6%; *biografia scriitorilor* – 7,3%.

Temele pe care **elevii** nu le-au studiat, dar pe care **ar fi vrut să le studieze în cadrul orelor de limba și literatura găgăuză** se înscriu în arile: *artă și cultură* – 10,9%; *istorie* – 10,9%; *relații interumane* (prietenie, dragoste, caracter, comunicare părinți-copii) – 10%; *studiul limbii* (gramatică, ortografie, punctuație, lexic, stiluri) – 10%; *oameni celebri* – 5,5%. Alte teme menționate de câte 4 elevi sînt: *folclor, mituri; probleme sociale (problemele tineretului); natură, ecologie; prietenia dintre popoare; politică, probleme politice; Moldova – patria mea, patriotism; războiul*.

„Ce este curriculumul? Este un program care oferă autonomie profesorului și elevului. Deci, dvs. alegeți de ce are nevoie elevul. Aceasta este opinia mea. Și nu învinuiți curriculumul.” (FG)

„Manualul pentru clasa a IX-a este interesant și complet. Unele subiecte sînt dificile, dar profesorul le explică. Aș dori să fi fost mai multe informații despre scriitorii găgăuzi, biografiile lor etc.” (IE)

„Am fost într-o comisie de evaluare a unui manual. Am lucrat 5 zile și am scris un caiet întreg de sugestii pentru îmbunătățire. Apoi, peste două luni, la evaluarea finală, am fost șocați: nici cel puțin greșelile tip nu au fost corectate! Doar unele schimbări minore. Ni s-a spus că nu sînt finanțe și, dacă respingem acest manual, nu vor fi altele și elevii nu vor avea cu ce lucra deloc. Deci, am aprobat. Ce puteam face?” (FG)

Din acest punct de vedere, rezultatele analizei de nevoi, atât pentru limba găgăuză, cît și pentru limba română și celelalte limbi studiate în școală indică faptul că ar fi binevenit un **studiu consacrat evaluării și optimizării manualelor**, care ar cerceta nu numai coresponderea dintre temele propuse și interesele elevilor, ci și alte aspecte, de exemplu: reflectarea dimensiunii de gen, specificul local; metodologia de predare promovată (axare pe studiul limbii, pe studiul textului artistic sau utilizarea acestora ca bază și suport pentru formarea competențelor de comunicare, vizate de obiectivele de referință din curriculum) etc. Nu ar fi lipsite de valoare nici proiecte ce ar presupune **dezvoltarea cunoștințelor și abilităților autorilor, existenți și potențiali, de manuale și materiale didactice**.

5.3.4. DIVERSITATEA MATERIALELOR ȘI MIJLOACELOR DIDACTICE LA LECȚIILE DE LIMBA ȘI LITERATURA GĂGĂUZĂ

Cu referire la **diversitatea și frecvența utilizării materialelor și mijloacelor didactice suport** în cadrul lecțiilor, **elevii** participanți la studiu au menționat că predomină cele *tradiționale*:

- *manuale* (adeseori – 80 de elevi; 2 elevi au notat că manualul *nu se folosește niciodată*);
- *crestomații* (adeseori – 29 de elevi și 5 profesori);
- *dicționare* (adeseori – 30 de elevi și 12 profesori).

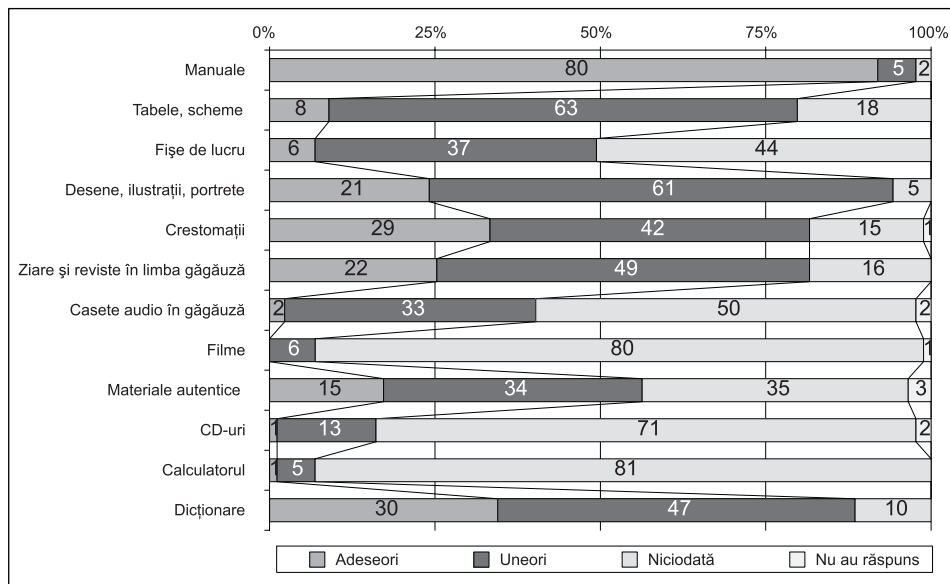
De asemenea, *uneori* sînt folosite:

- *scheme și tabele* (63 de elevi);
- *ziare și reviste în limba găgăuză* (49 de elevi).
- *desene, ilustrații și portrete* (61 de elevi);

Alte resurse moderne, intrinsece procesului de predare a limbilor, au fost marcate cu răspunsul *adeseori* de un procent foarte mic de **elevi**. În schimb, opțiunea *niciodată* a acumulat cele mai multe voturi.

Fig. 31. Utilizarea materialelor și mijloacelor didactice la lecțiile de limba și literatura găgăuză (opinia elevilor)

Profesorii au mai evidențiat utilizarea *culegerilor de exerciții, culegerilor de teste, casetelor cu înregistrări audio* (2 – *adeseori*, 9 – *uneori* (a se compara cu răspunsul elevilor: *niciodată* – 50); *materialelor autentice* (1 – *adeseori*; 7 – *uneori*); *CD-urilor* (1 – *adeseori*, 7 – *uneori* (a se compara cu răspunsul elevilor: *niciodată* – 71). Cel mai puțin folosite sînt *prezentările Power Point*: 11 profesori nu au recurs la ele *niciodată*, iar 5 nu au răspuns la această întrebare.

În baza celor relatate atât de elevi, cât și de cadrele didactice, putem conchide că în școlile respective **profesorii aplică în mod special materialele tradiționale**. Comparînd rezultatele ambelor categorii de respondenți, observăm o **discrepanță dintre afirmații**: profesorii susțin mult mai des decît elevii că folosesc materialele *netradiționale*.

5.3.5. ASPECTE DIDACTICE ȘI PSIHOPEDAGOGICE. SCHIMBĂRI DORITE LA LIMBA GĂGĂUZĂ

Fiind rugați să răspundă la întrebarea **ce le place mai mult la lecțiile de limba și literatura găgăuză**, elevii au menționat:

- *metodele utilizate de profesori* – 29,3%;
- *atitudinea profesorului față de elevi* – 24%;
- *atmosfera* – 20%;
- *temele propuse* – 17,3%.

Manualele au fost indicate numai în 9 cazuri.

La întrebarea **ce ar schimba la ore**, elevii au răspuns:

- în 30,8% din cazuri – *manualele*;
- în 26,7% – *temele propuse*;
- în 22,5% – *atmosfera de la ore*.

Metodele utilizate și atitudinea profesorului se cer a fi schimbate de un număr mic de elevi.

În cadrul interviurilor, au fost reliefate cîteva aspecte specifice:

“Ar fi bine dacă să vorbim mai mult în limba găgăuză, fiindcă deseori ne exprimăm gîndurile, opiniile în limba rusă, după cum sîntem obișnuiți. Ba chiar gîndim în rusă, apoi traducem în minte și răspundem în găgăuză. Atunci cînd comunicăm în limba maternă utilizăm multe cuvinte-parazite din rusă. Am dori să schimbăm această situație, dar nu știm cum. Altceva, dacă mă gîndesc la lecțiile noastre, toate informațiile despre scriitorii găgăuzi, citatele în limba găgăuză etc. sînt frumoase și bune. Nu cred că aş dori să schimb multe lucruri. Deocamdată, totul e bine.” (IE)

“Nu știu ce ar trebui de schimbat... Aș dori ca la ore să se vorbească doar în limba găgăuză. Dacă e vorba despre o lecție de limba și literatura găgăuză, atunci aceasta ar trebui să fie în găgăuză. Nu ar trebui să vorbim rusa la astfel de lecții.” (IE)

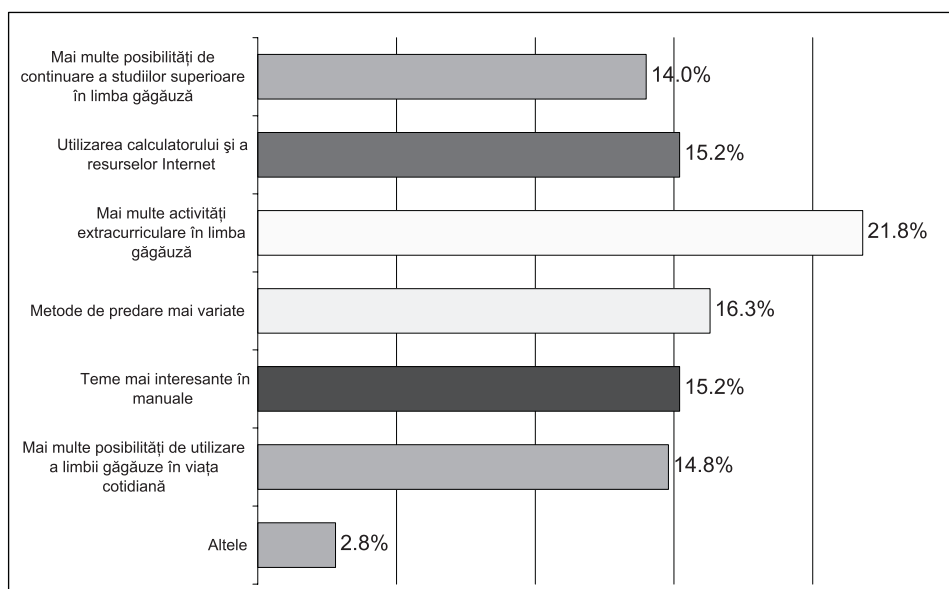
Alte aspecte psihopedagogice ale procesului de predare, analizate în cadrul studiului pe baza chestionării elevilor, au relevat următoarele:

- *atitudinea profesorului este corectă față de fiecare elev*: *adeseori* – 46 de elevi, *uneori* – 36. 4 elevi au indicat că aceasta nu este *niciodată* corectă;
- *acordarea notelor* a fost indicată ca fiind obiectivă: *adeseori* – 59 de elevi, *uneori* – 21 de elevi. 6 respondenți au susținut că acestea nu sînt puse obiectiv *niciodată*;
- *metodele de predare* au fost apreciate ca fiind *interesante, interactive*: *adeseori* – 43 de respondenți și *uneori* – 39;
- *stilul de predare* al profesorului este considerat *democratic*: *adeseori* – 33 de elevi, *uneori* – 45, iar 5 au notat că *nu e niciodată democratic*;
- în ceea ce privește *temele de casă*, o bună parte dintre respondenți le-au apreciat ca fiind: *întotdeauna variate și interesante* – 31, cei mai mulți optînd însă pentru varianta *uneori* – 43 și 12 – pentru *niciodată*;
- în același timp, pentru varianta *temele de casă sînt întotdeauna complicate și necesită mult timp* au optat 20 de respondenți și *uneori* – 51; numai pentru 15 intervievați *temele nu sînt niciodată complicate și nu necesită mult timp*;
- *lucrările de control, testele de evaluare* au fost estimate ca fiind *ușoare*: *adeseori* – 12 elevi; *uneori ușoare* – 61; *niciodată ușoare* – 13 elevi;
- peste jumătate dintre respondenți (49) au afirmat că cele învățate în cadrul orelor de limba găgăuză *pot fi aplicate în viața de toate zilele* *adeseori*; 30 – *uneori*; 6 – *niciodată*.

Fig. 32. Factorii care pot contribui la îmbunătățirea abilităților de comunicare în limba găgăuză (opinia elevilor)

Așadar, circa o jumătate dintre elevii participanți la studiu sînt, în general, satisfăcuți de atitudinea profesorului, de notele pe care le primesc și de metodele utilizate în cadrul lecțiilor, mai puțin de temele de casă.

Răspunsurile elevilor la întrebarea **ce i-ar ajuta personal să obțină rezultate mai bune în învățarea limbii găgăuze** sînt prezentate în tabel.

Prin urmare, un eventual demers de optimizare a procesului de predare-învățare a limbii și literaturii găgăuze trebuie să vizeze preponderent factori ce țin de **politici lingvistice și educaționale**, precum și factori ce țin de **pregătirea profesorilor**, de **accesul la/utilizarea eficientă a TIC** și de **calitatea materialelor didactice**.

5.3.6. EVALUAREA LA LIMBA ȘI LITERATURA GĂGĂUZĂ

Părerile **elevilor** respondenți privind modul de organizare a examenului (*oral, scris, combinat*) s-au divizat după cum urmează:

- 46 s-au pronunțat pentru examenul *scris*, deoarece:

- este mai ușor să îți exprimi gândurile/să răspunzi la întrebări;
- este mai ușor de susținut;
- se oferă mai mult timp;
- este mai ușor să te concentrezi.
- 21 au optat pentru examenul oral, argumentând că:
  - este mai ușor să te exprimi sau să răspunzi la întrebări;
  - profesorul înțelege mai bine cât de mult cunoaște elevul.

- 18 sînt în favoarea examenului combinat, scris și oral, fiindcă:
  - astfel se evaluează atât competențele de comunicare orală, cât și în scris;
  - profesorul înțelege mai ușor ce cunoaște elevul, adică e mai obiectiv.

Cei mai mulți dintre profesori (6) au optat pentru examenul combinat, scris și oral, 5 ar prefera examenul oral, iar 4 – examenul scris.

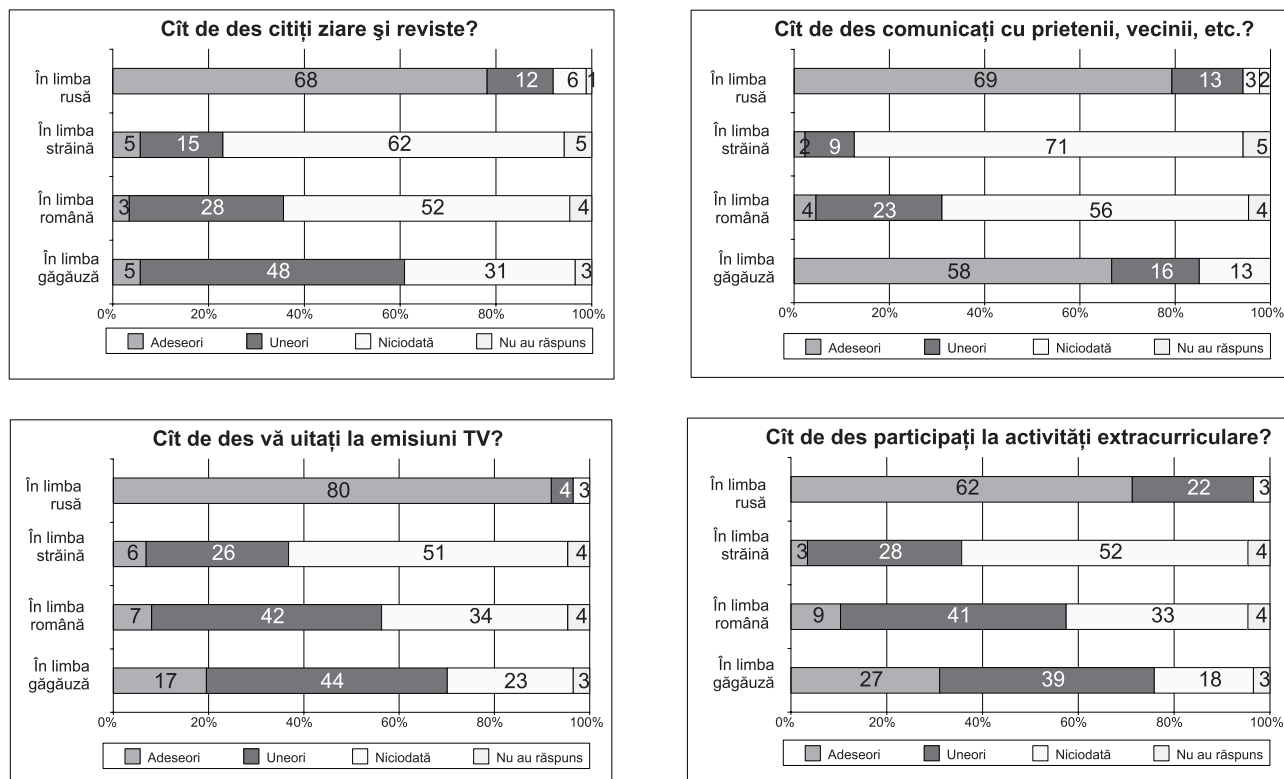
“Sînt împotriva testelor în scris, pentru că sînt o loterie. Copilul care a învățat limba 11-12 ani ia nota 5 ori 6, iar altul care nu o vorbește deloc... Vă amintiți cum susțineam examenul pe vremuri? Profesorul față în față cu elevul. Îi poți vedea privirea, știi ce cunoaște după 11-12 ani de studiu și elevul nu răspunde mai rău decît la lecții. Dar acum, cu aceste teste scrise, profesorul este în afara procesului.” (FG)

5.3.7. MEDIU ȘI APLICARE (MEDIUL DE COMUNICARE ÎN LIMBA GĂGĂUZĂ ÎN AFARA ORELOR)

Întrebările care se refereau la posibilitățile de aplicare în viață a cunoștințelor de limba găgăuză, abordate în comparație cu cele de limba rusă, limba română sau limba străină studiată, au reliefat o situație caracteristică pentru minoritățile etnice din Republica Moldova.

Aproximativ o jumătate dintre elevi utilizează limba găgăuză uneori pentru a realiza următoarele acțiuni: citesc ziare și reviste – 48; citesc literatură artistică – 39; ascultă radioul – 30; privesc televizorul – 44; participă la activități extracurriculare în limba găgăuză – 39. Valorile pentru categoria adeseori prevalează doar la capitolul discută în găgăuză cu vecinii, prietenii – 58. O altă situație s-a înregistrat în cazul afirmației caută informații pe Internet, care a acumulat cele mai multe voturi la categoria niciodată – 51 (de fapt, surse în limba găgăuză sînt destul de puține).

Fig. 33. Aplicarea cunoștințelor de limba găgăuză în afara lecțiilor

Cît privește folosirea limbii române, tabloul este aproape similar cu cel al limbii găgăuze, dar limba română se utilizează mai rar decît găgăuza: majoritatea respondenților o folosesc doar *uneori*, însă un procent important îl acumulează și răspunsurile *niciodată*. Astfel, *citesc ziare și reviste în limba română: uneori – 28 de elevi și niciodată – 52; citesc literatură artistică în limba română: uneori – 45 și niciodată – 30 de respondenți; ascultă radioul: uneori – 33 și nu-l ascultă niciodată – 41; vizionează emisiuni TV: uneori – 42 de respondenți și niciodată – 34; accesează pagini Internet în limba română: uneori – 33 și nu fac acest lucru niciodată – 41; participă la activități extracurriculare: uneori – 41 de respondenți și nu participă niciodată – 33. Categoria *comunicarea cu prietenii* a înregistrat mai multe opțiuni marginale: 69 de elevi nu folosesc *niciodată* limba română în comunicarea cu prietenii.*

Cercetînd categoriile *adeseori* și *niciodată*, observăm că acestea au cele mai semnificative valori în cazul limbii ruse și al celei străine. În mod evident, limba rusă are cele mai mari valori la categoria *adeseori*, pentru că este folosită frecvent de vorbitorii de găgăuză, similar vorbitorilor de bulgară și ucraineană. În această ordine de idei, putem menționa că *în limba rusă adeseori: citesc ziare și reviste – 68 de elevi; citesc literatură artistică – 73; ascultă radioul – 69; vizionează emisiuni TV – 80; accesează pagini Internet în limba rusă – 74; comunică cu prietenii*

– 69; *participă la activități extracurriculare – 62 din 87 de respondenți.*

Se impune totuși câteva observații și semne de întrebare:

Pe de o parte, **numărul de ore alocate ariei *Limbă și comunicare* prevalează**. Pe de alta, **competențele de comunicare ale elevilor**, după cum rezultă din afirmațiile lor, **sînt mai mult ori mai puțin satisfăcătoare doar în limba de instruire (rusa, în cazul nostru), mai puțin satisfăcătoare în limba maternă (aici găgăuza) și în limba de stat (româna), și foarte puțin – în limba străină studiată.**

Prin ce se explică aria relativ modestă de utilizare a limbii găgăuze în afara orelor de studiu? De ce într-un mediu de comunicare în care găgăuza este vorbită curent, mai puțin de jumătate dintre elevi citesc literatură artistică, ascultă radioul, participă la activități extracurriculare în limba găgăuză și foarte puțini caută informații pe Internet în această limbă? **Este oare vorba de lipsa de interes a elevilor sau de posibilitățile de comunicare limitate?**

De asemenea, **situația privind utilizarea limbii române este departe de a fi satisfăcătoare**. Pe de o parte, este firesc ca în UTA Găgăuzia să nu existe un mediu natural de comunicare în limba română. Pe de alta, **în ce măsură sînt valorificate tehnologiile moderne pentru a le crea elevilor situații de comunicare suplimentare în afara lecțiilor?**

„La școală vorbim găgăuza, însă numai în timpul pauzelor. Lecțiile sînt predate în limba rusă. În viața de zi cu zi vorbim doar găgăuza. Există familii, nu prea multe la număr, în care părinții le cer copiilor să vorbească în rusă, pentru a o cunoaște mai bine. De obicei, vorbim găgăuza.” (IE)

„Mi-e rușine să recunosc, dar citesc în găgăuză doar materialele necesare pentru lecții. În afară de aceasta, tot ce am putut găsi la bibliotecă am studiat deja. Nu avem alte manuale sau cărți în limba găgăuză, doar ceea ce este prevăzut de curriculum. În al doilea rînd, chiar dacă am dori să citim reviste și ziare, în afară de „Panorama”, un ziar de limba rusă, acestea nu ajung în satul nostru. Sînt cîteva reviste, dar la Comrat, noi nu le avem. Profesorii au cîteva numere, pe care ni le dau să le citim în timpul orelor.” (IE)

„Să fiu sinceră, nu ascult radioul în limba găgăuză niciodată, doar uneori privesc televizorul. Chiar dacă există un post în limba găgăuză, mai mulți dintre noi sînt abonați la televiziunea prin cablu sau au antene-satelit care nu includ acest post. Prin urmare, doritorii să privească acest post – nu-mi amintesc cum se numește – au nevoie de o antenă simplă. În satul nostru însă nu mai există astfel de antene.” (IE)

5.3.8. FORMAREA CONTINUĂ A CADRELOR DIDACTICE DE LIMBA ȘI LITERATURA GĂGĂUZĂ

5.3.8.1. Participarea la cursurile de formare

14 respondenți au menționat că au participat la cursuri de formare continuă, unul – nu a participat, iar o persoană nu a răspuns. Subiectele abordate în cadrul acestora au fost, în cea mai mare parte, legate de metodică predării limbii găgăuze, însă 46,2% din programele enumerate au vizat alte domenii de formare profesională.

Din cele 16 programe menționate de profesorii de limba și literatura găgăuză, 12 au avut loc înainte de 2004.

În ceea ce privește **locul desfășurării formărilor**, situația e următoarea:

- 8 activități au avut loc la nivel raional/regional; 4 – la nivel republican, 2 – la nivel local și 2 – în afara țării (Turcia). Instituțiile care au desfășurat programele de instruire sînt: US Comrat, UPS *Ion Creangă*; MET, IȘE și DGRÎTS.

În cadrul interviului de grup, profesorii au făcut remarci critice despre programele de formare.

„Am participat la cursuri de nenumărate ori, o dată la fiecare 5 ani, dar ele nu sînt prea utile. Nu avem nevoie de teorie, ci de practică.” (FG)

5.3.8.2. Literatura metodică necesară la limba și literatura găgăuză

La acest capitol, profesorii au indicat materiale ce țin de (în ordine descrescîndă):

- activități extracurriculare la limba găgăuză;
- utilizarea materialelor autentice;
- seturi de proiecte didactice model;
- activități de dezvoltare a celor patru deprinderi integrate;
- predarea limbii găgăuze la nivel avansat;
- metode/tehnici interactive de predare.

Astfel, pe anumite domenii se pot elabora, într-o limbă vorbită de profesori, respectiv româna sau rusa, materiale care să vizeze întreg grupul țintă, indiferent de disciplina predată (i.e. Metode/tehnici interactive de predare; Evaluarea. Modalități tradiționale și netradiționale). Dar, în majoritatea cazurilor, sînt necesare materiale metodice care să respecte specificul disciplinei.

5.3.8.3. Subiectele solicitate pentru programele de formare continuă la limba și literatura găgăuză

Profesorii ar avea nevoie de formare continuă la subiectele:

- metode interactive de predare-învățare-evaluare;

5.3.9. IMPORTANȚA ACORDATĂ STUDIULUI LIMBII GĂGĂUZE. SCHIMBĂRI NECESARE. RESURSE

5.3.9.1. Percepția de către cadrele didactice a importanței acordate studiului limbii găgăuze în societate

În opinia respondenților, cel mai mare interes pentru studierea limbii găgăuze este demonstrat de MET, iar cel mai mic – de Parlamentul Republicii Moldova (vezi fig. 34).

- utilizarea materialelor didactice suport la ore;
- dezvoltarea vorbirii fluente;
- evaluarea, metode și tehnici eficiente de evaluare;
- utilizarea materialelor autentice;
- activități de dezvoltare a celor patru deprinderi integrate.

Avînd în vedere datele furnizate de elevi și profesori și expuse în capitolul precedent, putem evidenția și alte teme care merită a fi abordate (în ordinea preferințelor):

- recomandări pentru sporirea motivației elevilor (subiect deosebit de important, în cazul limbii găgăuze);
- lucrul cu elevii care au competențe avansate (elevii dotați);
- predarea limbii și literaturii în liceu;
- utilizarea calculatorului/TIC la lecțiile de limbă și literatură;
- lectură și scriere pentru dezvoltarea gîndirii critice.

5.3.8.4. Interesul pentru programe de formare continuă la distanță

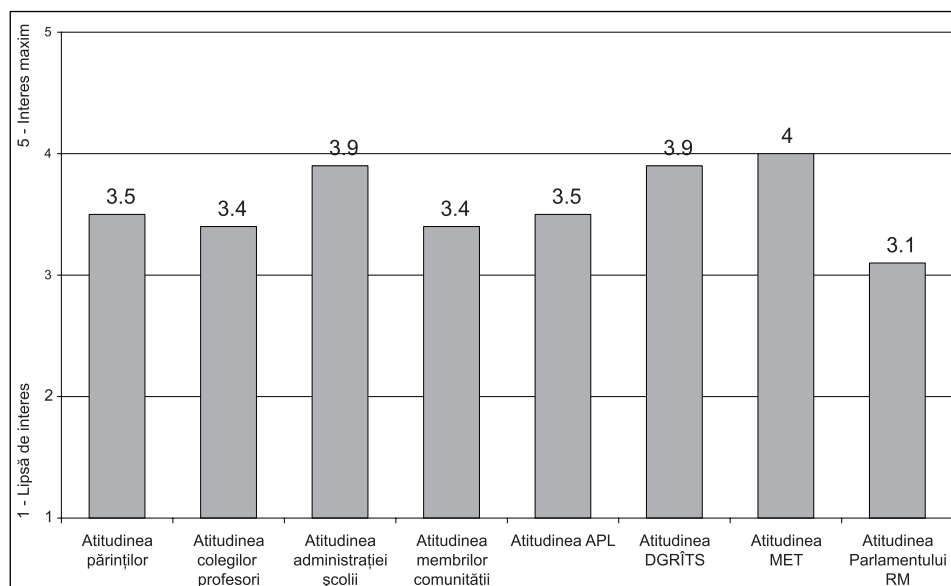
Doar un profesor din 16 a menționat că este foarte interesat de **formarea la distanță prin Internet**; 10 profesori – sînt interesați, dar nu au abilități de utilizare a calculatorului și a resurselor informaționale din rețeaua globală; 3 respondenți – au susținut că nu sînt deloc interesați, iar 1 persoană – că nu știe ce presupune o asemenea modalitate de formare.

11 profesori ar fi interesați să participe la un **program de formare la distanță prin intermediul unei publicații pedagogice**.

În cadrul focus grupului, respondenții au optat în special pentru formarea prin contact direct:

„Cînd comunicăm nemijlocit, este cu totul altceva. Ne întîlnim cu profesori din alte școli. E vorba de o comunicare vie, e mult mai interesant pentru mine decît un curs de învățare la distanță.” (FG)

Fig. 34. Atitudinea față de studiul limbii găgăuze în societate (opinia profesorilor)

5.3.9.2. Schimbările necesare pentru îmbunătățirea nivelului de cunoaștere a limbii găgăuze

Profesorii de **limba și literatura găgăuză** consideră că ar fi benefice, în primul rând, schimbări în următoarele domenii: *curriculum școlar; manuale și materiale didactice; stimularea și sprijinul cadrelor didactice; formare profesională continuă a cadrelor didactice ș.a.*

Fig. 35. Schimbări necesare pentru îmbunătățirea nivelului de cunoaștere a limbii găgăuze

Pentru a îmbunătăți cunoașterea limbii găgăuze de către elevi, ar trebui făcute schimbări la nivel de:	Indicatorul sintetic al importanței
curriculum școlar, manuale și materiale didactice	53,15
stimulare și sprijin al cadrelor didactice	42,20
formare profesională continuă a cadrelor didactice	32,85
politici educaționale	31,20
politică națională	20,25
promovare a limbii prin intermediul mass-media	17,20
altele	13,95
planuri de învățământ	9,38
pregătire inițială a cadrelor didactice în facultate	4,65

5.3.9.3. Resurse didactice și informaționale

La acest capitol, studiul cantitativ a relevat următoarele:

- 5 profesori din 16 au indicat insuficiența de manuale, în special pentru clasele liceale;
- 5 profesori au menționat că numărul de lucrări literare în limba găgăuză, disponibile în biblioteci, este redus, iar o persoană – că acestea lipsesc cu desăvîrșire;
- toate cele 16 școli sînt dotate cu calculatoare, dar numai 4 persoane le utilizează în scopul pregătirii pentru lecții;
- o situație similară se atestă și în cazul conexiunii la Internet: toate școlile au conexiune, dar numai 2 profesori apelează la Internet pentru a se pregăti de ore;
- toate instituțiile participante la studiu dispun de cabinete de limba și literatura găgăuză.

Reprezentanții autorităților publice locale au avut cîteva remarci importante de făcut.

„Numărul de ziare și reviste în limba găgăuză este foarte limitat. Ministerul Finanțelor ne-a acordat permisiunea de a avea o linie de buget pentru editare, alocând 350 000 lei; 250 000 sînt folosiți pentru editarea ziarului „Becmu Gazayzuu”, iar 110 000 – pentru publicare de carte. Pentru necesitățile noastre actuale am avea nevoie de cel puțin 1 mln. lei pe an, inclusiv pentru traducerea unor lucrări din limbile română și rusă.” (APL)

Pe baza celor analizate mai sus, putem afirma că nivelul perceput al sprijinului (declarat) pentru domeniu nu este, din păcate, **realmente susținut** prin acțiuni la nivel de politici publice, și nici material (de exemplu, pentru **asigurarea cu manuale, cu literatură artistică suplimentară** și pentru **oferirea de training în domeniul utilizării resurselor informaționale moderne**).

5.3.10. PREDAREA ALTOR DISCIPLINE ÎN LIMBA GĂGĂUZĂ

Fiind întrebați **ce părere au despre studierea altor obiecte în limba găgăuză și în măsura acest lucru i-ar ajuta să o însușească mai bine, elevii** au oferit următoarele răspunsuri: 10 respondenți din 87 consideră că i-ar ajuta *foarte mult*, iar 30 – *în suficientă măsură*. Totuși, 32 de respondenți susțin că predarea altor discipline în limba găgăuză *nu i-ar ajuta prea mult* să își îmbunătățească abilitățile de comunicare, iar 15 – că *nu i-ar ajuta deloc*.

Din cei 16 **profesori** participanți la studiu, doar 1 a indicat că o disciplină, și anume „Istoria și cultura poporului găgăuz”, se predă în limba găgăuză, deși, conform recomandărilor Ministerului de resort, aceasta ar trebui să fie predată în limba respectivă.

Toți profesorii au afirmat că în școala lor activează *cadre didactice de alte discipline care cunosc limba găgăuză*.

La întrebarea **credeți că părinții ar fi interesați de implementarea unui model de instruire în care mai multe discipline să fie predate în limba găgăuză**, profesorii au răspuns după cum urmează:

- opțiunea *toți părinții ar fi interesați* nu a fost aleasă de nimeni;
- *majoritatea părinților ar fi interesați* – 1 persoană;
- *mai puțin de jumătate ar fi interesați* – 9;
- *nimeni nu ar fi interesat* – 6.

Percepția profesorilor privind părerea **elevilor** despre un astfel de model de instruire este următoarea:

- *majoritatea elevilor ar fi interesați* – 2 voturi;
- *mai puțin de jumătate ar fi interesați* – 7;
- *nimeni nu ar fi interesat* – 7.

La solicitarea de a se pronunța asupra repercusiunilor predării altor discipline în limba găgăuză, profesorii au exprimat următoarele opinii:

- cel mai mare număr de opțiuni *acord total* (9) le-a acumulat afirmația *ar contribui la creșterea statutului acesteia în societate*;
- jumătate din respondenți (8) cred că *ar complica lucrul profesorilor de la disciplina în cauză*.

Cîte 6 profesori au optat pentru afirmațiile:

- *ar îmbunătăți nivelul de cunoaștere a limbii găgăuze de către elevi*;

- *ar spori motivația elevilor pentru studierea limbii găgăuze*; dar:
- *ar influența negativ rezultatele academice ale elevilor la aceste discipline*.

Mai puține voturi au fost date pentru afirmațiile:

- *ar contribui la dezvoltarea toleranței interetnice* (4);
- *ar oferi elevilor mai multe oportunități de continuare a studiilor în limba lor maternă* (3);
- *ar contribui la dezvoltarea competențelor interculturale ale elevilor*;
- *ar spori gradul de încredere în sine al absolvenților*.

Cu afirmația *predarea altor discipline în limba găgăuză ar contribui la integrarea eficientă a elevilor în societate* este de acord 1 profesor, 7 exprimându-și *acordul parțial*, iar 5 – *dezacordul*.

Cele mai multe opțiuni de tip *dezacord* le-a înregistrat afirmația *predarea altor discipline în limba găgăuză ar oferi elevilor mai multe oportunități de angajare în câmpul muncii*.

Unii profesori au preferat să nu răspundă, fie din motivul că nu cunosc esența problemei, fie că au o atitudine rezervată față de această problemă delicată. Această atitudine rezervată a putut fi observată în cadrul întrunirii pe focus grup, dar unii profesori au fost foarte optimiști:

“E o utopie.”

“De ce utopie? Cu ceva timp în urmă chiar predarea limbii găgăuze părea o utopie. Dacă nu începem să facem ceva, atunci într-adevăr va rămîne o utopie.”

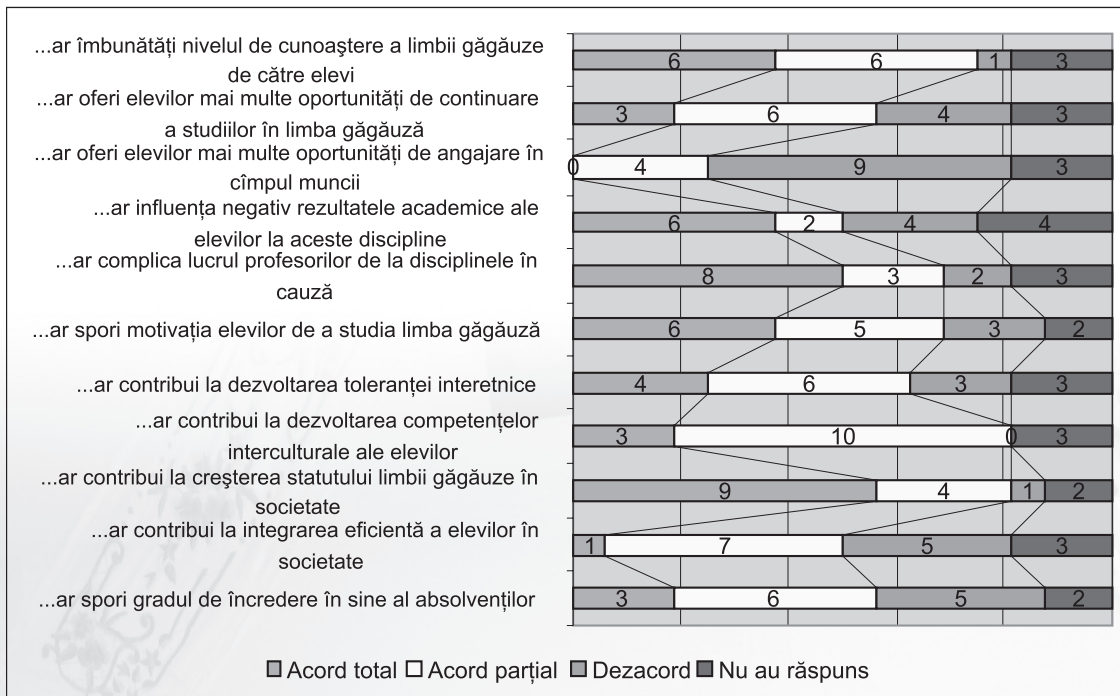
“Cred că primii pași trebuie făcuți la nivel de grădiniță, apoi la nivel de școală primară.”

“Sîntem un popor mic. Nu vād de ce ar trebui să învățăm fizica sau chimia în limba găgăuză: nu avem terminologia respectivă și nimeni n-o să-și continue studiile în limba găgăuză. Pe cînd istoria – da, accept. Ar putea fi predată în limba găgăuză.” (FG)

În același timp, reprezentanții autorităților publice și-au împărtășit unele păreri la acest subiect.

“Ne-am adresat Președintelui Republicii Moldova cu rugămintea de a analiza posibilitatea deschiderii unui liceu moldo-găgăuz la Comrat, unde elevii ar studia limba română și limba găgăuză în profunzime. Pentru aceasta este nevoie nu doar de un spațiu adecvat (am găsit o clădire potrivită), dar și de literatură, de materiale didactice suport, materiale audio și video, de manuale, în special la limba găgăuză.” (APL)

Fig. 36. Opiniile profesorilor de limba și literatura găgăuză privind predarea altor discipline în limba găgăuză

Profesorii consideră **gradul de interes al părinților și elevilor** pentru predarea altor discipline în limba găgăuză ca fiind unul **scăzut**. Cele mai multe opțiuni *dezacord* (în raport cu numărul total al respondenților la limba respectivă) cu afirmațiile privind beneficiile instruirii plurilingve au fost exprimate anume de către profesorii de limba și literatura găgăuză. Majoritatea cadrelor didactice nu cred că predarea altor discipline în limba găgăuză și, implicit, o mai bună cunoaștere a acesteia ar oferi elevilor mai multe oportunități de angajare. Integrarea eficientă a elevilor în societate, de asemenea, nu este sesizată ca fiind în raport direct cu gradul de cunoaștere a limbii găgăuze.

5.4. PROCESUL DE PREDARE-ÎNVĂȚARE-EVALUARE A LIMBII ȘI LITERATURII BULGARE

Număr de elevi chestionați: 45

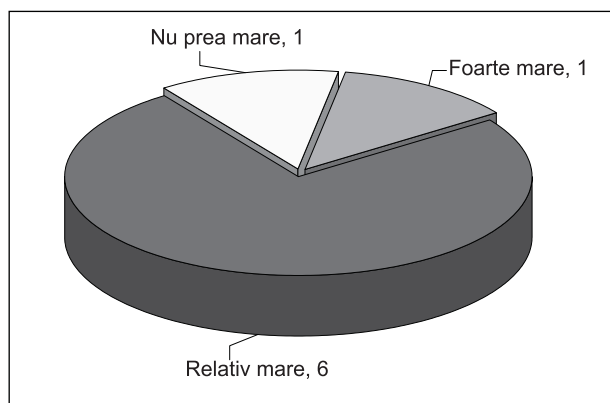
Număr de profesori chestionați: 8

5.4.1. MOTIVAȚIA PENTRU STUDIAREA LIMBII BULGARE

Elevii participanți la studiu conștientizează **importanța cunoașterii limbii bulgare**, cei mai mulți dintre ei afirmând că este *o șansă pentru viitor* – 17 respondenți din 45 și *o necesitate* – 11. Totodată, pentru 8 elevi studierea acestei limbi este *o obligațiune* și doar pentru o mică parte – *o plăcere* – 5. Numărul celor ce consideră că nu au nevoie de limba bulgară este redus – 2 persoane. În același timp, numeroși elevi au semnalat un **interes propriu foarte mare** – 3 sau **relativ mare** – 30 față de acest obiect în școală.

O situație similară este relevată de sinteza chestionarelor completate de **profesori**: 6 persoane din 8 consideră interesul elevilor pentru studierea limbii bulgare ca fiind *relativ mare*.

Fig. 37. Interesul elevilor (opinia profesorilor)

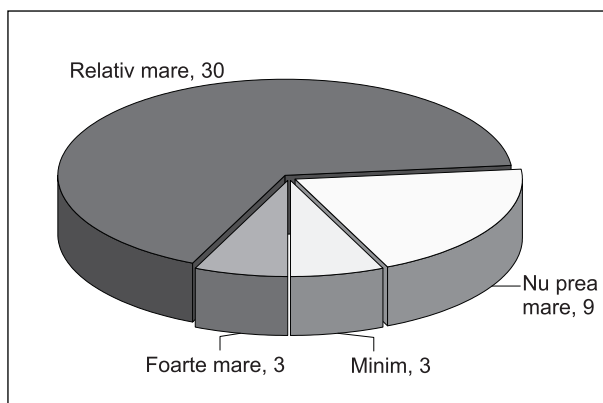
Conform răspunsurilor **elevilor**, interesul personal *foarte mare* sau *relativ mare* este determinat, în special, de *temele propuse în manual* și de *nevoia de a susține un examen la sfârșitul treptei liceale*, precum și de *dorința de a-și continua studiile în limba bulgară* și *necesitatea de a comunica cu vecinii, prietenii*.

„Intenționez să-mi continui studiile în Bulgaria. Ar fi o perspectivă bună pentru mine. Prin urmare, trebuie să cunosc limba bulgară.” (IE)

Profesorii, la rândul lor, consideră că interesul elevilor este alimentat de: *necesitatea susținerii unui examen* – 5 și *dorința de a-și continua studiile în limba bulgară* – 5. De asemenea, au mai fost menționate: *notele; temele interesante din manual; metodele utilizate de profesor și cerințele părinților*.

Interesul *nu prea mare* sau *minim* față de însușirea limbii bulgare, exprimat de 12 din elevii chestionați, este cauzat, în primul rând, de *lipsa de importanță pentru cariera profesională* – 27,3% din opțiuni, motiv urmat de *importanța mică acordată acestei discipline în școală* – 18,2% din opțiuni și de *lipsa posibilităților de comunicare în viața cotidiană*. Aceleași motive au fost indicate și de profesori – interesul redus este generat de *lipsa mediului de comunicare* și de *posibilitatea de a realiza activități cotidiene fără a comunica în limba bulgară*.

Fig. 38. Interesul elevilor pentru studiul limbii bulgare

„Există motivație. Avem copii care vin dintr-un alt capăt de oraș, din suburbii, pentru că sînt motivați să învețe. Îi susțin foarte mult și părinții.” (ID)

„În general, interesul pentru învățatură lipsește. Copiilor nu le place să citească. Nici nu știu unde e biblioteca. Poate elevii din clasele de liceu manifestă un interes mai mare, fiindcă se gîndesc la posibilitatea de a pleca la studii în Bulgaria.” (FG)

„Nu sînt de acord. Am mulți elevi care învață bine, fiindcă, după cum spun ei înșiși, trebuie să-și cunoască limba maternă.” (FG)

După cum se va vedea la capitolul privind necesitatea formării continue, **factorii care contribuie la sporirea motivației elevilor** prezintă un interes deosebit pentru profesori. Faptul că elevii și cadrele didactice au avut ocazia să călătorească în Bulgaria, să se afle, prin imersiune, în mediul de comunicare în limba bulgară a contribuit mult la sporirea motivației.

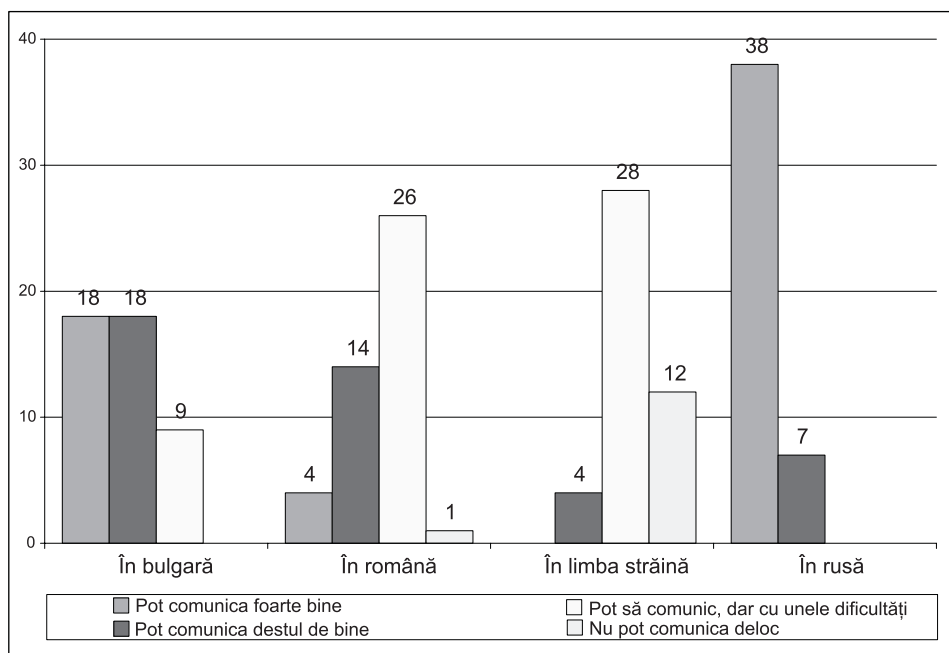
5.4.2. NIVELUL DE CUNOAȘTERE A LIMBII BULGARE

Analiza abilităților de comunicare în limbile studiate, efectuată pe baza chestionarelor completate de **elevi**, indică următoarele: majoritatea au susținut că au abilități bune de **comunicare pe teme cotidiene** în limba bulgară (18 *pot comunica foarte bine* și 18 – *destul de bine*) și doar 9 *întîlnesc dificultăți*. Alta este situația vizavi de abilitățile de comunicare în limba română și în limba străină studiată în școală. Doar 4 elevi comunică *foarte bine* în română și 14 – *destul de bine*, în timp ce 26 – *pot comunica, dar întîlnesc dificultăți*. Și mai modeste sînt abilitățile de comunicare în limba străină – numai 4 elevi *pot comunica destul de bine*, 28 – *pot comunica, dar întîlnesc dificultăți*, iar 12 – *nu pot comunica deloc*. Incomparabile cu rezultatele prezentate mai sus și cel mai înalt apreciate sînt abilitățile de comunicare în limba rusă: 100% respondenți consideră că *pot comunica foarte bine* – 38 și *destul de bine* – 7. Această stare de lucruri se explică prin faptul că, deși limba maternă a multora dintre respondenți este bulgara, în cadrul activităților cotidiene (atît acasă, cît și la școală) elevii comunică, de regulă, în limba de instruire – rusa.

Fig. 39. Abilitățile de comunicare pe teme cotidiene (opinia elevilor, școli cu studierea limbii bulgare)

Analizînd abilitățile elevilor de comunicare în limba bulgară, **profesorii** s-au referit la cîteva aspecte. Astfel:

- 4 consideră că *toți elevii au abilități pentru întreținerea unei discuții pe teme cotidiene*;
- doar 2 cred că *toți elevii au abilități pentru înțelegerea textelor artistice; pentru vizionarea/audierea emisiunilor TV/radio; pentru înțelegerea/completarea actelor oficiale*.

“Notele la limba bulgară sînt mai mari decît la alte discipline. Și rezultatele la olimpiadele școlare au devenit mai bune.” (FG)

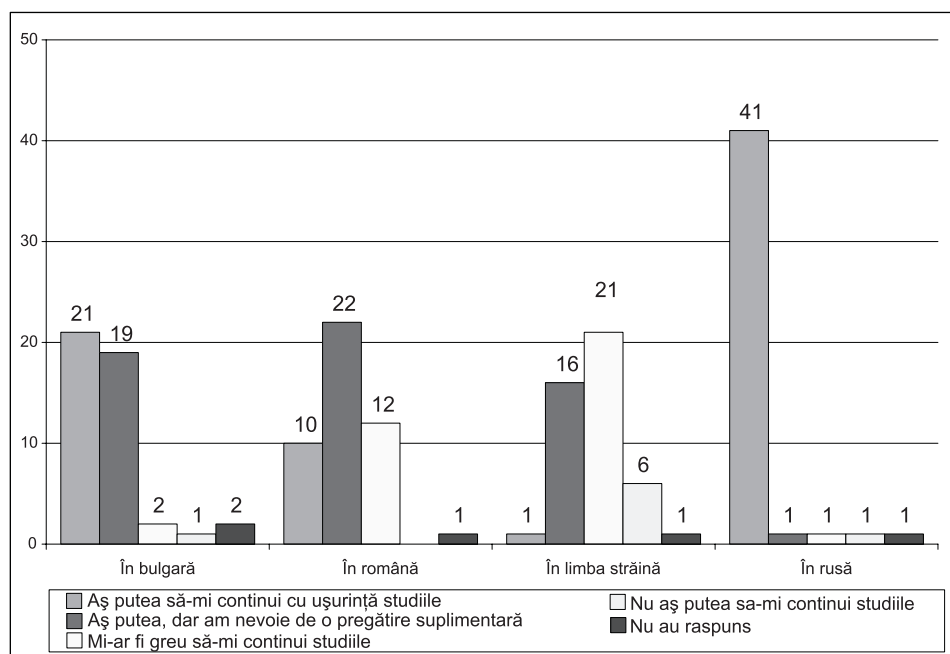
Cu toate acestea, este îmbucurător faptul că toți profesorii intervievați consideră **competențele de comunicare în limba bulgară ale elevilor claselor a IX-a și/sau a XII-a ca fiind mai bune** în comparație cu anii precedenți. Optimizarea acestora a fost influențată, conform opiniilor lor, în primul rînd, de *numărul suficient de ore* – 75% din opțiuni și de *metodele utilizate la ore* – 75%. De asemenea, printre factorii pozitivi figurează: *calitatea manualelor, motivația sporită a elevilor, participarea profesorilor la cursuri de formare continuă, organizarea activităților extracurriculare, pregătirea profesională foarte bună a cadrelor didactice și utilizarea TIC*.

În aceeași ordine de idei, mai mult de jumătate dintre profesorii respondenți (5) au menționat că au *absolvenți care își fac studiile în limba bulgară* (2 – în Republica Moldova, 19 – în

Bulgaria; dintre aceștia, unul a ales specializarea limba și literatura bulgară, ceilalți – alte domenii decît filologia).

Referitor la **continuarea studiilor în limba bulgară**, 21 din **elevi** consideră că ar putea să și le continue cu ușurință, 19 – *ar putea, dar au nevoie de o pregătire suplimentară* și doar unul a indicat că *nu ar putea*. **În limba română ar putea să își facă studiile** mulți dintre elevii respondenți (10 – *cu ușurință*, iar 22 – *cu o pregătire suplimentară*); pentru 12 – *ar fi greu să își continue studiile*, însă nici unul nu a declarat că *nu ar putea să facă acest lucru*. O altă stare de lucruri se înregistrează atunci cînd avem în vedere **competențele de limba străină** – doar un elev *ar putea să își continue studiile cu ușurință*, iar 16 – *ar putea, dar cu o pregătire suplimentară*; în același timp, pentru 21 – *ar fi greu*, iar 6 – *nu ar putea*. Din nou, la polul opus, cu cele mai bune rezultate, se plasează limba rusă, 41 de elevi relevînd faptul că *ar putea să își continue cu ușurință studiile* în această limbă.

Fig. 40. Continuarea studiilor (opinia elevilor, școli cu studierea limbii bulgare)

5.4.3. CURRICULUM, MANUALE, MATERIALE DIDACTICE LA LIMBA ȘI LITERATURA BULGARĂ

La capitolul **corespunderea temelor din curriculum intereselor elevilor**, 3 profesori consideră că acestea corespund *în întregime*, 4 – corespund *în mare parte* și 1 – corespund *în măsură limitată*. În ceea ce privește opinia generală asupra **calității manualelor** de limba bulgară în uz, 5 profesori sînt *pe deplin* satisfăcuți, 2 – satisfăcuți *în mare măsură* și 1 – *nu este satisfăcut*.

Cît privește **părerile elevilor** vizavi de **corespunderea subiectelor propuse intereselor lor**, se conturează o altă imagine decît în cazul profesorilor. Astfel, doar 2 elevi au semnalat că subiectele corespund *în întregime*, 23 – corespund *în mare parte*, iar 18 – corespund, *dar în măsură limitată*. 2 elevi au optat pentru varianta *nu corespund*.

Fig. 41. Corespondența subiecte-interesele elevilor (opinia profesorilor, limba și literatura bulgară)

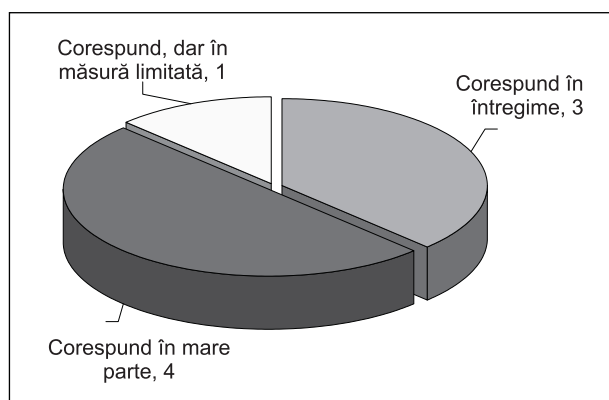
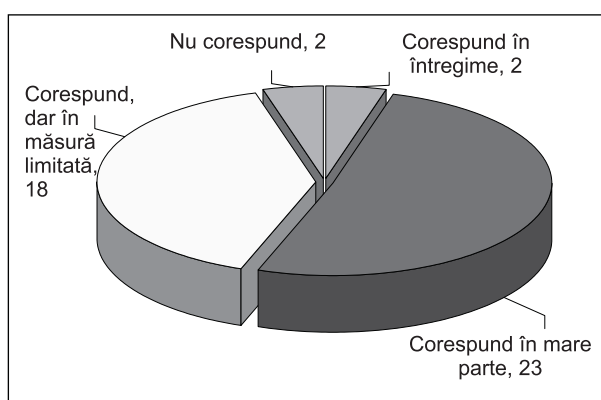

Fig. 42. Corespondența subiecte-interesele elevilor (opinia elevilor, limba și literatura bulgară)

Fiind rugați să indice temele care le-au plăcut mai mult, elevii au optat după cum urmează (în ordine descrescîndă): *texte din literatura clasică* – 26,9%; *teme ce țin de studiul limbii* (gramatică, ortografie, punctuație, lexic, stiluri) – 24,7%; *relații interumane* (prietenie, dragoste, caracter, comunicare părinți-copii) – 5,4%; *istorie* 5,4%; *istoria Bulgariei, tradițiile, cultura* – 5,4%.

Solicitați să numească câteva teme pe care nu le-au studiat, dar pe care ar fi vrut să le studieze în cadrul orelor de limba bulgară, elevii au menționat teme ce se încadrează în următoarele arii tematice: *istoria Bulgariei, tradiții, cultură* – 16,3% din propuneri; *teme privind studiul limbii* (gramatică, ortografie, punctuație, lexic, stiluri) – 10,2%; *studiul textelor din literatura contemporană* – 8,2%; *Moldova – patria mea, patriotism* – 8,2%.

„Curriculumul și manualele sînt foarte bune. Aș dori să menționez că unele manuale elaborate la noi sînt mai interesante și mai bune decît cele aduse din Bulgaria. Ele se bazează pe noi metodologii, pe principiul integrării conținuturilor de limbă cu cele de literatură.” (FG)

5.4.4. DIVERSITATEA MATERIALELOR ȘI MIJLOACELOR DIDACTICE LA ORELE DE LIMBA ȘI LITERATURA BULGARĂ

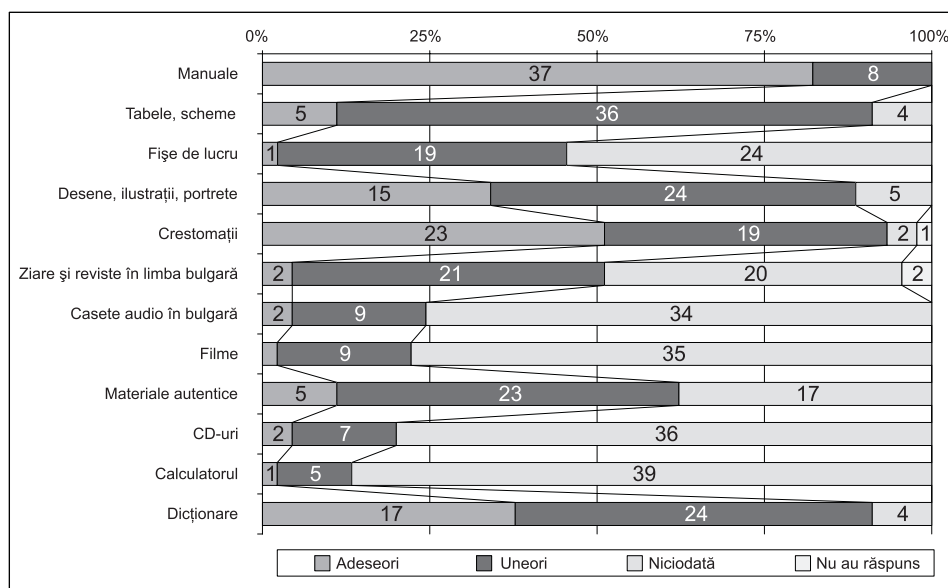
Referindu-se la **diversitatea și frecvența utilizării materialelor și mijloacelor didactice suport** în cadrul lecțiilor, elevii participanți la studiu au notat că predomină cele *tradiționale*:

- manualul – indicat ca *folosit adeseori* de 37 de elevi;
- *dicționarele și culegerile de texte* – 17;
- *crestomațiile* – 23;
- *desene, ilustrații, portrete* – 15.

Alte materiale și mijloace – *fișele de lucru, revistele sau ziarele în limba bulgară, casetele video, audio, filmele, CD-urile, materialele autentice și calculatorul* – au fost marcate cu răspunsul *adeseori* de un procent foarte mic de elevi. La rubrica *niciodată* cele mai multe voturi le-au înregistrat: *calculatorul, CD-urile, filmele, casetele audio, ziarele și revistele în limba bulgară, fișele de lucru*.

Fig. 43. Utilizarea materialelor și mijloacelor didactice la lecțiile de limba și literatura bulgară (opinia elevilor)

Conform răspunsurilor **profesorilor**, în afară de manual, sînt utilizate *deseori*: *culegerile de exerciții, culegerile de teste, crestomațiile, dicționarele și mai rar – fișele de lucru, articolele din ziare și reviste, casetele cu înregistrări audio*. Cele mai nepopulare sînt *materialele netradiționale*: 4 profesori din 8 nu au folosit *niciodată* materiale autentice (diferite obiecte, etichete etc.); 6 nu au folosit *niciodată* CD-uri și prezențări Power Point.

„Am câteva CD-uri cu poezii, cîntece și filme. Dar player-ul din școală nu funcționează. Deci nu pot utiliza aceste materiale.” (FG)

„Avem multă literatură artistică. Ministerul Învățămîntului din Bulgaria ne-a ajutat în acest plan. De asemenea, avem o colecție mare de CD-uri cu opere literare, precum și filme artistice și documentare.” (ID)

În concluzie, se poate afirma că în școlile investigate profesorii **aplică în special materialele tradiționale**. Comparînd datele furnizate de elevi cu cele furnizate de profesori, observăm că aceștia din urmă susțin mai des că folosesc materialele *netradiționale*.

5.4.5. ASPECTE DIDACTICE ȘI PSIHOPEDAGOGICE. SCHIMBĂRI DORITE LA LECȚIILE DE LIMBA ȘI LITERATURA BULGARĂ

La întrebarea **ce le place mai mult la lecțiile de limba și literatura bulgară**, elevii au răspuns următoarele:

- metodele utilizate de profesori – 27,5% din totalul de opțiuni cumulate;
- atitudinea profesorilor față de elevi – 26,2%;
- temele abordate – 22,5%.

De asemenea, un număr mic de elevi au indicat atmosfera de la ore – 11,2%.

Solicitați să indice **ce ar schimba la ore**, respondenții au pledat pentru:

- manuale – 36,4%;
- temele abordate – 30,3%;
- atmosfera – 16,7%.

Metodele utilizate au fost menționate de un număr mai mic de elevi.

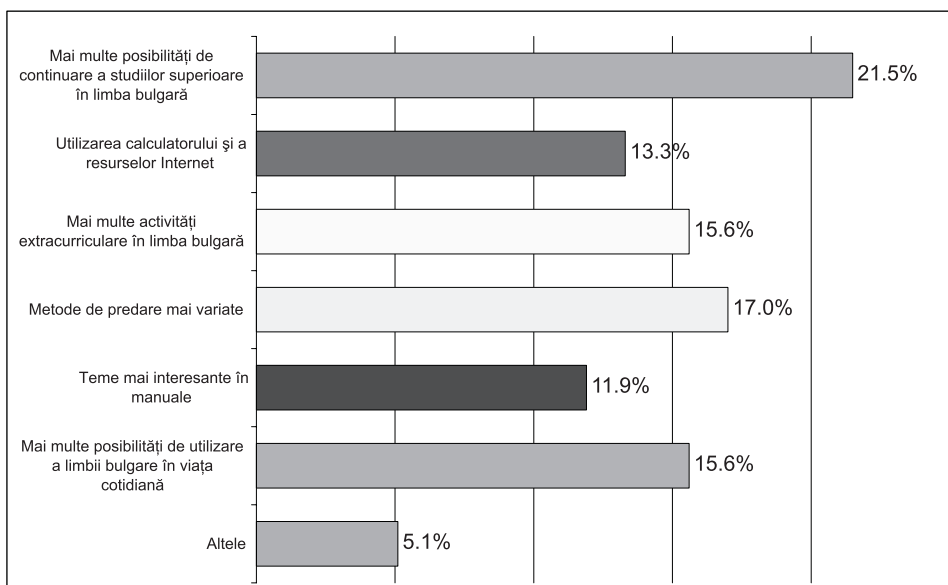
Alte aspecte psihopedagogice ale procesului de predare a limbii și literaturii bulgare, analizate în cadrul studiului pe baza chestionării elevilor, au relevat următoarele:

- atitudinea profesorului față de elevi a fost apreciată ca fiind *corectă întotdeauna* – de 30 de respondenți și *uneori* – de 12. Doar 2 elevi au notat că aceasta *nu este corectă niciodată*;
- acordarea notelor a fost indicată ca fiind *obiectivă întotdeauna* – 32 sau *obiectivă uneori* – 11; opțiunea *niciodată* nu a fost selectată de nici un rersondent;
- metodele de predare au fost estimate ca fiind *interesante, interactive întotdeauna* – de 26 de respondenți și *uneori* – de 15, în comparație cu 3 care au optat pentru varianta *niciodată*;
- un număr semnificativ de elevi au susținut că *stilul de predare al profesorului este democratic întotdeauna* – 18 și, respectiv, *democratic uneori* – 22. Pentru *niciodată* au optat 2 respondenți;
- în ceea ce privește *temele pentru acasă*, o bună parte dintre respondenți le-au apreciat ca fiind *întotdeauna variate și interesante* – 18, cei mai mulți alegând varianta *uneori* – 24, în timp ce pentru *niciodată* au optat 2 elevi;

- în același timp, 6 copii au menționat că *temele de casă sînt complicate și necesită mult timp întotdeauna*, 29 – *uneori*, iar 9 s-au pronunțat pentru varianta *niciodată*;
- lucrările de control, testele de evaluare au fost apreciate ca fiind *ușoare uneori* de către marea majoritate a respondenților – 33, pe cînd pentru variante *întotdeauna ușoare* au optat 3, iar pentru *niciodată ușoare* – 8.
- mai mult de o jumătate dintre respondenți (26) au afirmat că *pot aplica întotdeauna în viața de toate zilele cele studiate în cadrul orelor de limba bulgară*, 16 – doar *uneori*, iar 2 – *niciodată*.

Răspunsurile elevilor la întrebarea **ce i-ar ajuta să obțină rezultate mai bune în învățarea limbii bulgare** sînt prezentate în figura imediat următoare.

Fig. 44. Factorii care pot contribui la îmbunătățirea abilităților de comunicare în limba bulgară (opinia elevilor)

În cadrul interviurilor, au fost relatate experiențe care au contribuit la optimizarea nivelului de cunoaștere a limbii bulgare.

„Elevii din liceul nostru beneficiază de o practică lingvistică. Anual, ei au posibilitate să călătorească, timp de 3 săptămîni, în Bulgaria.” (ID)

“Cîțiva dintre elevii noștri au fost anul acesta în Bulgaria. Ei au participat la excursii și au asistat la cîteva lecții de istorie și literatură. A crescut atît interesul lor, cît și nivelul de posedare a limbii. La întoarcere, au început să comunice între ei în limba bulgară, nu în rusă.” (FG)

5.4.6. EVALUAREA LA LIMBA ȘI LITERATURA BULGARĂ

Părerile **elevilor-respondenți** privind modul de organizare a examenului (oral, scris, combinat) au fost următoarele:

- 19 elevi s-au pronunțat pentru examenul *scris*, deoarece:
  - este mai ușor să îți exprimi gîndurile/să răspunzi la întrebări;
  - este mai ușor de susținut;
  - se oferă mai mult timp;
  - este mai ușor să te concentrezi.
- 11 elevi au optat pentru examenul *oral*, întrucît:
  - este mai ușor să te exprimi sau să răspunzi la întrebări;

– profesorul înțelege mai bine ce cunoaște elevul.

- 15 elevi sînt în favoarea examenului combinat, *scris* și *oral*, fiindcă:
  - se evaluează competențele de comunicare orală și scrisă;
  - profesorul înțelege mai bine ce cunoaște elevul, este mai obiectiv.

5 profesori au optat pentru examenul combinat, *scris* și *oral*; 1 profesor ar prefera examenul *oral*, iar 2 – examenul *scris*.

În cadrul interviului de grup, profesorii s-au declarat în favoarea examenului combinat, oral și scris, dar au menționat stresul pe care îl cauzează organizarea ambelor probe în aceeași zi.

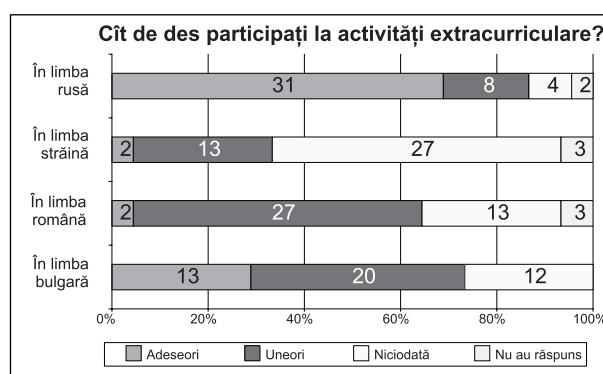
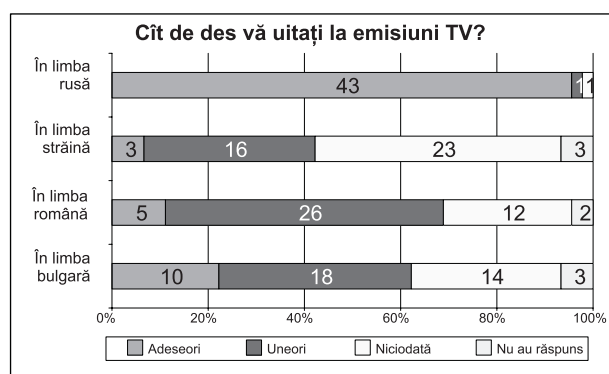
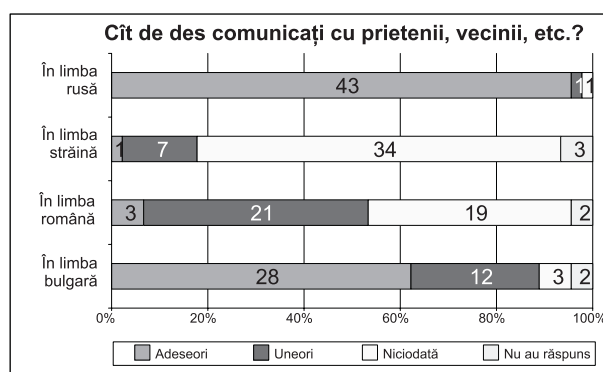
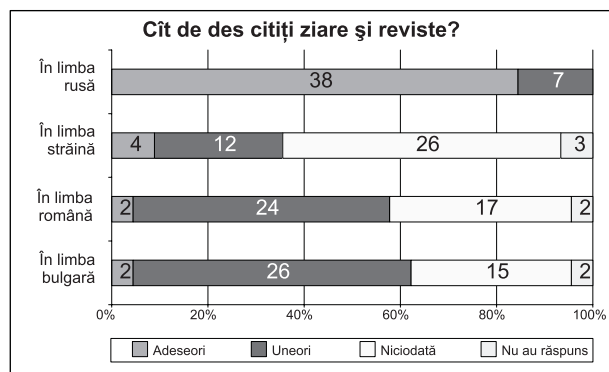
5.4.7. MEDIU ȘI APLICARE (MEDIUL DE COMUNICARE ÎN LIMBA BULGARĂ ÎN AFARA ORELOR)

Cît privește **utilizarea limbii bulgare în afara orelor**, situația este aproape similară cu cea a limbii române. Majoritatea respondenților folosesc limba bulgară doar *uneori*, însă un procent important îl acumulează și răspunsurile de la varianta *niciodată*. Astfel, citesc *ziare și reviste în această limbă uneori* – 26 de respondenți, *niciodată* – 15; citesc *literatură artistică* – 24, nu citesc *niciodată* – 5; *ascultă radioul uneori* – 15, nu-l *ascultă niciodată* – 19; *vizionează emisiuni TV uneori* – 18 respondenți, *niciodată* – 14; *accesează pagini Internet uneori* – 20 de elevi, însă nu fac acest lucru *niciodată* – 16; *participă la activități extracurriculare uneori* – 20 de respondenți, nu merg la astfel de activități *niciodată* – 12. Numai în *comunicarea cu prietenii* de elevii folosesc limba bulgară *adeseori* – 28, ceea ce constituie un moment pozitiv.

Itemii privind **posibilitățile de aplicare în viață a cunoștințelor de limbă bulgară**, abordate în comparație cu cele de limbă rusă sau limbă străină (engleză, franceză, germană) au confirmat, din nou, o situație caracteristică pentru minoritățile din Republica Moldova.

- Aproximativ o jumătate dintre elevi utilizează româna *uneori*, pentru a realiza următoarele acțiuni: *citesc ziare și reviste* – 24; *citesc literatură artistică* – 25; *ascultă radioul* – 20; *privesc televizorul* – 26; *caută informații pe Internet* – 23; *discută cu vecinii, prietenii* – 21; *participă la activități extracurriculare* – 27. Rezultatele sînt ceva mai bune decît în cazul elevilor reprezentanți ai altor minorități. Cu toate acestea, în foarte multe cazuri limba română nu este folosită *niciodată*.
- Limba rusă acumulează cele mai mari valori la categoria *adeseori*: *citesc ziare și reviste* – 38 din elevii care studiază bulgara; *citesc literatură artistică* – 38; *ascultă radioul* – 38; *vizionează emisiuni TV* – 43; *accesează pagini Internet* – 36; *comunică cu prietenii* – 37; *participă la activități extracurriculare* – 31 de respondenți.
- Din nou, limba străină este cea care a înregistrat cele mai mari cifre la categoria *niciodată*: *nu citesc ziare și reviste în limba străină* – 26 de elevi; *nu citesc literatură artistică* – 18; *nu accesează pagini Internet* – 17; *nu participă la activități extracurriculare* – 27 de respondenți.

Fig. 45. Aplicarea cunoștințelor de limba bulgară în afara lecțiilor

De menționat că situația caracteristică și pentru celelalte limbi ale minorităților etnice din Republica Moldova, cu excepția limbii ruse, la capitolul mass-media, oferta în limba bulgară este foarte limitată. Oferta în limba română este mult mai mare, dar nivelul de aplicare în viața de zi cu zi a competențelor de limba maternă și a celor de limba română este practic același, și mult mai jos decât pentru limba rusă.

5.4.8. FORMAREA CONTINUĂ A CADRELOR DIDACTICE DE LIMBA ȘI LITERATURA BULGARĂ

5.4.8.1. Participarea la cursurile de formare

- Doar jumătate (4) dintre **profesorii de limba și literatura bulgară** chestionați au participat la programe de perfecționare, alții (4) nu au beneficiat niciodată de astfel de servicii de formare.
- Motivele neparticipării: *sînt proaspăt absolvent al facultății; nu am avut informații despre asemenea cursuri.*
- Toate programele s-au desfășurat relativ recent (în ultimii 5 ani). Din 9 programe menționate, doar 2 au ținut de metodică predării limbii bulgare, celelalte 7 – de alte domenii.
- Au fost indicate 7 cursuri organizate peste hotare (în Bulgaria), 1 program – la nivel regional și 1 – la nivel republican. Nici o activitate din cele semnalate nu s-a desfășurat în cadrul școlii. Printre instituțiile

care au oferit formare figurează IȘE, MET și Centrul pentru Problemele Minorităților.

5.4.8.2. Literatura metodologică necesară

În cazul **limbii și literaturii bulgare**, profesorii au enumerat următoarele domenii în care ar avea nevoie de literatură metodică (în ordine descrescătoare a preferințelor):

- utilizarea materialelor autentice;
- culegeri de activități pentru dezvoltarea celor patru deprinderi integratoare;
- seturi de proiecte didactice model;
- utilizarea calculatorului/TIC la ore;
- evaluarea. Modalități tradiționale și netradiționale;
- culegeri de jocuri didactice;
- predarea limbii la nivel avansat;
- predarea limbii pentru începători.

“Nu avem literatură metodologică, doar manuale.”
 “Cînd am participat la cursuri de formare desfășurate în Bulgaria, am primit gratuit mai multe cărți; ghiduri ale profesorului, portrete ale unor scriitori. Deci, avem ceva materiale.”
 ”Am rugat părinții care pleacă des în Bulgaria să cumpere materiale.” (FG)

5.4.8.3. Subiectele solicitate pentru programele de formare continuă

La **limba și literatura bulgară**, lista de priorități pentru subiectele solicitate de către profesori pentru eventuale programe de formare a inclus:

- metode interactive de predare-învățare-evaluare;
- utilizarea materialelor didactice suport;
- evaluarea, metode și tehnici eficiente de evaluare;
- activități pentru dezvoltarea celor patru deprinderi integratoare;
- recomandări pentru sporirea motivației elevilor;
- activități extracurriculare;
- predarea la nivel liceal.

5.4.8.4. Interesul pentru programe de formare continuă la distanță

Profesorii au manifestat interes pentru eventuale **programe de formare la distanță prin Internet**, majoritatea (5) indicînd însă că nu au cunoștințele necesare pentru a participa la asemenea cursuri. Doar 1 persoană este pregătită să participe, iar 2 au recunoscut că nu știu în ce constă o astfel de formare.

Toți cei 8 participanții la studiu ar fi interesați să participe la un **program de formare la distanță prin intermediul unei publicații pedagogice**.

Profesorii participanți la interviul de grup ar prefera însă formarea directă.

„În timpul vacanțelor de primăvară și de iarnă, în loc să stăm în școală degeaba, mai bine am face ceva folositor.”
 “Învățarea la distanță oferă posibilitatea de a fi și la serviciu, și cu familia, dar calitatea instruirii nu este aceeași. E mai bine să auzi și să vezi totul direct.” (FG)

5.4.9. IMPORTANȚA ACORDATĂ STUDIULUI LIMBII BULGARE. SCHIMBĂRI NECESARE. RESURSE

5.4.9.1. Percepția de către cadrele didactice a importanței acordate studiului limbii bulgare în societate

În opinia **profesorilor**, cel mai mare interes pentru studiul **limbii și literaturii bulgare** este demonstrat de administrația școlară, iar cel mai mic – de către părinți.

5.4.9.2. Schimbările necesare pentru îmbunătățirea nivelului de cunoaștere a limbii bulgare

Cu referire la domeniul care necesită, în mod prioritar, o schimbare calitativă, profesorii de **limba și literatura bulgară** au indicat: *stimularea și sprijinul cadrelor didactice; curriculumul școlar, manualele și materialele didactice; formarea continuă a cadrelor didactice*. Alte domenii sînt notate în tabelul ce urmează, conform opțiunilor acumulate:

Fig. 46. Atitudinea față de studiul limbii bulgare în societate (opinia profesorilor)

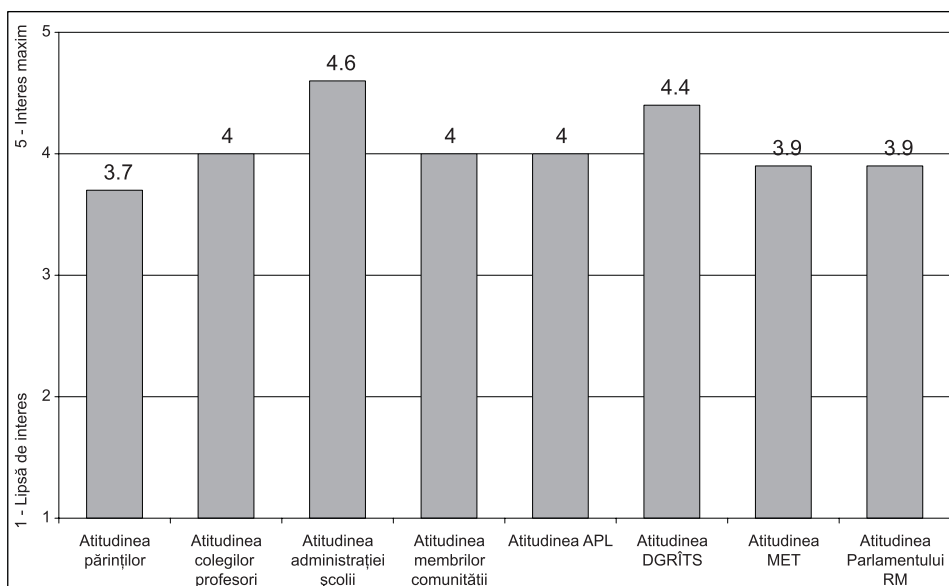

Fig. 47. Schimbări necesare pentru îmbunătățirea nivelului de cunoaștere a limbii bulgare

Pentru a îmbunătăți cunoașterea limbii bulgare de către elevi, ar trebui făcute schimbări la nivel de:	Indicatorul sintetic al importanței
formare profesională continuă a cadrelor didactice	37,50
curriculum școlar, manuale și materiale didactice	37,50
promovare a limbii prin intermediul mass-media	34,38
stimulare și sprijin al cadrelor didactice	34,38
politici educaționale	31,25
politică națională	21,88
pregătire inițială a cadrelor didactice în facultate	21,88
alte	6,25
planuri de învățământ	0,00

5.4.9.3. Resurse didactice și informaționale

La acest capitol, studiul a relevat următoarele:

- 5 profesori au indicat un deficit de manuale, în special pentru clasele X-XII.
- Numărul de opere literare disponibile în bibliotecă este redus. 3 profesori din 8 au afirmat că sînt satisfăcuți de ceea ce oferă bibliotecile, 3 au menționat insuficiența literaturii artistice în limba bulgară, iar 1 – lipsa acesteia.
- Deși toate școlile sînt dotate cu calculatoare, acestea sînt utilizate în scopul pregătirii pentru lecții sau predării în foarte puține cazuri (2 profesori).
- O situație similară se atestă și în cazul conexiunii la Internet. Deși 6 școli dispun de conectare la Internet, numai 1 profesor utilizează această sursă pentru a se pregăti de lecții.
- Doar 6 din instituțiile vizitate dispun de cabinete de limba și literatura bulgară.

“Nu avem manuale pentru clasele de liceu. Trebuie să scriem totul la dictarea profesorului, să facem conspecte. Avem mai puțin timp pentru altfel de activități în cadrul lecțiilor.” (IE)

“La nivel de liceu, avem curriculum, dar nu avem manuale. Pînă în clasa a IX-a, calitatea predării este foarte bună, dar în clasele liceale nu avem cu ce lucra. Avem cîteva manuale vechi din Bulgaria, dar ele nu corespund cerințelor curriculumului nostru. Este foarte dificil.” (FG)

Deși, conform percepției generale a respondenților-profesori, gradul de interes al actorilor implicați, inclusiv al factorilor de decizie, este destul de mare, observăm că sprijinul acordat acestui domeniu este insuficient.

5.4.10. PREDAREA ALTOR DISCIPLINE ÎN LIMBA BULGARĂ

Peste 65% din elevii participanți la studiu afirmă că studierea altor obiecte în limba bulgară *i-ar ajuta să însușească această limbă mai bine*: 6 – foarte mult, 24 – în suficientă măsură. 11 respondenți consideră că predarea altor obiecte în limba bulgară *nu i-ar ajuta prea mult* să își îmbunătățească abilitățile de comunicare, iar 4 – că *nu i-ar ajuta deloc*.

“Cred că studierea altor discipline școlare în limba bulgară ne-ar ajuta, fiindcă am avea posibilitatea să comunicăm mai mult în această limbă, iar vocabularul nostru s-ar îmbunătăți.” (IE)

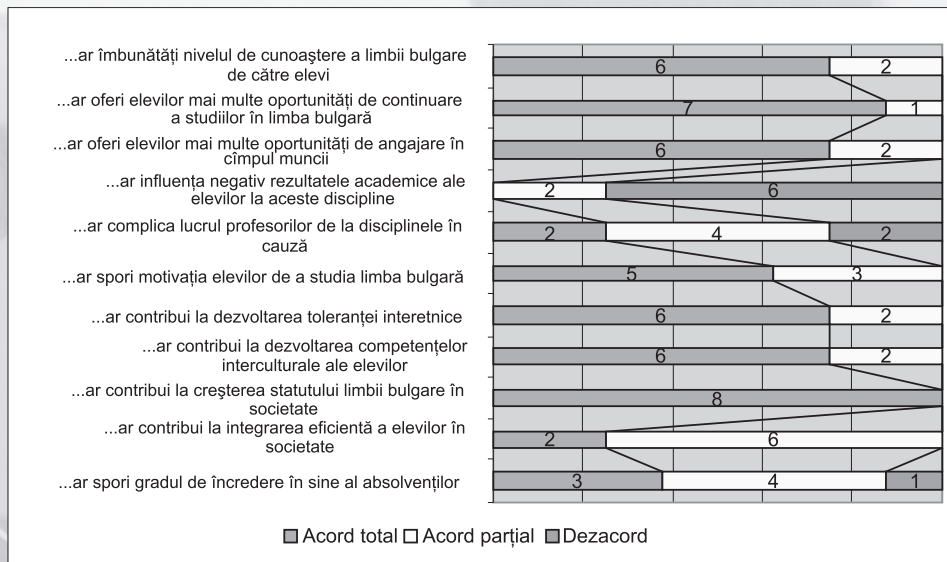
Jumătate din cei 8 profesori respondenți au susținut că școlile în care activează nu au un plan individual care să prevadă predarea mai multor discipline în limba bulgară, iar cealaltă jumătate – că ar avea un astfel de plan, dar singura disciplină menționată este “Istoria și cultura poporului bulgar”. Totuși, important este faptul că în toate școlile reprezentate de participanții la studiu sînt profesori de alte discipline care cunosc limba bulgară. Acest indiciu denotă că nu lipsa profesorilor vorbitori de bulgară este motivul pentru care în școlile unde învață copiii bulgari se predau puține obiecte în limba lor maternă.

Referitor la **interesul părinților** vizavi de respectivul model de predare, 3 profesori consideră că *majoritatea dintre ei ar fi interesați*, 4 – că acesta ar prezenta interes pentru *mai puțin de jumătate din părinți*, iar 1 profesor – că *nu ar fi interesat nici un părinte*.

Referitor la **interesul elevilor**, 3 respondenți consideră că *majoritatea ar fi interesați* și 5 – că *mai puțin de jumătate din elevi ar fi interesați* de respectiva schimbare.

În același context, evaluarea atitudinii profesorilor privind predarea altor discipline în limba bulgară relevă faptul că majoritatea salută ideea și că materializarea acesteia ar avea o serie de efecte pozitive (*vezi figura de mai jos*).

Fig. 48. Opiniile profesorilor de limba și literatura bulgară privind predarea altor discipline în limba bulgară

Majoritatea covârșitoare a profesorilor de limba și literatura bulgară care au completat chestionarele consideră că predarea altor discipline în limba bulgară poate prezenta pentru elevi doar avantaje. Cu toate acestea, profesorii participanți la interviul de grup au fost destul de sceptici, deoarece, în opinia lor, cadrele didactice nu sînt pregătite pentru instruirea multilingvă, iar elevii oricum își continue studiile în limba română și, mai ales, în limba rusă.

5.5. PROCESUL DE PREDARE-ÎNVĂȚARE-EVALUARE A LIMBII ȘI LITERATURII RUSE

Număr de elevi chestionați: 154

Număr de profesori chestionați: 28

5.5.1. MOTIVAȚIA PENTRU STUDIAREA LIMBII RUSE

Limba rusă este, *de facto*, limba de instruire și una dintre disciplinele de bază în școlile alolingve din Republica Moldova. La capitolul **conștientizarea importanței studierii acestei limbi**, elevii participanți la studiu au menționat că *este o necesitate* – 39,5%; *o șansă pentru viitor* – 24,3% și doar pentru 15,1% – *o plăcere* (indiciu al unei motivații intrinsece, mai mare decât în cazul limbilor analizate anterior). Au fost indicate și alte motive: *este limba maternă sau limba în care se comunică în familie, este o datorie, sentimentul de patriotism (?), e plăcut să primești note mari, este inclusă în programa școlară, este limba de comunicare.*

Interesul pentru studierea limbii ruse este calificat de 26,1% din elevi ca fiind *foarte mare*, opinie cu care sînt de acord doar 2 din profesori. Majoritatea profesorilor (20) au menționat că interesul elevilor este *relativ mare*.

Fig. 49. Interesul elevilor pentru studierea limbii ruse

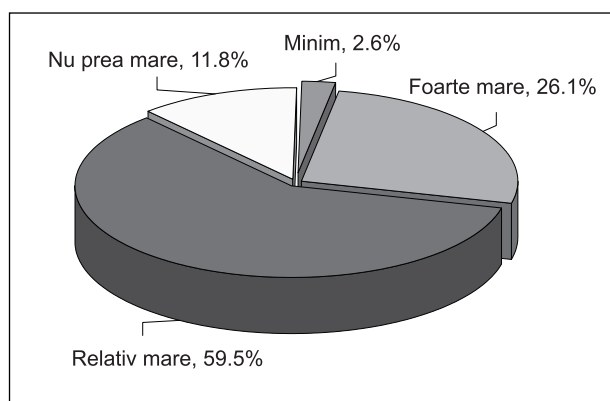
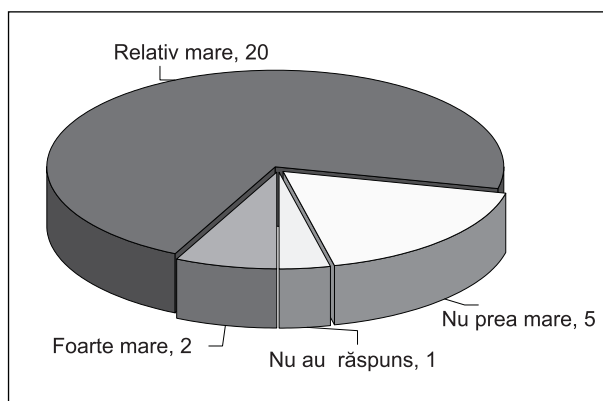

Fig. 50. Interesul elevilor (opinia profesorilor)

„Voi expune un fapt foarte trist: interesul pentru învățatură e tot mai scăzut. Unicul factor motivațional sînt examenele.”

„Marea majoritate a elevilor manifestă un interes redus. Ei se mulțumesc doar cu ceea ce le oferim la lecții. Nu doresc să facă ceva de sine stătător.” (FG)

„Am rugat elevii să completeze un chestionar cu opțiuni multiple privind factorii motivaționali. Marea majoritate nu au selectat examenele sau dezvoltarea carierei, dar dorința de a deveni o persoană cultivată, educată. Cred că au fost sinceri.” (FG)

Conform opiniilor **elevilor**, *interesul mare și relativ mare* este condiționat, în primul rînd, de *temele interesante propuse în manual* – 27,2%; **profesorii** însă susțin că acest lucru este influențat de *dorința discipolilor de a-și continua studiile în limba rusă*. Al doilea factor care determină un interes sporit, indicat de elevi, dar și de profesori, este *ne-*

voia de a susține un examen – 22,1% și, respectiv, 24,6%. Printre alte opțiuni enumerate de elevi figurează: *nevoia de a comunica cu prietenii, vecinii* – 15,1% și *notele* – 10,3%, iar profesorii au adăugat și *importanța pentru activitățile cotidiene* – 16,9%. Mai rar, au fost menționați următorii factori: *necesitatea de a fi înțeles în comunicare, nevoia de a avea o exprimare coerentă; dragostea față de limbă și istorie; interesul pentru cunoașterea culturii și a artei poporului rus; importanța și necesitatea cunoașterii limbii ruse pentru viitor (elevi); importanța cunoașterii limbii ruse literare, importanța pentru păstrarea tradițiilor (profesorii).*

14,4% din elevi și 5 profesori consideră că **interesul pentru studierea acestei limbi este nu prea mare sau minim**. Această situație este condiționată, conform opiniilor elevilor, de faptul că *respectivei discipline i se acordă în școală o atenție mică* – 28,1%; *temele propuse în manual sînt neinteresante* – 25% și *metodele folosite de profesor sînt plictisitoare* – 12,5%. Cadrele didactice însă văd motivele interesului scăzut, în primul rînd, în *lipsa de cerințe din*

partea părinților – 13, alți factori avînd o importanță mai mică: *metodele utilizate la ore; activitățile cotidiene realizate fără utilizarea limbii ruse; obținerea unui serviciu bine plătit fără a cunoaște limba rusă; lipsa mediului de comunicare în limba rusă; lipsa manualelor; nedorința de a studia; teme dificile etc.*

Profesorii au o reprezentare cu totul diferită de cea a elevilor privind gradul de interes manifestat de elevi și factorii care îi motivează. Cauzele interesului scăzut menționate de elevi ne conduc spre concluzia că ar trebui examinate mai atent cel puțin cîteva probleme: **gradul de concordanță între conținutul propus în manuale și interesele elevilor, gradul de corespundere a strategiilor și metodelor de lucru aplicate de profesori rigorilor moderne** (sînt interactive, centrate pe elev, pe rezolvare de probleme etc.).

5.5.2. NIVELUL DE CUNOAȘTERE A LIMBII RUSE

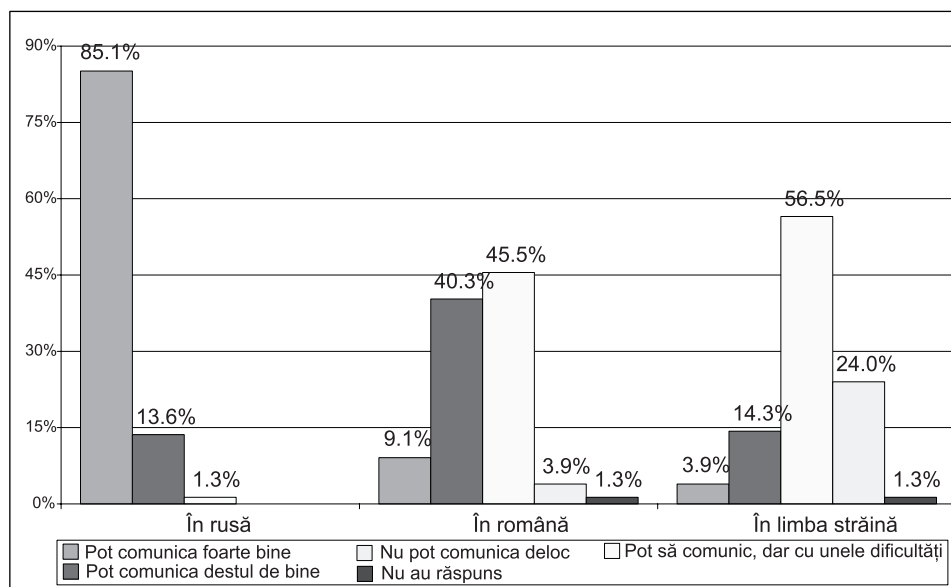
Majoritatea elevilor chestionați **consideră că au suficiente cunoștințe pentru a comunica pe teme cotidiene în limba rusă**, 85,1% afirmînd că pot face acest lucru *foarte bine* și 13,0% – *destul de bine*.

Cît privește **comunicarea în alte limbi** studiate în școală, rezultatele sînt următoarele: 50% din elevi *pot comunica bine și foarte bine în limba română* și doar 14,5% – *în limba străină*; 46,1% – *pot comunica în limba română, dar întîlnesc unele dificultăți*; 57,2% – *pot comunica în limba străină, dar întîlnesc unele dificultăți*; 3,9% – *nu pot comunica în limba română* și 24,3% – *nu pot comunica în limba străină*.

Fig. 51. Abilitățile de comunicare pe teme cotidiene (opinia elevilor, școli cu instruire în limba rusă)

Opiniile profesorilor privind **competențele de comunicare în limba rusă** se constituie după cum urmează:

- toți absolvenții școlii au suficiente abilități pentru *întreținerea unei discuții pe teme cotidiene* – 25;
- toți absolvenții școlii au suficiente abilități pentru *înțelegerea textelor artistice* – 25;
- toți absolvenții școlii au suficiente abilități pentru *vizionarea/audierea emisiunilor TV/radio* – 27;
- toți absolvenții școlii au suficiente abilități pentru *înțelegerea/completarea actelor oficiale* – 22.

Așadar, în cazul limbii ruse, întrucît aceasta nu este doar o disciplină de studiu, ci și limba de instruire, competențele elevilor pe parametri analizați sînt considerate ca fiind mai avansate decît în cazul celorlalte limbi.

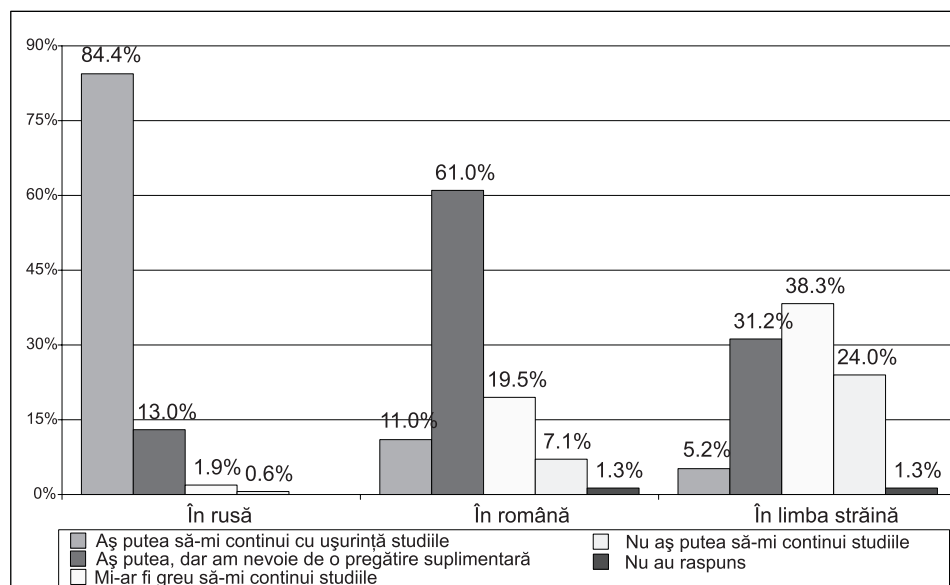
Referitor la **progresul** elevilor claselor a IX-a și/sau a XII-a privind **competențele de comunicare în limba rusă**, 19 profesori constată **o îmbunătățire în comparație cu anii precedenți**, situație favorizată, în special, de *metodele eficiente folosite la lecții, de existența mediului de comunicare și de motivația sporită a elevilor*.

Spre deosebire de celelalte limbi studiate, **competențele elevilor sînt mai puțin bune**, afirmă circa o treime din profesorii

de rusă – 9. Această situație este generată, în primul rând, de *numărul mic de ore și de calitatea manualelor*; în al doilea rând, de *neutilizarea TIC* și, în al treilea rând, de *motivația redusă a elevilor, de atitudinea indiferentă a părinților față de studiul limbii ruse*.

Referindu-se la **continuarea studiilor** într-o limbă sau alta, 84,4% din elevii care învață în școlile cu predare în **limba rusă** au indicat că *ar putea să își continue studiile cu ușurință în această limbă*.

Fig. 52. Continuarea studiilor (opinia elevilor, școli cu instruire în limba rusă)

Cît privește **continuarea studiilor în limba română**, 19,7% din elevi au susținut că le-ar fi *foarte greu*; 61,8% – că *ar putea, dar au nevoie de pregătire suplimentară*, și doar 11,2% – că *ar putea să le continue cu ușurință*.

“Am asistat azi la o lecție de limba română la clasa a XII-a, unde sînt dirigintă. Elevii au discutat asupra unor aspecte, probleme filozofice! Sînt personalități deja formate și, printre altele, vorbesc foarte bine limba română. Un lucru minunat! Mi-am spus: „În sfîrșit, în școlile cu predare în limba rusă limba română este învățată în așa mod încît elevii își exprimă liber opinia despre orice subiect.”

“Dacă elevul va poseda limba de stat ca pe cea maternă, va fi mult mai solicitat decît un elev dintr-o școală cu instruire în limba română căruia nu i s-a predat rusa la nivel. Elevii noștri ar putea fi mult mai competitivi.” (FG)

Rezultatele vizînd cunoștințele și competențele de comunicare **în limba străină** sînt mai modeste: 31,6% din elevii chestionați *ar putea să își urmeze studiile, dar cu o pregătire suplimentară*, pentru 38,8% – *ar fi greu*, iar 24,3% – *nu ar putea să facă acest lucru*.

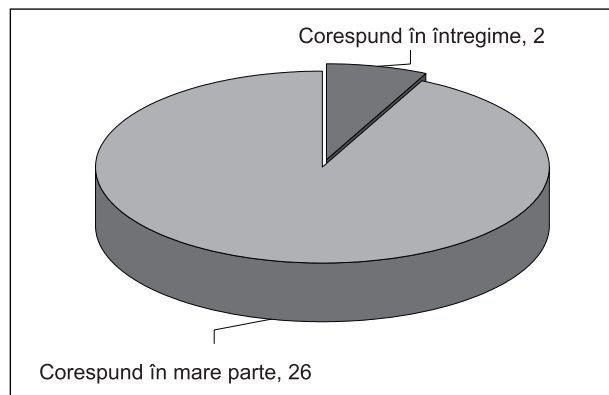
25 din **profesori** consideră că *toți elevii din clasele terminale de liceu ar putea să își continue studiile în limba rusă*, confirmînd, prin 83 de exemple concrete, că au absolvenți înmatriculați la facultăți cu predare în această limbă. În majoritatea cazurilor, elevii își fac studiile în Republica Moldova (inclusiv 3 – la Tiraspol) și doar un mic procent (8 absolvenți) învață în Federația Rusă.

5.5.3. CURRICULUM, MANUALE, MATERIALE DIDACTICE LA LIMBA ȘI LITERATURA RUSĂ

În ceea ce privește **corespunderea temelor din curriculum și manuale cu interesele elevilor**, toți profesorii au o părere pozitivă: acestea *corespund în totalitate* – 2; *corespund în cea mai mare parte* – 26. Sînt *satisfăcuți de manualele de limbă rusă în uz*: *pe deplin* – 3 profesori, *în mare măsură* – 8, *parțial* – 14, iar 3 *nu sînt satisfăcuți de calitatea acestora*.

54,2% din **elevii** respondenți consideră însă că subiectele propuse în manualele de limba și literatura rusă *corespund în mare măsură* intereselor lor, iar pentru 28,8% acestea *corespund, dar în măsură limitată*.

Fig. 53. Corespondența subiecte-interesele elevilor (opinia profesorilor; limba și literatura rusă)

Conform datelor colectate, **temele preferate de elevi** pot fi grupate pe următoarele arii de conținut:

- *texte din literatură clasică* – 31,9% din opțiuni;
- *studiul limbii* (gramatică, ortografie, punctuație, lexic, stiluri) – 25,8%.

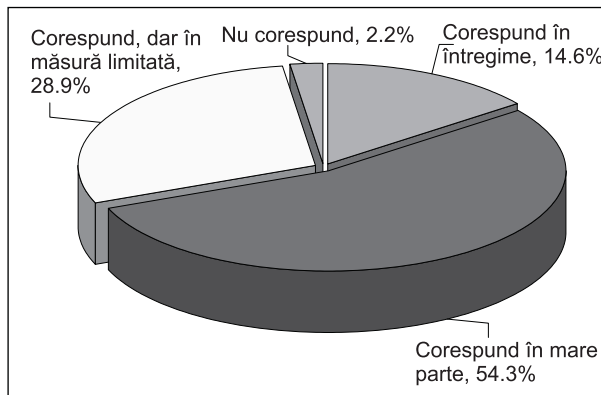
De asemenea, au mai fost evidențiate următoarele subiecte: *relații interumane* (prietenie, dragoste, caracter, comunicare părinți-copii) – 8,8%; *texte de literatură modernă* – 8,1%; *texte de literatură veche*, precum și subiecte ce țin de valori *general-umane* (etice, morale, spirituale) – 2,3%.

La capitolul **subiecte care au plăcut**, datele obținute vorbesc în favoarea a două arii principale (lucru care indică aproximativ conținutul de bază al manualelor curente). Datele referitoare la **subiectele ce ar trebui incluse în manuale** se distribuie destul de neuniform:

- *literatură clasică* – 14,2%;
- *literatură universală* – 13,7%;
- *literatură contemporană* (sf. sec. XX) – 8,4%;
- *artă și cultură* (film, muzică, dans, teatru, tradiții, sărbători) – 8,4%.

Au mai fost menționate: *studiul limbii* (gramatică, ortografie, punctuație, lexic, stiluri); *relații interumane* (prietenie, dragoste, caracter, comunicare părinți-copii); *literatură*

Fig. 54. Corespondența subiecte-interesele elevilor (opinia elevilor; limba și literatura rusă)

fantastică; subiecte ce țin de valori general-umane (etice, morale, spirituale) etc.

„Manualele de limba rusă conțin multă gramatică și teorie! Desigur, elevii trebuie să cunoască terminologia, dar frumusețea limbii este trecută cu vederea! Nu știu...”
 “Plictisitor, arid, academic, neinteresant. Deschizi manualul o dată, îl privești, îl închizi și nu vrei să-l mai deschizi vreodată.” (FG)

„Avem manuale suficiente, nici o problemă. Dar conținutul este slab... Profesorii de limbă din școala mea îmi spun că fiecare lecție presupune abordarea unui nou subiect. Din acest motiv nu dispun de suficient timp pentru a dezvolta anumite abilități, pentru a consolida, pentru a evalua ce a înșușit copilul.” (ID)

„Manualele sînt prea științifice. Materialul teoretic e voluminos și dificil. Toți profesorii spun că ar trebui să fie mai simple. Uneori se întîlnesc astfel de cuvinte care sînt greu de explicat. Toate manualele sînt dificile.” (ID)

5.5.4. DIVERSITATEA MATERIALELOR ȘI MIJLOACELOR DIDACTICE LA LECȚIILE DE LIMBA ȘI LITERATURA RUSĂ

Analiza datelor referitoare la **diversitatea și frecvența utilizării materialelor și mijloacelor didactice suport** în cadrul lecțiilor de limbă rusă a reliefat următorul tablou.

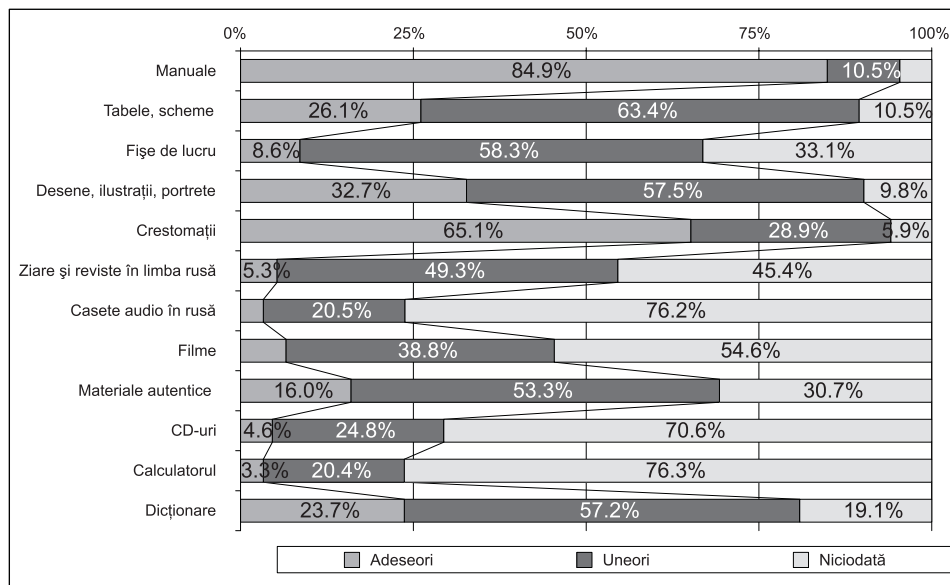
În opinia *elevilor*, se folosesc:

- *adeseori: materiale tradiționale, manuale* – 84,9% și *crestomații* – 65,1%;
- *uneori: scheme și tabele* – 63,4%; *fișe de lucru* – 58,3%; *desene, ilustrații portrete* – 57,5%; *ziare și reviste în limba rusă* – 49,3%; *materiale autentice* (diferite obiecte, etichete etc.) – 53,3%; *dicționare* – 57,2%;

- nu se folosesc niciodată: ziare și reviste în limba rusă – 45,4%; casete cu înregistrări video – 76,2%; filme – 54,6%; CD-uri – 70,6%; calculatorul – 76,3%.

Fig. 55. Utilizarea materialelor și mijloacelor didactice la lecții (opinia elevilor, limba și literatura rusă)

Răspunsurile profesorilor vizavi de frecvența folosirii materialelor didactice și mijloacele tehnice diferă de cele ale elevilor, ei menționând că aplică: *adeseori: fișe de lucru* – 14; *scheme, tabele* – 13; *ilustrații și portrete* – 21; *culegeri de exerciții* – 19; *crestomații* – 20; *culegeri de teste* – 21; *dicționare* – 19; *uneori: articole din ziare și reviste* – (20); *casete cu înregistrări audio* – 17; *CD-uri* – 11; *niciodată: materiale autentice* – 10; *prezentări Power Point* – 20.

La capitolul **utilizarea diverselor materiale didactice suport** la orele de limbă și literatură rusă, se poate afirma că **profesorii au nevoie de cunoștințe și abilități ce le-ar permite conceperea și/sau selectarea și aplicarea eficientă a unor instrumente de lucru** precum fișele de lucru, tabelele și schemele, materialele autentice, articolele de ziar, ilustrații, desene. De asemenea, avem confirmarea faptului că resursele TIC nu se utilizează adecvat. Deși din 28 de școli în care activează profesorii chestionați, 27 dispun de săli de clasă dotate cu calculatoare și de conectare la Internet, numai 11 cadre didactice folosesc calculatorul și 15 – Internetul pentru a se pregăti de ore.

5.5.5. ASPECTE DIDACTICE ȘI PSIHOPEDAGOGICE. SCHIMBĂRI DORITE LA LIMBA RUSĂ

În cadrul lecțiilor de limbă și literatură rusă, **elevii apreciază cel mai mult:**

- metodele de lucru – 26,4%;
- atitudinea profesorului față de elevi – 26,4%;
- temele propuse – 25,6%.

De asemenea, au fost menționate: *atmosfera de la ore* (14%) și *comunicarea într-o limbă literară, lucrul în grup, studii aprofundate, audierea cântecelor populare* etc.

Fiind întrebați **ce ar prefera să schimbe la lecțiile de rusă**, elevii s-au referit la:

- manuale – 31,7%;
- temele propuse – 22,0%;
- atmosfera – 22,9%.

Un procent mai mic de opțiuni au acumulat *metodele de lucru* – 8,3% și *atitudinea profesorului față de elevi* – 7,3%.

Alte aspecte psihopedagogice ale procesului de predare, analizate în cadrul cercetării pe baza chestionării elevilor, au relevat următoarele:

- *atitudinea profesorului față de elevi este adeseori corectă* – 70%;
- *notele sînt acordate în mod obiectiv adeseori* – 68,2%;
- *metodele folosite sînt adeseori interesante, interactive* – 59,1%;
- *stilul de predare al profesorului este democratic adeseori* – 43,7% și *uneori* – 49,0%;
- *temele de casă sînt variate și interesante: adeseori* – 30,1%, *uneori* – 61,4%;
- *temele de casă sînt adeseori dificile și solicită mult timp* – 27,3%;
- *testele sînt ușoare uneori* – 66% și *niciodată ușoare* – 29,4%.

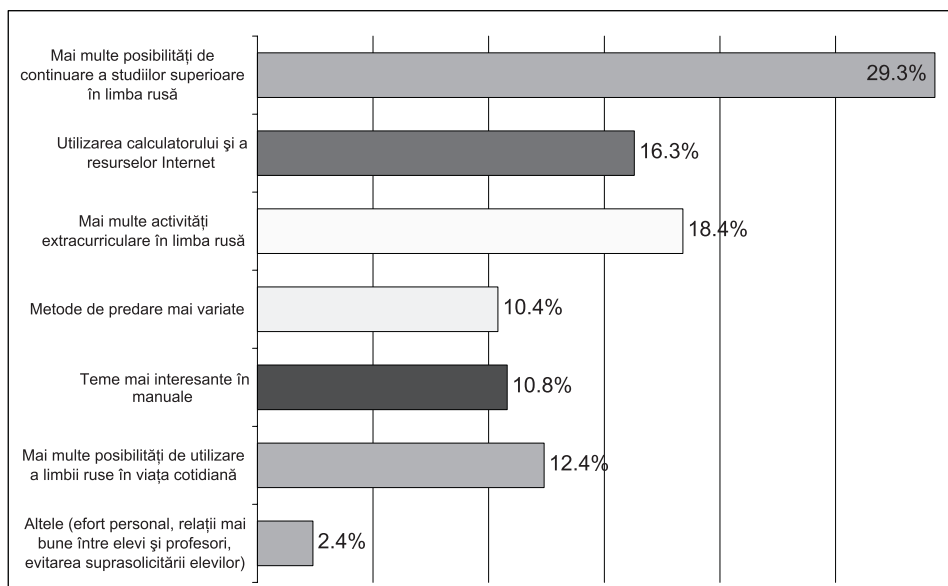
Referitor la utilitatea celor studiate pentru viața cotidiană, 62,7% din elevi recunosc că recurg la cunoștințele acumulate *adeseori*.

La întrebarea **ce i-ar ajuta să își îmbunătățească cunoștințele și abilitățile de comunicare în limba rusă**, elevii au menționat în primul rând următoarele:

- *posibilitatea de a-și continua studiile în limba rusă* – 29,3%;
- *organizarea mai multor activități extracurriculare în limba rusă* – 18,4%;
- *utilizarea calculatorului și a resurselor Internet la lecțiile de limba rusă* – 16,3%.

Alți factori sînt prezentați în figura 56.

Fig. 56. Factorii care pot contribui la îmbunătățirea abilităților de comunicare în limba rusă (opinia elevilor)

5.5.6. EVALUAREA LA LIMBA ȘI LITERATURA RUSĂ

Modalitățile și formele de realizare/aplicare a evaluării influențează rezultatele școlare. Solicitați să se pronunțe asupra **formeii de organizare a examenelor la limba rusă**, elevii au optat:

- pentru examenul *scris* (56,5%), deoarece:
  - este mai ușor să își exprime gândurile/să răspundă la întrebări;
  - se pot concentra mai bine;
  - dispun de mai mult timp;
  - nu au emoții ca la examenul oral.
- pentru examenul *oral* (20,8%) fiindcă:
  - este mai ușor să își exprime gândurile;
  - este mai ușor să răspundă la întrebări.
- pentru examenul combinat, *oral și scris* (22,7%), deoarece:
  - se studiază și deci trebuie evaluate ambele forme ale comunicării;
  - profesorul înțelege mai bine cât cunoaște elevul.

Majoritatea profesorilor (16) consideră că examenul la limba și literatura rusă trebuie organizat *în scris*, 11 au optat pentru cel combinat (*oral și scris*) și doar 1 – pentru examenul *oral*.

“Elevii de astăzi nu scriu, ci dactilografiază, iar computerul le arată greșelile și ei le corectează. Expresia elevilor este oribilă. Ei nu pot construi un discurs. Sînt în clasa a XII-a și nu pot vorbi în public. Doar cîțiva demonstrează cunoștințe bune de limba rusă. Această situație este determinată și de sistemul de examinare.”

“Examenul final este în scris, de aceea îi pregătim mai bine pe elevi sub acest aspect. La rîndul nostru, noi, profesorii, avem nevoie de cunoștințe despre evaluarea continuă a competențelor de comunicare orală.”

“Este o problemă care ne îngrijorează foarte mult.” (FG)

5.5.7. MEDIU ȘI APLICARE (MEDIUL DE COMUNICARE ÎN LIMBA RUSĂ ÎN AFARA ORELOR)

Este evident faptul că limba rusă predomină în comunicarea din afara lecțiilor a elevilor din școlile cu instruire în limba rusă. Cu toate acestea, am abordat această întrebare, pentru a colecta informații factologice pentru analiza ulterioară a cel puțin două aspecte: eficiența procesului de predare-învățare a limbii și posibilele strategii de lărgire a mediului de comunicare într-o anumită limbă în afara orelor de curs.

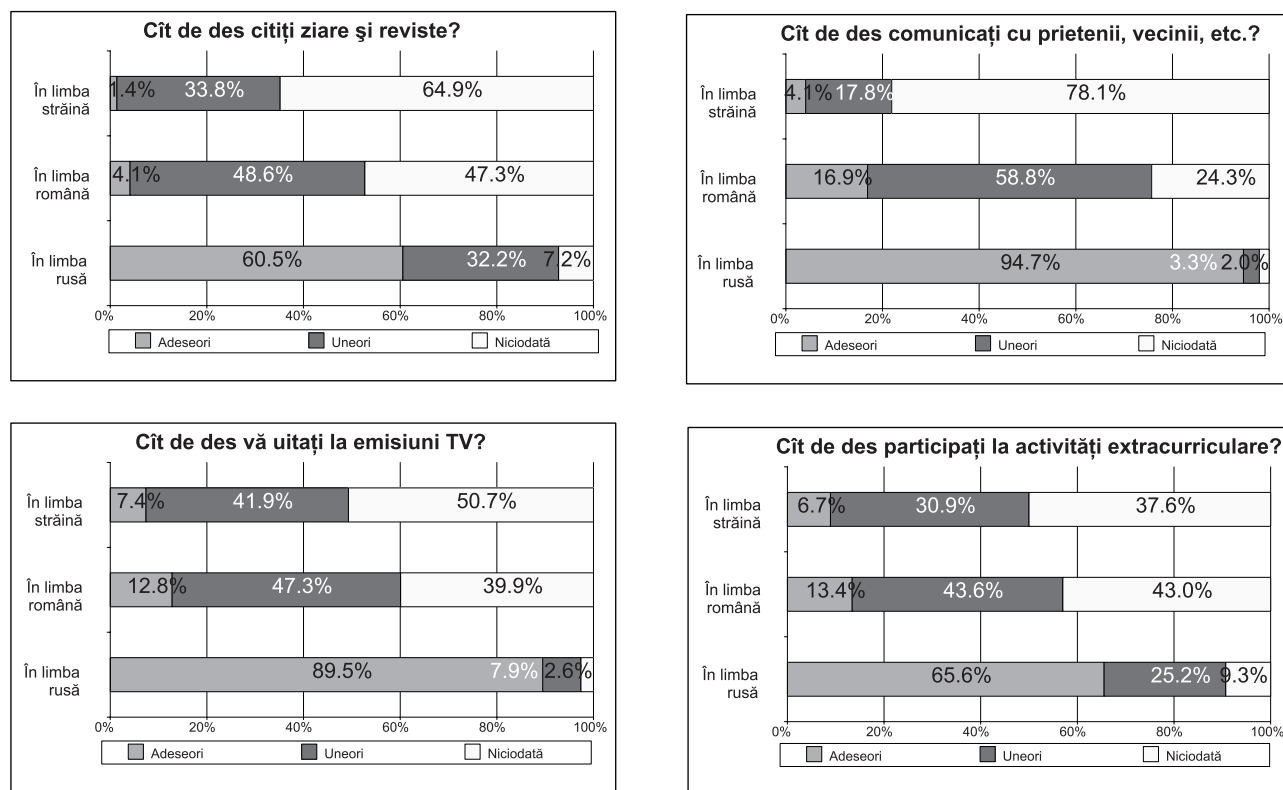
Literatura artistică în limba rusă este citită *adeseori* de 74% din elevi și *uneori* – de 18%; în limba română: *uneori* – 48,6% și *adeseori* – 4,1%; în limba străină: *uneori* – 33,8% și *niciodată* – 64,9%. Printre cauzele unei atare stări de lucruri elevii enumeră: lipsa de literatură, accesul limitat la lucrările literare (a merge la bibliotecă, a împrumuta o carte și a lucra cu ea prezintă pentru ei o dificultate).

Radioul, de asemenea, este ascultat *adeseori* în limba rusă – 76,3% din respondenți, în limba română – 17,1%, în limba străină – 14,2%. *Niciodată* nu au ascultat radioul în limba română 40,4% din respondenți, iar în limba străină – 55,4%.

Referitor la *utilizarea resurselor Internet*, cele mai vizitate site-uri sînt cele în limba rusă – 85,4%; cele mai puțin vizitate – în limba străină – 20,3%.

Alte date privind citirea ziarelor și revistelor, viziunea emisiunilor TV, comunicarea cu prietenii sau vecinii și participarea la activitățile extracurriculare sînt prezentate în figura 57.

Fig. 57. Aplicarea cunoștințelor de limba rusă în afara lecțiilor

Problema lipsei de interes a elevilor pentru lectură nu este stringentă doar în cazul literaturii ruse, ea este una de ordin general. Și nu e cauzată doar de lipsa literaturii în biblioteci, ci și de conținutul textelor recomandate de programele școlare. Insistarea pe texte care sînt mult prea departe de interesele de comunicare ale elevilor moderni nu face decît să diminueze gustul acestora pentru cuvîntul scris și, implicit, pentru disciplina/disciplinele în cauză.

5.5.8. FORMAREA CONTINUĂ A CADRELOR DIDACTICE DE LIMBA ȘI LITERATURA RUSĂ

5.5.8.1. Participarea la cursurile de formare

La întrebarea despre **participarea la cursuri de formare continuă**, 27 de profesorii au răspuns afirmativ. O singură persoană a menționat că nu a participat niciodată la astfel de programe, pe motiv că nu i s-a propus. Din 56 de programe indicate, 27 au vizat metodică predării limbii ruse, 38% din acestea având loc pînă în 2004.

Un alt aspect important ține de **locul desfășurării formărilor**. Cele mai multe dintre programele enumerate au fost organizate la nivel republican – 41,1%) și în Federația Rusă – 28,6%; cele derulate la nivel raional/regional constituie 25,0%, iar cele locale – doar 5,4%. Cel mai des nominalizate sînt cursurile organizate în cadrul IȘE, al UPS *Alecu Russo* și la nivel de DGRÎTS.

„Putem pleca la cursuri la Voronej, la Moscova, , dar trebuie să ne plătim noi înșine transportul și cazarea.”
„Avem nevoie de cursuri privind metodele interactive de predare a limbii materne și utilizarea computerului.” (FG)

„Profesorii noștri de limba rusă participă la cursuri de formare oferite de mai multe instituții. Instituția X nu are, practic, competitori. De curînd, am auzit și despre cursuri de formare desfășurate la universitatea Y, dar acestea par să fie mai mult de tip prelegere. Programele organizate sînt foarte bune pentru profesorii de limba română. O spun pentru că profesorii noștri au prezentat, după ce au participat la aceste cursuri, niște metode despre care nu am auzit anterior. Ar fi bine dacă această organizație ar oferi și cursuri de formare pentru profesorii de limba și literatură rusă.” (ID)

„Copiilor le place să învețe atît rusa, cît și româna. Manifestă interes pentru ambele. Dar preferă totuși lecțiile de limba română. Profesorul are mai multă experiență și aplică metode mai interesante.” (ID)

5.5.8.2. Literatura metodică necesară pentru limba și literatura rusă

Profesorii de **limba rusă** au nevoie de literatură metodică la următoarele subiecte:

- utilizarea calculatorului/TIC la ore;
- metode/tehnici interactive de predare;
- crestomații/culegeri de texte;
- evaluarea, modalități tradiționale și netradiționale;
- utilizarea materialelor autentice la lecția de limba rusă;
- culegeri de jocuri didactice;
- predarea limbii la nivel avansat.

De asemenea, a fost menționată nevoia de antologii / crestomații de texte literare, deși multe materiale de acest fel se pot găsi în librării.

5.5.8.3. Subiectele solicitate pentru programele de formare continuă

Subiectele solicitate de către profesori pentru eventuale programe de formare, la limba și literatura rusă, sînt următoarele:

- evaluarea, metode și tehnici eficiente de evaluare;
- metode interactive de predare-învățare-evaluare;
- utilizarea materialelor didactice suport;

- dezvoltarea vorbirii fluente;
- organizarea activităților extracurriculare.

5.5.8.4. Interesul pentru programe de formare continuă la distanță

Profesorii de limba rusă au manifestat un interes destul de mare pentru eventuale **programe de formare la distanță prin Internet**. Majoritatea respondenților au indicat însă că nu au cunoștințele necesare pentru a participa la astfel de cursuri: 3 profesori *sînt pregătiți și doresc să participe*; 17 – ar dori, dar nu au competențele necesare; 5 – nu sînt interesați, iar 3 au recunoscut că nu știu în ce constă o asemenea formare.

„Învățarea la distanță e ca și cum ai lua prînzul la distanță. Nu cred că mi-aș dori acest lucru.”
„Sînt de acord, pentru ca am familie și nu pot pleca de acasă atît de ușor.”
„Am absolvit astfel de cursuri. Mi-au trimis diploma acasă. E destul de comod.” (FG)

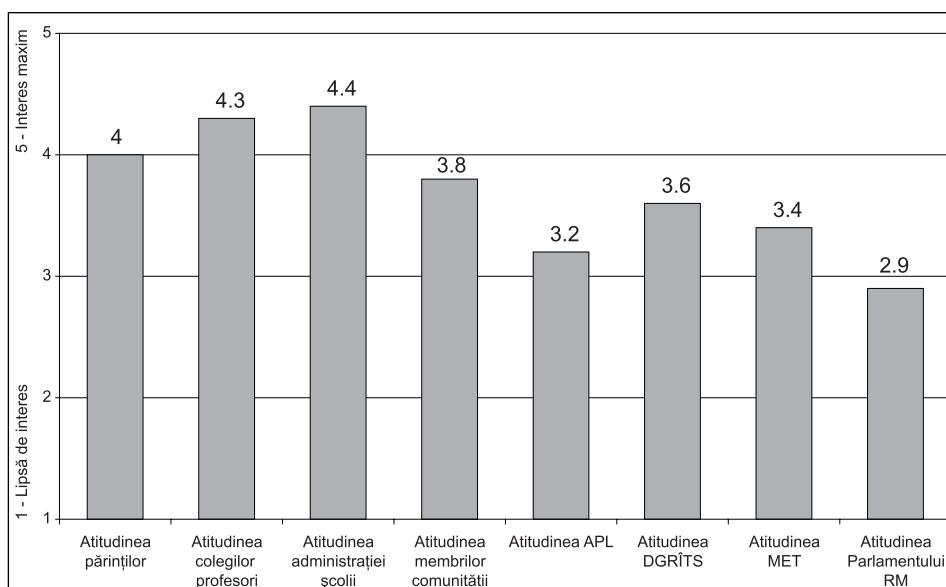
Marea majoritate a profesorilor – 27 din 28 – ar fi interesați să participe la un program de **formare la distanță prin intermediul unei publicații pedagogice**.

5.5.9. IMPORTANȚA ACORDATĂ STUDIULUI LIMBII RUSE. SCHIMBĂRI NECESARE. RESURSE

5.5.9.1. Percepția de către cadrele didactice a importanței acordate studiului limbilor în societate

În opinia profesorilor, cel mai mare interes este demonstrat de administrația școlii, iar cel mai mic – de Parlamentul Republicii Moldova.

Fig. 58. Atitudinea față de studiul limbii ruse în societate (opinia profesorilor)

5.5.9.2. Schimbările necesare pentru îmbunătățirea nivelului de cunoaștere a limbii ruse

Profesorii de **limba și literatura rusă** ar vedea, în primul rând, schimbări pe domeniile: politici educaționale; politică națională; stimularea și sprijinul cadrelor didactice.

Factorii cu cea mai mare pondere din totalul de opțiuni exprimate sînt prezentați în figura următoare.

Fig. 59. Schimbări necesare pentru îmbunătățirea nivelului de cunoaștere a limbii ruse

Pentru a îmbunătăți cunoașterea limbii ruse de către elevi, ar trebui făcute schimbări la nivel de:	Indicatorul sintetic al importanței
politică națională	49,10
politici educaționale	49,03
planuri de învățămînt	33,93
stimulare și sprijin al cadrelor didactice	29,53
curriculum școlar, manuale și materiale didactice	26,80
formare profesională continuă a cadrelor didactice	21,38
pregătire inițială a cadrelor didactice în facultate	11,58
promovare a limbii prin intermediul mass-media	3,55

5.5.9.3. Resurse didactice și informaționale pentru limba și literatura rusă

- 13 profesori au scos în evidență existența deficitului de manuale pentru clasele X-XII.
- 20 de profesori consideră că numărul de lucrări literare disponibile în biblioteci este redus.
- Deși 27 de școli din cele 28 sînt dotate cu calculatoare, acestea sînt utilizate în scopul pregătirii pentru lecții doar în 11 cazuri.
- De asemenea, cele 27 de instituții au conectare la Internet, dar numai 15 profesori accesează resursele din rețea.
- 8 instituții nu utilizează sistemul de cabinete, de aceea nu au săli special amenajate pentru predarea limbii ruse.

VI. Concluzii și recomandări

6.1. CONCLUZII DE ORDIN GENERAL

Concluziile inserate aici se referă, în egală măsură, la calitatea procesului de predare-învățare-evaluare al fiecăreia dintre limbile vizate de această cercetare.

Motivația pentru studiul limbilor

- Deși se atestă un interes *mare* sau *relativ mare* pentru studiul limbilor țintă, doar un număr nesemnificativ de elevi percep învățarea acestora ca un instrument ce le-ar asigura șanse în viitor.
- Pe de altă parte, există elevi nemotivați pentru studierea limbii materne și a limbii române.
- Cunoașterea limbilor țintă nu este conștientizată ca un factor important pentru dezvoltarea carierei profesionale, în special în cazul limbilor etniilor conlocuitoare.
- Motivația intrinsecă este scăzută – elevii însușesc limbile pentru note sau pentru examene, doar un procent foarte mic a indicat că le învață din plăcere.
- Nivelul de motivație față de studierea limbilor țintă este mai înalt în cazul fetelor.

Nivelul de cunoaștere a limbilor

- Conform opiniei majorității profesorilor, competențele de comunicare în limbile țintă ale elevilor absolvenți în 2008 sînt mai bune decît ale celor din anii precedenți.
- Numărul de ore prevăzute pentru aria *Limbă și comunicare* este mult mai mare decît cel alocat altor discipline (conform planurilor de învățămînt, de la 60% din totalul de lecții în clasa I pînă la 50% – în clasa XII (profil umanist) și 32% (profil real). În cel mai bun caz, elevii comunică fără dificultate doar în două limbi: materna și rusa.
- Este semnificativă cota elevilor care nu pot comunica sau comunică cu dificultate în limba română, precum și cota celor care consideră că nu dispun de suficiente cunoștințe pentru a-și continua studiile în această limbă.
- În general, nivelul de cunoaștere a limbii ruse este mai înalt decît cel de cunoaștere a limbii materne.
- Elevii au o percepție distorsionată despre propriul nivel de cunoaștere a limbii române: deși susțin că ar putea să își continue studiile în această limbă, afirmă că întîmpină greutăți în comunicarea zilnică.

Curriculum și manuale versus interesele de comunicare ale elevilor

- În timp ce profesorii consideră că subiectele din curriculum și manuale corespund în mare măsură nevoilor și intereselor elevilor, aceștia din urmă denotă un nivel relativ înalt de insatisfacție.
- Manualele sînt apreciate atît de profesori, cît și de elevi ca fiind mai adecvate necesităților de comunicare ale elevilor din localitățile urbane.
- Interesele de comunicare ale băieților par a fi luate în considerație mai puțin decît cele ale fetelor.
- Elevii preferă subiecte și teme moderne, de actualitate.
- Elevii pledează pentru deplasarea accentului de pe învățarea academică a aspectelor lingvistice pe comunicare.

Materiale și mijloace didactice utilizate

- Profesorii folosesc cu precădere manualele și materialele didactice tradiționale.
- De multe ori, materialele didactice utilizate nu corespund specificului studierii limbii țintă (studierea limbii a doua versus studierea limbii materne).
- Materialele și mijloacele didactice în uz nu sînt elaborate pe niveluri de posedere a limbii de către elevi.
- Materialele și mijloacele utilizate nu țin cont de toate stilurile de învățare ale elevilor (auditiv/vizual/chinestezic).
- Materialele și mijloacele tehnice audio și video sînt utilizate ocazional.
- Materialele și mijloacele informaționale moderne (inclusiv computerul și programele computerizate) sînt utilizate sporadic.
- Profesorii nu au competențele necesare pentru utilizarea computerului și aplicarea programelor în bază de computer.
- Deși majoritatea școlilor dispun de calculatoare și de conectare la Internet, accesul profesorilor (exceptîndu-i pe cei de informatică) este limitat sau non-existent; în școli lipsește un regulament care să asigure accesul la aceste instrumente de lucru tuturor cadrelor didactice.

Alte aspecte didactice și psihopedagogice

Majoritatea elevilor ar dori:

- mai multe posibilități de utilizare a limbii în afara orelor, în viața cotidiană;
- mai multe activități extracurriculare;
- teme mai interesante, de actualitate;
- metode de lucru mai variate;
- utilizarea calculatorului și a Internetului la orele de limbă.

Evaluarea sumativă

- Mediile evaluărilor sumative (BAC) la limba rusă și la limba română în școlile cu instruire în limba rusă sînt mai mici decît la majoritatea altor discipline, deși pentru aceste materii este alocat cel mai mare număr de ore.
- Un procent semnificativ de elevi optează doar pentru examenul scris.
- Pe de altă parte, profesorii și directorii menționează că evaluarea scrisă este compromisă: la examenele de BAC se copiază masiv; elevii slabi, neposedînd competențe de comunicare în limba țintă, iau note mari.
- Profesorii au relevat necesitatea formării continue în domeniul metodologiei de evaluare, în special al evaluării curente a competențelor de comunicare orală.

Mediu și aplicare (mediul de comunicare în afara orelor)

- În afara orelor, elevii utilizează preponderent limba rusă, mult mai puțin limbile materne și limba de stat.
- Elevii manifestă lipsă de interes sau un interes scăzut pentru lectură în general, fie a literaturii artistice, fie a revistelor sau ziarelor.
- Posibilitățile de lectură în limbile țintă sînt limitate: acces redus la publicații periodice și la literatura artistică (sau aceasta lipsește); puțină informație pe internet, în special privind studierea limbilor; puține emisiuni TV sau radio, filme etc.
- Afît elevii, cît și profesorii au scos în evidență numărul redus de activități extracurriculare în limbile țintă.
- Există nevoia de instituire a unui mediu de comunicare în limbile țintă: în școală, în comunitate sau între școli (parteneriate școlare). Profesorii ar dori să ia cunoștință de strategiile de dezvoltare a unui astfel de mediu.

Formarea profesională continuă

- În medie, circa jumătate din cadrele didactice chestionate nu au participat în ultimii 5 ani (!) la programe de formare continuă.

- Numărul profesorilor care au beneficiat de programe vizînd predarea limbii țintă (ca limba a doua, ca limbă maternă într-o școală cu predare în altă limbă) este redus.
- Lipsesc programe/training-uri comune pentru profesori de diferite limbi, dar care utilizează aceeași metodologie (ucraineană, găgăuză, bulgară sau rusă ca limbă maternă). Organizarea acestora ar facilita schimbul de experiență între cadrele didactice.
- Există prea puține posibilități de participare la training-uri, cursuri de formare în străinătate sau cu formatori de peste hotare: în ultimii zece ani, profesorii de română nu au beneficiat de asemenea oportunități, iar profesorii de celelalte limbi au beneficiat doar ocazional.

Percepția de către cadrele didactice a importanței studiului limbilor pentru societate. Schimbări necesare. Resurse

- Deși studiul limbilor este perceput de respondenți ca fiind important pentru societate (la nivel de școală, Minister, APL, Parlament), alocarea resurselor nu este corespunzătoare.
- Se înregistrează un deficit de manuale pentru clasele liceale, pentru toate limbile vizate de studiu. O situație mai bună se atestă în cazul limbii române, unde, la moment, lipsește doar manualul de literatură pentru clasa a XII-a.
- Bibliotecile înregistrează un deficit de literatură artistică în toate limbile.
- În majoritatea școlilor există calculatoare și conexiune la Internet, dar profesorii nu au acces la ele pentru a se pregăti sau pentru a le utiliza la lecții.
- Stimularea profesorilor, inclusiv materială, și posibilitățile de avansare în carieră sînt reduse.

Instruirea multilingvă

- În marea majoritate a școlilor, există premise pentru experimentarea și implementarea unor modele de instruire multilingvă.
- O bună parte dintre elevi și profesori conștientizează avantajele unui eventual model de instruire multilingvă pentru dezvoltarea abilităților de comunicare în limba țintă.
- Avantajele și riscurile instruirii multilingve nu sînt cunoscute și conștientizate de către concepătorii de politici educaționale, manageri și profesori, cercetători, părinți și comunitate în general.
- Există 2 școli unde se studiază limba ucraineană și se implementează modele de instruire multilingvă, dar experiența acestora nu este diseminată.

6.2. RECOMANDĂRI

6.2.1. IMPLICAȚII PENTRU ACȚIUNI LA NIVEL DE INSTITUȚIE ȘCOLARĂ

În vederea optimizării calității procesului de predare-învățare-evaluare a limbilor, un demers la nivel de instituție școlară ar putea include:

- elaborarea unui plan de dezvoltare personală și profesională pentru fiecare cadru didactic în parte;
- corelarea obiectivelor de dezvoltare personală și profesională cu obiectivele de dezvoltare ale școlii (care trebuie incluse în planurile de dezvoltare ale școlilor);
- analiza nevoilor individuale de formare a profesorilor și identificarea posibilităților de formare, de la nivel local la cel național;
- antrenarea părinților în programe de consiliere care să-i ajute să își sprijine copiii;
- proiectarea și realizarea unor acțiuni menite să creeze un mediu de comunicare în limba țintă în școala și comunitate;
- elaborarea de portofolii, inclusiv în formă electronică (*webfolio*), ale catedrelor de limbi;
- crearea unor „tezaure didactice” comune ale profesorilor de limbi – colecții de proiecte didactice, fișe de lucru, materiale auxiliare, ilustrații, tabele etc., care să poată fi utilizate, modernizate, adaptate de orice profesor, în special de cei începători;
- colaborarea cu APL și comunitatea în vederea mobilizării fondurilor pentru optimizarea bazei materiale a școlii (manuale, literatură artistică și didactică, mijloace tehnice etc.);
- asigurarea accesului la clasele de calculatoare și a conexiunii la Internet pentru profesorii de limbi;
- elaborarea și implementarea unor activități și proiecte ce ar viza educația interculturală.

6.2.2. IMPLICAȚII PENTRU ACȚIUNI LA NIVEL DE DIRECȚII DE ÎNVĂȚĂMÎNT

- Dezvoltarea activității cabinetelor metodice din cadrul direcțiilor de învățământ cu axare pe identificarea nevoilor de formare ale profesorilor filologi din raionul respectiv/regiunea respectivă.
- Axarea activității științifico-metodice în procesul de atestare a cadrelor didactice pe probleme identificate ca prioritare: motivația elevilor, utilizarea TIC, elaborarea de materiale suport (colecții de fișe, teste, prezentări PPT etc.).
- Crearea unor colecții de materiale suport, inclusiv electronice, elaborate de profesori (fișe, teste, exerciții, prezentări PPT etc.) și asigurarea accesului la acestea.
- Elaborarea de către direcțiile de învățământ a unor site-uri informaționale tematice, în baza subiectelor solicitate de curricula.
- Centrarea activităților obligatorii de formare continuă la nivel raional/regional pe subiecte identificate cu ajutorul profesorilor.
- Organizarea unor activități de mobilitate destinate profesorilor și elevilor, în baza posibilităților oferite de școlile din raionul/regiunea respectivă.
- Desfășurarea unor activități care să încurajeze mobilitatea profesorilor și elevilor.
- Cooperarea cu administrația publică locală și comunitatea pentru colectarea de fonduri necesare dezvoltării bazei materiale (manuale, literatură artistică, mijloace tehnice etc.).

6.2.3. IMPLICAȚII PENTRU ACȚIUNI LA NIVEL DE PRESTATORI DE SERVICII DE FORMARE ÎNȚĂLĂ ȘI CONTINUĂ

- Includerea în lista subiectelor de cercetare pentru teze de an, de licență, de masterat a unor aspecte importante ce vizează optimizarea calității predării limbilor (pentru instituțiile de formare inițială).
- Corelarea cursurilor de bază și opționale la specialitățile cu profil pedagogic cu rigorile procesului de predare-învățare-evaluare din școală.
- Conceperea programelor de formare în baza analizelor de nevoi ale formabililor. Oferirea de training-uri adaptate nivelului de experiență al profesorului.
- Includerea componentelor privind instruirea asistată de calculator și utilizarea resurselor Internet în programele de formare.
- Includerea componentelor privind elaborarea materialelor didactice pentru diferite stiluri de învățare.
- Includerea componentelor privind dezvoltarea mediului de comunicare în limba țintă (strategii de imersiune, utilizare a mijloacelor mass-media, activități extracurriculare etc.).

6.2.4. IMPLICAȚII PENTRU ACȚIUNI LA NIVEL DE POLITICI (MET ȘI ALȚI FACTORI DE DECIZIE)

- Analiza experienței europene în domeniul dezvoltării de politici lingvistice și al utilizării limbilor în context educațional (Cadrul European de Referință pentru Limbi, Cadrul European pentru Limbi de Școlarizare etc.), stabilirea direcțiilor prioritare de dezvoltare a învățării limbilor în Republica Moldova.
- Analiza politicilor educaționale aferente domeniului predării limbilor – predarea limbii române ca maternă și ca limba a doua, predarea limbilor materne ale minorităților, predarea limbilor străine) și definirea direcțiilor prioritare întru optimizarea situației la acest capitol.
- Asigurarea unei abordări participative în procesul de elaborare a politicilor lingvistice educaționale.
- Analiza standardelor educaționale la disciplinele în cauză (dacă acestea sînt definitive) sau definitivarea lor.
- Analiza rezultatelor școlare în raport cu standardele în vigoare și determinarea discrepanțelor. Elaborarea recomandărilor pentru ameliorarea situației și adoptarea de măsuri pentru punerea în practică a acestora.
- Analiza modalităților de evaluare finală la disciplinele analizate, în vederea optimizării lor și excluderii ratei înalte de copiere la examene.
- Modernizarea curricula școlare (apropierea de interesele de comunicare ale elevilor; extinderea componentei *Comunicare*; promovarea educației interculturale).
- Punerea în practică a strategiei de evaluare, stimulare și promovare a cadrului didactic.
- Analiza respectării prevederilor Codului Audiovizualului de către companiile media naționale și locale și luarea măsurilor de rigoare.
- Analiza modelelor de instruire multilingvă și experimentarea acestora pentru determinarea celor adecvate contextului educațional din Republica Moldova.
- Asigurarea posibilității de continuare a studiilor în limba română pentru toți doritorii, în baza rigurilor de concurs generale.
- Revizuirea regulilor de împărțire a claselor de elevi pentru lecțiile de limbă (actele în vigoare prevăd împărțirea claselor cu 25 sau mai mulți elevi).
- Evaluarea manualelor din diferite perspective (adecvarea acestora diferitelor niveluri de posedare a limbii, concordanța temelor cu interesele și necesitățile de comunicare ale elevilor, reprezentarea diversității culturale a țării, respectarea echității de gen etc.).
- Experimentarea manualelor și a altor materiale didactice înaintea implementării lor la scară largă, pentru a opera modificările necesare.
- Revizuirea regulamentului de editare a manualelor, în vederea asigurării de șanse egale de participare la concursuri deschise a tuturor autorilor și evitării monopolizării domeniului.

6.2.5. CONSIDERAȚII PRIVIND POSIBILE PROIECTE DE SPRIJIN

Organizațiile și donatorii interesați ar putea sprijini respectivul domeniu prin dezvoltarea de proiecte pe următoarele direcții:

- Desfășurarea de training-uri pentru autorii de materiale didactice și manuale vizînd următoarele aspecte: interesele de comunicare ale elevilor, stilurile de învățare, dezvoltarea gândirii critice, promovarea diversității, promovarea educației interculturale, echitatea de gen și oferirea de șanse egale etc.
- Crearea de resurse electronice (materiale didactice suplimentare și manuale) care ar permite rezolvarea problemei asigurării cu manuale la nivel liceal, în special pentru limbile materne ale minorităților naționale, depășind problema costurilor tipografice mari generate de tiraje mici.
- Elaborarea de crestomații de texte moderne pentru elevi cu nivel diferit de cunoaștere a limbii, cu scopul de a aborda subiecte actuale lipsă în manualele în uz.
- Organizarea de școli de vară pentru profesori de diferite limbi, întru a facilita schimbul de experiență și elaborarea unor proiecte comune.
- Organizarea de tabere de vară în una din limbile țintă pentru profesori și elevi care reprezintă atît grupuri lingvistice minoritare, cît și majoritare.
- Implementarea de programe de formare continuă pentru profesori la următoarele subiecte:
  - didactica disciplinei respective;
  - metode și tehnici interactive de predare;
  - elaborarea materialelor didactice suport;
  - elaborarea proiectelor privind extinderea mediului de comunicare în limba țintă în cadrul școlii și al comunității;
  - elaborarea unor proiecte moderne de activități extracurriculare în limba țintă;
  - utilizarea mijloacelor tehnice și informaționale în

procesul de pregătire de lecții și în cadrul lecțiilor de limbă;

- resurse Internet și aplicarea acestora în procesul de pregătire de lecții și în predare;
- motivarea studenților, etc.
- Proiecte privind informarea și formarea specialiștilor de la diferite niveluri în domeniul educației multilingve.
- Proiecte orientate spre informarea și formarea specialiștilor de la diferite niveluri în domeniul elaborării de politici lingvistice; evaluării și îmbunătățirii standardelor, curricula și a manualelor; evaluării

competențelor lingvistice (Cadru European de Referință pentru Limbi, OPI, ACTFL etc.).

- Proiecte de formare profesională la distanță prin intermediul unei publicații pedagogice.
- Proiecte experimentale de instruire la distanță prin Internet, pentru profesorii care utilizează computerul.
- Proiecte care să stimuleze elevii de diferite etnii pentru o mai bună însușire a limbii, pentru realizarea de activități de educație interculturală și schimb intercultural (centre culturale; școli de vară cu subiecte de limbă, cultură și civilizație; ziare școlare; proiecte artistice; discuții publice; concursuri de creativitate etc.).

VII. Considerații finale. Limitări ale studiului

Ca și în cazul oricărei cercetări de acest tip, există anumite limitări care trebuie menționate:

- Proiectul nu a presupus studierea procesului de predare-învățare a limbilor etniilor conlocuitoare care nu sînt limbi de predare, dar sînt studiate ca disciplină separată sau la școlile duminicale (poloneza, idiș, armeană). Nu au fost vizate problemele ce țin de studierea limbii materne de către elevii reprezentanți ai etniei rome.
- Deși elevii respondenți au fost selectați aleatoriu, în cadrul interviurilor s-a observat tendința multora de a aprecia cît mai pozitiv aspectele cercetate.
- În cadrul interviurilor individuale și de grup cu managerii școlari și profesorii, au fost scoase în evidență unele aspecte care nu au fost vizate direct de cercetare. Procesul de facilitare a discuțiilor a fost dificil și a necesitat abilități deosebite din partea experților în teren pentru a menține discuția pe făgașul prevăzut. Experții s-au străduit să nu diminueze din entuziasmul profesorilor privind abordarea unor probleme stringente pe marginea cărora, după cum afirmă ei, nu au fost solicitați să se pronunțe vreodată. Unele dintre aceste probleme ar putea servi ca domenii țintă pentru alte proiecte de cercetare.
- Recomandările elaborate de către grupul de experți se bazează pe comentariile elevilor, profesorilor, managerilor școlari, în speranța că acestea le vor fi utile tuturor părților interesate de domeniul respectiv. Nu în ultimul rînd, studiul de față are ca scop inițierea unei discuții mai ample cu privire la elaborarea și dezvoltarea de politici lingvistice în Republica Moldova, precum și la conceperea unui plan de acțiuni care să ia în considerație următoarele:
  - nevoia tuturor părților interesate de a fi informate, documentate și formate, în special în ceea ce privește realizările recente în elaborarea politicilor lingvistice la nivel european și internațional;
  - necesitatea de a asigura standarde înalte de predare, învățare și evaluare a limbii române ca limba a doua;
  - necesitatea de a asigura condiții adecvate pentru dezvoltarea limbilor materne ale minorităților naționale;
  - necesitatea de a iniția procesul de elaborare a unei concepții cu privire la limbile învățate în școală: de la predarea acestora ca obiecte de studiu la utilizarea lor în cadrul unor modele de educație multilingvă, pentru dezvoltarea personală și profesională a fiecărui cetățean.

REPERE BIBLIOGRAFICE

- *Cadrul European Comun de Referință pentru Limbi. Învățare, Predare, Evaluare.* Consiliul Europei, Departamentul de Politici Lingvistice. http://www.coe.int/T/DG4/Portfolio/documents/Framework_EN.pdf (în limba engleză).
- *De la diversitate lingvistică la educație multilingvă: Ghid de elaborare a politicilor educaționale în domeniul limbilor în Europa.* Consiliul Europei, Departamentul de Politici Lingvistice. http://www.coe.int/t/dg4/linguistic/Guide_niveau2_EN.asp (în limba engleză).
- *Recomandările de la Haga cu privire la drepturile educaționale ale minorităților naționale.* Biroul Înaltului Comisar pentru Minorități Naționale, OSCE, 1996. http://www.osce.org/publications/hcnm/1996/10/31521_1148_en.pdf (în limba engleză); http://www.osce.org/publications/hcnm/1996/10/31521_1148_ro.pdf (în limba română); http://www.osce.org/publications/hcnm/1996/10/31521_1148_ru.pdf (în limba rusă).
- *Documente cu referire la proiectul despre limbile de școlarizare.* Consiliul Europei. http://www.coe.int/t/dg4/linguistic/Schoollang_EN.asp (în limba engleză).
- *Recomandările de la Oslo cu privire la drepturile lingvistice ale minorităților naționale cu notă explicativă. Oslo Recommendations regarding the linguistic rights of national minorities with explanatory note,* Biroul Înaltului Comisar pentru Minorități Naționale, OSCE. http://www.osce.org/publications/hcnm/1998/02/31527_1149_en.pdf (în limba engleză); http://www.osce.org/publications/hcnm/1998/02/31527_1149_ro.pdf (în limba română); http://www.osce.org/publications/hcnm/1998/02/31527_1149_ru.pdf (în limba rusă).
- *Cel de-al treilea raport al Comisiei Europene împotriva Rasismului și Intoleranței cu privire la Republica Moldova,* adoptat la 14 decembrie 2007, publicat la 29 aprilie 2008, Strasbourg (pp. 23-25, 29-33). http://hudoc.ecri.coe.int/XML/Ecri/ENGLISH/Cycle_03/03_CbC_eng/MDA-CbC-III-2008-23-ENG.pdf (în limba engleză).

